

Jehovas vitner i møte med samfunnet

*Opplever Jehovas vitner seg som et ekskludert,
segregert eller integrert trossamfunn?*

Peter M. Heines

Veileder: Førsteamanuensis, Halvard Johannessen

Mastergradsoppgave i Religion og Samfunn,

Det Teologiske Fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

Våren 2022

© Peter M. Heines

Sarpsborg 01. 11. 2022

Jehovas vitner i møte med samfunnet – Opplever Jehovas vitner seg som et integrert, segregert eller ekskludert trossamfunn?

Peter M. Heines

<http://www.duo.uio.no/>

Sammendrag

Det er ikke til å legge skjul på at trossamfunnet Jehovas vitner er omstridt. Deres forståelse av Bibelen skiller seg markant fra alle andre kristne kirkesamfunn. For dem er Bibelen Guds sanne ord, ufeilbarlig fra perm til perm og veikartet man skal orientere seg etter trass i at bokens innhold er flere tusen år gammelt. I tillegg praktiserer de sin tro på en måte som er fjernet fra resten av kristenheten. De avviser feiring av nasjonaldager, fraråder politisk deltagelse for sine medlemmer, nekter militærtjeneste og ekskluderer medlemmer som ikke lenger ønsker å leve etter det trossamfunnet mener er sunn bibelsk lære og moral. Dette er noen av de sosiologiske, religionspsykologiske og teologiske utfordringene som kommer i kjølvannet av Jehovas vitners tro og religionspraksis. At vitnene i tillegg anser seg å være en del av en åndelig nasjon med sin egen konge og egne lover og som visse bor i denne verden, men slett ikke ønsker å være en del av den, kan skape distanse, fordommer og i verste fall brudd med norsk lov. Å ha en selvforståelse som Guds representanter i en verden styrt av Satan Djevelen kan lett utfordre samarbeidsviljen man må ha for å la seg integrere.

«*Integrasjon* betyr en samfunnsutvikling som krever tilpasninger både fra majoritet og minoritet for at disse skal kunne fungere sammen i et større fellesskap. Dette står i motsetning til *assimilering*, der kun minoriteter må tilpasse seg majoritetens ordninger og tradisjoner, eller *segregering*, der minoritetene trekker seg tilbake fra storsamfunnet til parallellsamfunn» (Plesner, 2016, s. 85). Ved hjelp av integreringsteori og kvalitativ metodikk, belyser jeg spørsmålet om Jehovas vitner opplever seg integrert, segregert eller ekskludert i møtet med det norske samfunnet. Oppgaven gir ikke nødvendigvis et rettferdig og helhetlig svar på spørsmålet. Til det er problematikken rundt temaet for kompleks. Jeg lar en av mine informanter likevel gi et foreløpig sammendrag av masteroppgavens innhold og problemstilling. Hun sier:

«Det er ikke tvil at dersom man lever etter Jesu lære så vil man skille seg ut. Gjennom disse spørsmålene har det kommet frem at vi, Jehovas vitner, på ulike måter skiller oss ut og på noen områder står utenfor resten av samfunnet.

Vi ønsker å bli integrerte, men ikke for enhver pris.»

Forord

Først og fremst vil jeg takke min veileder Halvard Johannessen. Tusen takk for all flott veiledning og de gode rådene du har gitt meg. Jeg hadde ikke klart denne oppgaven uten deg!

Tusen takk til mine tre informanter som ønsket å stille opp på dette prosjektet. Deres engasjement og deltagelse var virkelig en viktig del av å få oppgaven i mål. Tusen takk!

Til slutt vil jeg takke min familie som gjennom hele denne perioden har holdt meg oppe og gitt meg råd når alt føltes umulig. Tusen takk!

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING.....	9
1.1	Bakgrunn for prosjektet	9
1.1.1	Personlig interesse	9
1.1.2	Faglig interesse	10
1.1.3	Offentlig interesse	11
1.2	Begrepsavklaring	12
1.3	Problemstilling.....	13
1.4	Litteraturoversikt	14
1.4.1	Faglitteratur.....	14
1.5	Faglig forankring	15
1.6	Forskningsdesign	15
2	TEORI.....	17
2.1	Integreringsteori.....	17
2.1.1	Introduksjon	17
2.1.2	Hvorfor integrering?	17
2.1.2.1	Noen konsekvenser av integrering.....	17
2.1.2.2	Noen konsekvenser av å ikke bli integrert.....	18
2.1.3	Hvem skal integreres?.....	18
2.1.3.1	Grupper, kategorier og individer.....	18
2.1.4	Hva skal de integrerte integreres til, og når er man tilstrekkelig integrert?.....	19
2.1.5	Ulike integreringsarenaer.....	20
2.1.5.1	Strukturell integrering.....	23
a.	Sysselsetting, inntekt og bolig	23
b.	Utdanning og skoler	24
2.1.5.2	Sosial integrering	24
a.	Venner og sosial kapital.....	24
b.	Frivillighetssektoren	25
2.1.5.3	Psyko-kulturell integrering	25
a.	Nasjonal tilhørighet og felles verdier.....	25
2.1.5.4	Politisk integrering.....	26

2.2	Integreringsstrategier	27
2.2.1	Funksjonalistisk integreringsstrategi	28
2.2.1.1	Viktigheten av felles verdier	28
2.2.1.2	Kritikk av funksjonalismen.....	29
2.2.2	Multikulturalistisk integreringsstrategi	29
2.2.2.1	Bevaring av kulturelle særtrekk til gagn for det pluralistiske samfunnet	29
2.2.2.2	Essensialistisk kontra prosessuell kulturforståelse	30
2.2.2.3	Kritikk av multikulturalismen.....	31
2.3	Integrering av religion i den offentlige sfære	31
2.3.1	Formål for religionspolitikk: tilretteleggelse for integrering.	31
2.4	Masteroppgavens tema i lyset av integreringsteorien.....	32
3	METODE.....	33
3.1	Kvalitativ metode	33
3.2	Begrunnelse for valg av tekster	34
3.2.1	Førstehåndskilder	34
3.3	Det kvalitative forskningsintervju	35
3.3.1	Sju steg i gjennomførelsen av et forskningsintervju.....	35
3.3.2	En fenomenologisk tilnærming til forskningsintervjuet: Det semistrukturerte livsverdenintervjuet	37
3.3.2.1	12 fenomenologiske aspekter.....	38
3.4	Rekruttering av informantene	39
3.4.1	Hvem.....	39
3.4.2	Hvorfor.....	40
3.4.3	Hvordan.....	40
3.5	Etiske dilemma	40
3.5.1	Anonymitet	41
3.5.2	Fare for eventuelle represalier	41
3.5.3	Å la intervjuvaret stå i sin helhet for å unngå misforståelser	41
3.5.4	Troverdighet og pålitelighet.....	42
4	JEHOVAS VITNERS SELVFORSTÅELSE: GUDS NASJON MED EGEN KONGE	43
4.1	Introduksjon.....	43
4.2	Hva forteller tekstmaterialet?	43
4.2.1	En introduksjon til Jehovas vitners teologi.....	43

4.2.2	Det universelle stridsspørsmålet	44
4.2.3	Jehovas vitners konge	46
4.2.4	Guds nasjon.....	47
4.2.4.1	Utvelgelsen	48
4.2.4.2	Pakten.....	48
4.2.4.3	Konstitusjonen	49
4.2.5	«De er ikke en del av verden».....	50
4.2.5.1	Politiske systemer	51
4.2.5.2	Falsk religion	53
4.2.5.3	Kommersielle foretagender.....	54
4.3	Intervju.....	54
4.4	Funn	57
5	JEHOVAS VITNER I MØTE MED SAMFUNNET: SYNET PÅ MENNESKERETTIGHETENE, NØDVENDIGHETEN AV ET DEMOKRATI OG NORSK LOV	59
5.1	Introduksjon.....	59
5.2	Hva forteller tekstmaterialet?	59
5.2.1	Menneskerettighetene	59
5.2.2	Demokratiets nødvendighet	62
5.2.3	Norsk lov.....	65
5.3	Intervju.....	67
5.4	Funn	70
6	JEHOVAS VITNER I MØTE MED SAMFUNNET: HVORDAN POSISJONERER DE SEG I FORHOLD TIL DE ULIKE INTEGRERINGSARENAENE	72
6.1	Introduksjon.....	72
6.2	Hva forteller tekstmaterialet?	72
6.2.1	Strukturell integrering.....	72
6.2.2	Sosial integrering	75
6.2.3	Psyko-kulturell integrering	77
6.2.4	Politisk integrering.....	78
6.3	Intervju.....	82
6.4	Funn	84

7	OPPLEVER JEHOVAS VITNER SEG SOM ET INTEGRERT, SEGREGERT ELLER EKSKLUDERT TROSSAMFUNN I MØTE MED DET NORSKE SAMFUNNET?	87
7.1	Introduksjon.....	87
7.2	Hvordan opplever Jehovas vitner integreringsprosessen på den strukturelle integreringsarena?.....	87
7.2.1	I møte med skole.....	88
7.2.1.1	Religionspluralismen	88
7.2.2	I møte med sysselsetting	89
7.2.3	I møte med økonomisk trygghet	90
7.3	Hvordan opplever Jehovas vitner integreringsprosessen på det sosiale integreringsarenaen?.....	90
7.3.1	I møte med venner i og utenfor menigheten	90
7.3.2	I møte med frivillighetssektoren	91
7.4	Hvordan opplever Jehovas vitner integreringsprosessen på den psyko-kulturelle integreringsarenaen?.....	92
7.4.1	I møte med nasjonal identitet.....	92
7.4.1.1	Bærere av en essensialistisk kulturforståelse.....	92
7.4.2	I møte med felles tradisjoner.....	93
7.4.3	I møte med felles verdier	94
7.4.3.1	Menneskerettighetene	95
7.4.3.2	Religionsfrihet.....	95
7.5	Hvordan opplever Jehovas vitner integreringsprosessen på den politiske integreringsarenaen?.....	96
7.5.1	I møte med multikulturalismen.....	96
7.5.2	I møte med establishmentmodellen	97
7.5.3	I møte med demokratiet og politisk deltagelse	97
7.5.4	I møte med de norske lovene	98
8	OPPSUMMERING OG KONKLUSJON.....	99
9	LITTERATURLISTE	101
10	VEDLEGG:	107
10.1	Informasjonsark/ samtykkeskjema	107
10.2	Intervjuguide for informantene.....	110
10.3	Godkjenning av NSD.....	111

1 Innledning

1.1 Bakgrunn for prosjektet

1.1.1 Personlig interesse

I løpet av høsten 2018 skrev jeg i min fordypningsoppgave i Religion og livssyn ved Høgskulen i Volda, følgende:

For å skape et velfungerende og harmonisk samfunn er integrering en nøkkelfaktor. Dette innebærer å få ens innbyggere til å bli en helhetlig del av samfunnet. I dagens moderne, pluralistiske samfunn har integrering blitt en hovedprioritering, nettopp for at man fortsatt ønsker å ha en velfungerende og harmonisk befolkning. Hvordan forholder det seg med individer og grupper som ikke følger samfunnets mer eller mindre fastslåtte «spillerregler» [sic]? Kan man virkelig si at disse menneskene er integrert eller er de muligens segregert, eller i verstefall ekskludert? I så fall, på hvilke områder og hvilken effekt vil et slikt resultat medbringe? Dette er svært viktig å tenke over, fordi «fullstendig mangel på integrasjon, ved marginalisering og eksklusjon, er ... ikke bare en risiko for individet, men også en trussel overfor samfunnet som helhet (Brochmann, 2017, 23. oktober). (Heines, 2018, s. 3)

Behovet for å både føle seg og være integrert, er viktig. Det å ikke få dekket et slikt behov er ikke bare skadelig for individet, men også for samfunnet som helhet. Det er derfor interessant å analysere i hvilken grad ulike religiøse minoriteter forholder seg til det norske samfunns «spilleregler». I denne masteroppgaven har jeg valgt å undersøke hvordan den religiøse minoriteten *Jehovas vitner* opplever møte med samfunnet. Opplever de seg som et integrert, segregert eller ekskludert trossamfunn, og hvordan posisjonerer de seg i så fall med tanke på selve integreringsprosessen? Religion påvirker det norske samfunnet. Relasjonen observeres både i politikken, i lovverket og i ulike samfunnsinstitusjoner. Når vitnene lærer at de ikke er en del av denne verden, men samtidig til en viss grad deltar i samfunnets anliggender, kan dette innebære blant annet både samfunnskulturelle og juridiske utfordringer. Hva Jehovas vitner legger i å «ikke være en del av verden», og hvordan dette fører til ulike utfordringer, vil jeg komme inn på i senere kapitler.

Forholdet mellom Jehovas vitner og samfunnet er for meg et fasinende tema å undersøke, en fasinasjon som gav utslag i min fordypningsoppgave *Jehovas vitner og Samfunnet – Et ekskludert, segregert eller integrert trossamfunn*. Denne fasinasjonen kom

ikke bare av at de selv skiller seg så ofte ut blant andre kristne, men også fordi informasjonen om Jehovas vitner i akademisk litteratur ifølge religions didaktikere ofte var overfladisk og i noen tilfeller uriktig (Sødal, 2016, s. 172). Jeg har også hatt bekjentskap med ulike vitner i mitt eget nærmiljø. Ved å observere hvordan de praktiserte sin tro i møte med det norske samfunnet, oppstod det en undring i meg hvorvidt deres trospraksis førte til integrering eller segregering. Ettersom jeg fikk mulighet til å utforske dette videre i masterprogrammet *Religion og samfunn*, så jeg på det som en god mulighet til å undersøke tematikken nærmere i denne masteroppgaven.

1.1.2 Faglig interesse

En annen grunn til at jeg velger å skrive om *Jehovas vitner* i møte med samfunnet, og ikke en annen religiøs retning, var på grunn av mangelfull dyptgående faglitteratur om trossamfunnet. Fra jeg begynte å studere religion – også i min tid på ungdomskolen og videregående – var det som oftest artikler, lærebøker, eller andre kilder som var blitt skrevet av avhoppere, historikere eller lærere som ble brukt. Blant mye av denne faglitteraturen har det vist seg i nyere tid at lærebøker, som ellers skulle være en sikker kilde til nøyaktig kunnskap, har utgitt feilinformasjon om religiøse minoriteter, deriblant Jehovas vitner. Førsteamanuensis Helje Kringlebotn Sødal skriver i boken *Religion- og livssynsdidaktikk. En innføring*: «Det viser seg ofte at lærebøker inneholder en del faglige feil, for eksempel når det gjelder Jehovas vitner og andre omdiskuterte temaer ... Jehovas vitner kan sies å ha fått en ekstra stemoderlig behandling» (ibid. s. 99, 172). Det kan derfor være interessant å utføre en mer bred og grundigere undersøkelse av Jehovas vitner ut ifra deres *egen* litteratur. Det samme mener Historikeren Zoe Knox og Sosiologen W. C. Stevenson. Stevenson forklarer: «Considering the size and influence of Jehovah's Witnesses as a movement, there has been surprisingly little written about it, and much of that has come from sources so hopelessly prejudiced that their contribution is quite worthless» (1967, s. 210). Knox kommer med en ytterligere påstand:

There is a vast ocean of literature on Jehovah's Witnesses and the Watch Tower Society, much of it so partial and methodologically impoverished as to be of limited use to those seeking an understanding of the history of the Society and the beliefs and practices of its members. Serious historians have paid little attention to the subject. (2018, s. 31)

Disse oppfatningene understreker hvor aktuell min masteroppgave kanskje kan være. Mitt ønske er å analysere Jehovas vitner i et så objektivt og ærlig lys som det er mulig å gjøre. Dette er noe av grunnen til at jeg blant annet bruker noe av Jehovas vitners egne publikasjoner og ikke bare faglitteraturen som er skrevet om dem. Denne analysen kan derfor gi ytterligere innsikt for både lærere, studenter og de som ønsker seg et innblikk i Jehovas vitners opplevelse av og posisjonering til integreringsprosessen.

1.1.3 Offentlig interesse

En tredje årsak til at jeg valgte nettopp å finne mer ut om Jehovas vitner og deres opplevelse av integreringsprosessen, er at relasjonen mellom Jehovas vitner og det norske samfunnet i høyeste grad er dagsaktuell. Her tenker jeg spesielt på samfunnets valg av å fjerne trossamfunnets statsstøtte på grunn av deres eksklusjonspraksis, samt at statsforvalteren i Oslo og Viken vurderer om Jehovas vitner i det hele tatt kan registreres som et trossamfunn (Gilje, 2022). I skrivende stund blir det lagt frem argument både for og imot avgjørelsen om å fjerne denne støtten. Spesielt har dette vært gjeldene hos Vebjørn Selbekk, sjefsredaktør i *Dagen* og Valgerd Svarstad Haugland, statsforvalter for Oslo og Viken (Tuastad, 2022). Spørsmålene som diskuteres er blant andre: Vil Jehovas vitner, ved å praktisere sin eksklusjonsordning, bryte mot norsk lov, spesielt *Lov om tros- og livssynsamfunn* §2, andre ledd og §6, første ledd? Har politikere en juridisk rett til å gripe inn i hvordan et trossamfunn praktiserer sin religiøse tro? (Stålsett, 2020, s. 1). I debattartikkelen *Religionsfinansiering og barns rettigheter* i avisen *Vårt Land* fra 14.10.22, skriver professor i religionsvitenskap, Dag Øystein Endsjø at saken egentlig bør åpne opp en større debatt da behandlingen av Jehovas vitner kan «gå ut over statens skjønnsmargin» og at den faktisk kan være diskriminerende og i strid med menneskerettighetene (Endsjø, 2022). Ettersom norsk lov ikke forbyr trossamfunn å ekskludere medlemmer, uansett alder, samt at Den europeiske menneskerettighetsdomstolen har slått fast at «stater ikke kan tvinge et religiøst fellesskap å ta opp nye medlemmer eller utelukke noen», oppfordrer Endsjø Jehovas vitner til å ta saken om fratatt statsstøtte til Diskrimineringsnemnda (ibid.).

I lyset av samfunnsdebatten er det åpenbart relevant å spørre seg om Jehovas vitner opplever seg integrert eller ikke. Det er i aller høyeste grad «kompliserte prosesser mellom individ, gruppe og samfunn, der det eksisterer en sentral spenning mellom retten til å være lik – og retten til å være forskjellig» (Brochmann, 2020).

1.2 Begrepsavklaring

Før jeg går i gang med å introdusere masteroppgavens problemstilling, teori og metode, velger jeg først å avklare noen sentrale begrep jeg velger å bruke i oppgaven. Begrepene og termene som ofte blir brukt gjennom denne oppgaven kan tolkes ulikt, og det vil derfor være nødvendig å gi en redegjørelse for bruken av disse.

Når jeg bruker begrepet *samfunn*, kan det tolkes på flere måter (Eriksen, 2010, s. 11-19). Når jeg i konteksten av oppgaven bruker ordet samfunn eller samfunnet, er det med fokus på det norske samfunnet. Det norske samfunnet balanserer mellom en «serie motstridende hensyn; mellom en felles kollektiv identitet og subnasjonale gruppeidentiteter ... mellom individuell autonomi» (ibid. s. 9). I denne oppgaven er det norske samfunnet derfor forstått slik sosiologen Anthony Giddens definerer det: «... en gruppe mennesker som lever i et bestemt territorium, er gjenstand for et felles politisk autoritetssystem, og erkjenner at de har en identitet som skiller seg fra andre grupper» (ibid. s. 17). Oppgaven vil derfor ikke gå i dybden av Jehovas vitners relasjon til verdenssamfunnet, men i all hovedsak deres relasjon til det norske samfunnet.

I denne oppgaven er begrepet *integrering* forstått slik både Grete Brochmann og Dag Østerberg, som begge er professorer i sosiologi, forstår det. Dette innebærer at integrering både er en prosess og en tilstand. Det vil si at integrering innebærer at «deltakerne blir gjort og gjør seg selv til deler av helheten, og om den samfunnsmessige tilstanden der deltakerne inngår i et sluttet hele» (Brochmann, 2020).

I begrepet *segregering* legger jeg en handling eller flere handlinger, hvor man har som formål å skille enkelte menneskegrupper fra andre grupper, eller individer innen det samme samfunn (segregering, 2018).

Når begrepene *eksklusjon* eller *marginalisering* blir brukt gjennom oppgaven, vil det innebefatte en forståelse av at det er en handling, eller en prosess som skaper undertrykkelse av de båndene som ett eller flere individ har mellom seg og samfunnet de tilhører. Disse båndene kan være både sosiale og/ eller symbolske (Brochmann, 2020).

For å tydeliggjøre skillet mellom den informasjon og de oppfatninger som blir presentert av Jehovas vitner utad til samfunnet med den informasjonen som blir presentert innad i trossamfunnet, er det nødvendig med begreper som skiller disse to formene for informasjon fra hverandre. Jeg vil derfor benytte begrepene *intramuralitet* og *ekstramuralitet*

(Outka, 2008, s. 198-199). Jeg baserer min forståelse på begrepene på samme måte som Gene Outka gjør det (ibid.). Begrepene kommer av latin og viser til om man enten er innenfor ('intra') eller utenfor ('ekstra') institusjonenes bymur. Når begrepene anvendes i denne oppgaven, vil det også klargjøre om informasjonen som blir presentert av vitnene til samfunnet (ekstramuralitet) er det samme som blir presentert innad i trossamfunnet (intramuralitet). Dette er lettere å se i de skriftlige kildene mine. Slik informasjon vil også komme frem i intervjuene som er presentert i de ulike kapitlene.

Når jeg her bruker ordet *posisjonering* i oppgaven, rommer dette begrepet hvordan trossamfunnet velger å agere i møte med det norske samfunnets integreringspolitikk. Dette tydeliggjøres gjennom hva som blant annet blir sagt, skrevet og gjort av Jehovas vitner når de til tider opplever at deres egen standard for hva som er sant og rett ikke er i samsvar med det samfunnet forfekter. I slike tilfeller vil vitnenes handlinger vise om de posisjonerer seg slik at de opplever å bli integrert, segregert eller ekskludert. Bruken av ordet innebærer også tanken om hva som er motivet bak handlingene, eksempelvis om vitnenes posisjonering er et resultat av egne valg, eller om en handling var resultatet av et opplevd press fra samfunnet side.

1.3 Problemstilling

I min oppgave ønsker jeg å finne ut hvilken relasjon det er mellom trossamfunnet Jehovas vitner og det norske samfunn ut ifra vitnenes eget perspektiv. Årsaken til at jeg tar utgangspunkt i nettopp det *norske* samfunnet, er fordi oppgaven skrives i den norske konteksten. Jeg velger å drøfte Jehovas vitners perspektiv på, opplevelse av, og holdninger i møte med dette samfunnets lover, institusjoner og demokratiske verdier. Oppgavens problemstilling er derfor følgende: «Opplever Jehovas vitner seg som et integrert, segregert eller ekskludert trossamfunn i møte med det norske samfunnet?». Svaret på det kan gi en viktig innsikt i Jehovas vitners religiøse og religionssosiologiske selvforståelse. For å kunne besvare oppgavens hovedspørsmål, vil jeg rette søkelys på Jehovas vitners syn på og relasjon til ulike konkrete demokratiske verdier. Disse verdiene er: frihet, likhet og brorskap. I disse begrepene ligger også ytringsfrihet og religionspluralisme. Jeg kunne valgt andre verdier enn disse, men anså disse verdiene som mest dagsaktuelle og politisk relevante. Jehovas vitners syn på, og relasjon til disse verdiene, vil bli belyst ved å analysere vitnenes oppfatning og forståelse av: militærtjeneste, menneskerettighetene, nødvendigheten av et demokrati, respekt for det norske flagget, verdien av nasjonaldagen, religionspluralisme og synet på de norske lovene.

1.4 Litteraturoversikt

For å tydeliggjøre hvilke litterære kilder jeg velger å basere oppgavens problemstilling og tematikk på, og hvorfor, gir jeg her en oversikt over hvilken litteratur jeg i all hovedsak har valgt å bruke.

1.4.1 Faglitteratur

Som jeg tidligere har påpekt, er det ikke gjort mye forskning på Jehovas vitner (jf. 1.1.2). En av de seneste undersøkelsene som er blitt gjort på trossamfunnet er *Jehovah's Witnesses and the Secular World: From the 1870s to the Present* av Zoe Knox fra 2018. Dette forskningsmaterialet vil være en viktig kilde jeg baserer mye av oppgaven min på. Jeg har også valgt å benytte boken *Jehovas vitner. En flerfaglig studie* av Hege Kristin Ringnes og Helje Kringlebotn Sødal. I tillegg bruker jeg Sturla Stålsetts vitenskapelige artikkel *Tros- og livssynspolitik mellom frihet og forventning: Jehovas vitner, demokratisk deltakelse og statsstøtte* i tidsskriftet *Kritisk Juss*, årgang 46 nr. 1 s. 50-71 (2020).

Som tidligere nevnt i oppgaven, er Zoe Knox historiker. Hennes bok vil være en aktuell kilde av forskningslitteraturen rundt Jehovas vitners relasjon til samfunnet. Professor Knox sier eksempelvis at: «This book examines how Jehovah's Witnesses have challenged the jurisdictions of modern states and influenced understandings of religious tolerance and freedom of worship worldwide» (Knox, 2018, s. 28). Blant annet blir det også tatt opp flere historiske begivenheter som vil kaste lys over hvordan og hvorfor vitnene posisjonerer seg i forhold til militærtjeneste.

Når det gjelder Ringnes og Sødals *Jehovas vitner. En flerfaglig studie*, vil denne boken gi et informativt blikk på selve trosoppfatningene som en finner hos Jehovas vitner og deres praksis av disse. Forfatterne forklarer bokens formål på følgende måte: «Hovedmålsettingen med boken er å gi variert kunnskap om Jehovas vitner. Dette handler om å få frem hva som er mest karakteristisk for vitnenes tro, lære og etikk, men også om hva som skiller trossamfunnet fra andre, og om hvordan vitnene forholder seg til samfunnet» (2009, s. 9). Forfatternes anliggende er derfor å finne ut hvordan vitnene posisjonerer seg i forhold til andre, også overfor samfunnet generelt, noe som nettopp er ett av denne masteroppgavens intensjoner å finne ut av. Det er derfor passende å anvende disse forfatternes dokumentasjon som essensielle kilder til Jehovas vitners posisjon, og relasjon i møte med det norske samfunnets strukturer og verdier.

Under redegjørelsen for *integreringsteorien* anvender jeg i hovedsak tre faglitterære kilder. Disse er: *Samfunn* av professor Thomas Hylland Eriksen, *Integrering: Teori og Empiri* av religionshistoriker Cora Alexa Døving og *Religionspolitikk* av sosiolog og post.doc. Ingvild Thorson Plesner. Jeg bruker disse tre hovedkildene, ettersom de etter min oppfatning vil bidra til en god redegjørelse for integreringsteorien. Bøkene belyser ulike arenaer for integrering og komplementerer derfor hverandre. Når det gjelder oppgavens metode, har jeg basert min forståelse og trinnvise utførelse av den på følgende hovedkilder: *Kvalitative Metoder. En Grundbog* av Svend Brinkmann og Lene Tanggaard, *Det kvalitative forskningsintervjuet* av Svend Brinkmann og Steinar Kvale, *Bryman's Social Research Methods* av Alan Bryman og *The Routledge handbook of research methods in the study of religion* av Michael Stausberg og Steven Engler.

1.5 Faglig forankring

Masteroppgaven er en kvalitativ undersøkelse av Jehovas vitner i lyset av temaet *integrering i møte med samfunnet* og undersøkelsene kan derfor plasseres inn under empirisk, kvalitativ forskning innenfor religionsosiologiske rammer. Religionsosiologien «kaster lys over samspillet mellom religiøst liv og samfunnskontekst» (Furuseth & Repstad, 2016, s. 23). Intervju- og tekstmateriale blir analysert og drøftet ut ifra integreringsteori. Dette vil utdypes mer under kapitlene to og tre. Som tidligere nevnt, finnes det svært lite faglig litteratur om denne tematikken (jf. punkt 1.1.2). Oppgaven opererer derfor i et relativt øde, faglitterært landskap. Når Jehovas vitner først er blitt omtalt i faglige kilder, har det som tidligere nevnt ofte vært faglige feil (Sødal, 2016, s. 172). Det som muligens derfor skiller denne oppgaven utfra mange andre akademiske oppgaver og bøker, er at jeg vil ta Sødal og Knox til etterretning og derfor være ekstra bevisst på å ikke gi vitnene en «stemoderlig behandling» (ibid. s. 99, 172). Ettersom de mange faglige kildene som omtaler vitnenes posisjonering og selvforståelse ofte da ikke stemmer overens med det vitnene lærer selv, så velger jeg å se det som *helt nødvendig* å benytte vitnenes egen litteratur i samspill med de faglige kildene om trossamfunnet.

1.6 Forskningsdesign

Når jeg nå skal finne svaret på oppgavens problemstilling, altså: «Opplever Jehovas vitner seg som et integrert, segregert eller ekskludert trossamfunn i møte med det norske samfunnet?», vil det være klargjørende for leser å belyse oppgavens forskningsdesign.

Oppgavens *første del* (kap.1-3) inneholder en introduksjon til oppgaven, en redegjørelse for hva integreringsteori er og hvorfor og hvordan jeg bruker den kvalitative metoden i et semistrukturert livsverdenintervju.

Oppgavens *andre del* (kap. 4) gir en introduksjon til Jehovas vitners teologi og selvforståelse. For leser kan denne delen kanskje virke mindre viktig og noen ganger litt for detaljert i temaer som ikke direkte handler om integrering, men det er nettopp det å forstå Jehovas vitners teologi og selvforståelse som er hele forutsetningen for å forstå oppgavens tematikk. For ikke bare *finne* svaret, men *forstå årsaken til svaret* på om vitnene opplever en mulig integrering, segregering eller ekskludering i møte med samfunnet, må man forstå på hvilket grunnlag en slik opplevelse nettopp erfares. Derfor er kapittel fire som handler om vitnenes teologi og selvforståelse, et viktig og essensielt bakteppe i denne oppgaven. Like essensielt er det at kapittel fire lar Jehovas vitners egen røst komme tydelig frem ved hjelp av deres egen litteratur.

Oppgavens *tredje del* (kap. 5-6) viser hvordan Jehovas vitners teologi og selvforståelse har en direkte påvirkning på *hvordan de posisjonerer seg* i møte med overordnede verdier som eksempelvis menneskerettighetene og norsk lov. Jeg vil belyse ved hjelp av tekstmateriale og intervjuer hvordan de stiller seg til integreringsprosessene og de ulike integreringsarenaene.

Den *siste delen* vil være en *analyse og konklusjon* av hele oppgaven (kap. 7-8). Her analyseres dataene om Jehovas vitners teologiske selvforståelse og posisjonering opp imot integreringsteoriens ulike strategier og arenaer. Altså føyes del en, to og tre sammen til ett komplett hele i form av drøfting og analyse. Til slutt resulterer oppgaven i en oppsummering og et konkluderende svar på oppgavens problemstilling.

Integreringsprosessene er tydelig komplekse og innviklede. Oppgavens komplekse problemstilling kommer tydelig frem i et av Professor Brochmanns sitater:

Hvor mye avvik skal aksepteres, og på hvilke områder? Hva tilhører privatsfæren og hva er et offentlig anliggende? Er det nok at nye grupper følger norsk lov, det vil si avstår fra direkte lovbrudd, men ellers følger sine egne normer for god oppførsel? (Brochmann, 2020).

For å kunne kaste ytterligere lys over integreringsprosessene, vil jeg nå komme inn på den teorien jeg vil bruke for å kunne analysere masteroppgavens problemstilling, nemlig integreringsteorien.

2 Teori

2.1 Integreringsteori

2.1.1 Introduksjon

«*Integrasjon* betyr en samfunnsutvikling som krever tilpasninger både fra majoritet og minoritet for at disse skal kunne fungere sammen i et større fellesskap. Dette står i motsetning til *assimilering*, der kun minoriteter må tilpasse seg majoritetens ordninger og tradisjoner, eller *segregering*, der minoritetene trekker seg tilbake fra storsamfunnet til parallellsamfunn» (Plesner, 2016, s. 85). For å identifisere om Jehovas vitner opplever å bli integrert, segregert eller ekskludert i det norske samfunnet, er det nødvendig å se på hva integrering egentlig er. Det å integrere og det å integreres er ikke en enkel sak. Dette kapittelet vil derfor belyse prosessene rundt integrering. Dette innebærer at jeg vil belyse hvilke arenaer en kan bli integrert inn i, hvem som skal integreres og hvem som integrerer, samt hvilke strategier og modeller som kan brukes for å integrere. Selv om min masteroppgave handler om hvorvidt Jehovas vitner opplever seg integrert, segregert eller ekskludert i møte med samfunnet, altså integrering sett ut fra vitnenes *eget* perspektiv, anser jeg det likevel nødvendig å redegjøre bredt for hva selve integreringsbegrepet innebærer. Det er i møte med de ulike strategiene, de ulike modellene og filosofien rundt disse, vitnene nå skal manøvrere.

2.1.2 Hvorfor integrering?

2.1.2.1 Noen konsekvenser av integrering

Det norske samfunnet blir kategorisert som et multikulturelt eller flerkulturelt samfunn (Døving, 2009, s. 7-9, 43-44). Hva som kjennetegner og hvilke kriterier et slikt samfunn av individer og grupper anvender som rammer, har mye å si for «hvem [som] skal være med og på hvilke betingelser» (Eriksen, 2010, s. 26). Med andre ord: det må finnes et «sosialt lim» eller et sett med tydelige, felles spilleregler for at samfunnet skal kunne fortsette å være en velfungerende helhet (Brochmann, 2006, s. 26). Det å sørge for integrering i et samfunn, gir en følelse av tilhørighet og enhet. Det å ta konkrete steg for å skape god integrering er en sentral del av å holde samfunnet fritt for parallellsamfunn. Det kan også være med på å skape eller fremme større åpenhet og tillit mellom minoriteter og majoriteten. Et eksempel kan være

større tillit til samfunnsinstitusjoner ved bruk av dialog. Det er viktig å poengtere i denne sammenheng at det likevel er umulig å nå frem til en fullstendig integrering. Ifølge Døving, er integrering mer som «en vei enn et tydelig mål» (2009, s. 11). Det er derimot viktig å ha ulike mål på denne veien, som blant annet: «et samfunn uten diskriminering og noenlunde lik tilgang til de samme goder blant flertallsbefolkningen og minoritetsbefolkningen. Et integrert samfunn er et samfunn som virker inkluderende og skaper en viss grad av samhørighet blant en mangfoldig befolkning» (ibid.).

2.1.2.2 Noen konsekvenser av å ikke bli integrert

Det å verken oppleve å bli integrert eller det å ikke klare å bli integrert, kan skape stor mistillit blant grupper og individer. Som innbygger i et samfunn, er det naturlig at man bør ha tillit til enten noe eller noen (Eriksen, 2010, s. 103). Integrering er derfor en nødvendig prosess for å skape en slik tillit. Hvis det er et fravær av enten et forsøk på integrering eller opplevd integrering, vil resultatet av å ikke bli integrert kunne være mistillit. Det kan enten komme i form av mistillit til ens medmennesker eller mistillit til de større institusjonene i samfunnet (ibid.). Resultatet av ikke å bli integrert kan derfor både gå utover majoriteten og minoriteten i et samfunn. På den ene siden kan minoritetene oppleve usikkerhet, tvil og skepsis til majoriteten og samfunnets politiske struktur. Samtidig kan majoriteten oppleve at minoritetene ikke ønsker å være en del av helheten, noe som gjør det mer krevende å holde samfunnet sammen, uten at det skal oppstå konflikter og mistenksomhet.

2.1.3 Hvem skal integreres?

2.1.3.1 Grupper, kategorier og individer

Når spørsmålet om integrering blir drøftet, er det sentrale spørsmålet hvem som skal integreres. Hvem er det som skal innlemmes i det store hele og bli en del av det norske samfunn. Når en snakker om hvem som skal integreres, er det viktig å skille mellom individ og gruppe. Døving belyser dette punktet ved å ta utgangspunkt i integrering av muslimer. Et individ som identifiserer seg som muslim, har ikke nødvendigvis den samme identiteten som en viss *gruppe* muslimer identifiserer seg med, altså kan individ og grupper ha ulik kulturelle særtrekk som en vedkjenner seg. Et spørsmål man kan stille er: Hva er gruppens identitet og kultur, hvilke rettigheter har de? Døving forklarer at når man snakker om grupper, er det viktig å skape et skille mellom det hun kaller for «kategori» og hva som er en gruppe. En gruppe er et felleskap av individer som har «samme agenda» og «enhet» (Døving, 2009, s.

110). Når det gjelder det hun kaller for en kategori, er det et felleskap av individer som har «ett eller flere kjennetegn» (ibid.). For å ta utgangspunkt i muslimene er ikke de en gruppe, ettersom det ikke finnes en fullstendig enhet blant dem eller en felles agenda blant dem. De er mer som en kategori, med ett eller flere kjennetegn. Basert på Døvings forklaringer og forståelser, finnes det ikke en fullstendig enhetlig *gruppe* muslimer, men de er en *kategori* som innebefatter blant annet sunni-muslimer, sjia-muslimer eller sufi-muslimer. Sett i lyset av masteroppgaven som er en analyse av Jehova vitner, vil jeg, dersom jeg skal velge Døvings definisjon av begrepet, derimot kalle vitnene for en gruppe. Selvfølgelig består denne gruppen av individer som skal integreres, men som jeg senere vil belyse har disse individene en så sterk essensialistisk selvforståelse lokalt, nasjonalt og globalt at de kvalifiserer til å bli kategorisert som *gruppe*. Slik Jehovas vitner ser seg selv, har individene ulike personligheter, men samme detaljerte trosoppfatning, samme moral, samme agenda, samme trospraksis og samme kilde for opplæring og veiledning verden over (Innsikt, bind 2, 2005, s. 833).

2.1.4 Hva skal de integrerte integreres til, og når er man tilstrekkelig integrert?

Integrering handler ikke om at «samtlige innbyggere marsjerer i takt». (Eriksen, 2010, s. 69). Et samfunn fungerer tilstrekkelig når det finnes et «sosialt lim» mellom dem, ett sett med «spilleregler» som innbyggerne velger å følge (Brochmann, 2006, s. 26). Norge har et slikt sett med «spilleregler». Det er de grunnleggende verdiene som staten Norge står for. Norge er ikke et verdinøytralt samfunn. Minoriteter som kommer til Norge, vil derfor bli integrert til å følge disse «spillereglene» *til en viss grad*. «Integrering er med andre ord betegnelsen på en sosial prosess som, på et eller annet nivå, føyer sammen ulike minoriteter og majoriteten til 'det norske samfunnet'» (Døving, 2009, s. 8-9). Dette betyr nødvendigvis ikke at minoriteter blir fullstendig assimilerte, men det å bli integrert handler blant annet om å bli en del av et fellesskap. Majoriteten setter standarden for hva som er kategorisert som *godt nok* integrert. Minoriteter blir derfor integrert inn i det norske samfunnets ulike arenaer med det mål å bli velfungerende og selvstendige borgere. Dette vil innebære at minoriteter, både som individ og grupper, til en viss grad må tilpasse seg majoritetens vilje. Det innebærer blant annet å følge de lover og regler som staten har laget og de grunnleggende verdiene de står for.

På den annen side er majoriteten (i min kontekst det norske samfunnet) klar over at Norge er et flerkulturelt samfunn. Her er det åpen dialog mellom majoritet og minoriteter, hvor tilpasning og kompromiss er en vesentlig del av hva det vil si å ha en vedvarende og god integreringsprosess. Ifølge Ingvild Thorson Plesner er dette en vesentlig del av hva det vil si å

integrere. Integrering innebærer som tidligere nevnt «en samfunnsutvikling som krever tilpasninger både fra majoritet og minoritet for at disse skal fungere i et større fellesskap» (Plesner, 2016, s. 85). Det er likevel viktig å understreke at det er majoriteten, det hegemoniske fellesskapet, som generelt sett har makten til å sette grensene for hva integrering vil innebære i deres samfunn og for hvem som oppfyller disse kravene. Ifølge den amerikanske teologen og etikeren Reinhold Niebuhr, vil alltid den gruppen med størst makt – enten om det er sosial, fysisk, økonomisk, eller lignende - være den dominerende gruppen som vil klare å la sin vilje herske over de resterende parter, det vil si minoritetene (Niebuhr, 2021, s. 37-38, 53-54, 80-81). Han påpeker følgende: «The majority has its way, not because the minority believes that the majority is right..., but because the votes of the majority are a symbol of social strength» (Niebuhr, 2021, s. 54). Det «sosiale limet» som en felles respekt for lover og verdier gir, gir også rom for at alle har mulighet til å bevare sine kulturelle særtrekk, så lenge det ikke bryter med de grunnleggende rettigheter mennesker og grupper har. Denne dynamikken blir blant annet påpekt av Døving på denne måten:

I dagens Norge er det altså politisk enighet om at immigranter skal integreres i en stat som skal gjenspeile et flerkulturelt samfunn. Men som vi skal se, er det uklarheter og uenigheter både om hvilke forskjeller et flerkulturelt samfunn kan leve med, og i hvilken grad et integrert samfunn er avhengig av en befolkning med felles kulturelle verdier (2009, s. 8-9).

Minoriteter skal altså «integreres i en stat som skal gjenspeile et flerkulturelt samfunn» (ibid.). Integrering i det flerkulturelle samfunnet foregår på ulike arenaer. Dette får meg til å komme over på de ulike integreringsarenaene.

2.1.5 Ulike integreringsarenaer

Etter mine undersøkelser i faglitteraturen, er det for meg tydelig at både Døving, Plesner og Eriksen bruker ulike former for rammebegrep innenfor de ulike arenaene ved integrering. I noen tilfeller får ikke en side ved integreringen heller noen konkret overordnet kategoriseringsterminologi. Å velge kun én form for å beskrive integreringsarenaer ville derfor være vanskelig, ettersom alle tre forfatterne gjorde bruk av ulik terminologi rundt de samme forståelsene av integrering og integreringsarenaer. For å få frem alle forfatternes perspektiver på best mulig måte, valgte jeg av den grunn å anvende Statistisk sentralbyrås rammebegrep for de ulike arenaene for integrering. Her er det viktig for meg å understreke at

jeg er klar over at SSBs begreper for de ulike integreringsarenaene, ikke er hentet fra noe akademisk faglitteratur. Jeg er klar over at begrepene blir i denne kontekst brukt på innvandrere og ikke religiøse minoriteter. Likevel er det slik at de ulike arenaene for integrering (strukturell, sosial, psyko-kulturell og politisk) som SSB legger frem har – etter min oppfatning – akademisk holdepunkt. For å begrunne denne påstanden, vil jeg nå trekke frem de ulike akademiske argumentene for hvorfor jeg velger å anvende SSBs formuleringer.

Den første arenaen er den *strukturelle integreringen*. Døving drøfter denne formen for integrering når hun tar opp et sitat fra én av de tre informanter hun intervjuet som gir noen eksempler på sentrale tegn for hvorfor en kan sies å være en del av samfunnet. Slike tegn er blant annet «god jobb og høy utdanning» (Døving, 2009, s. 11). Som en reaksjon på informantens svar, forklarer Døving videre: «... de viktigste kriteriene for integrering blitt tillagt den strukturelle samfunnsorden: arbeidsmarked og utdanningstilbud. Det er disse sfærene som sikrer en økonomisk og sosial trygghet, og det synes svært relevant at nettopp innpass her fremmer individets integrering i et samfunn» (ibid.). Døvings undersøkelse rundt de tre informantene og hennes egne konklusjoner rundt informantenes svar, viser at det å oppleve seg integrert i Norge ofte er nært forbundet med det hun ser på som *den strukturelle arena* for integrering i samfunnet, nemlig blant annet å få arbeid, en god utdanning, kunne forsørge seg selv med en stabil inntekt og ha egen bolig (s. 9-11, 32, 39-41).

Eriksen ser også utdanning og arbeid (og da de naturlige følgene av det) som arenaer for integrering. Disse arenaene er for Eriksen underlagt en større arena, nemlig den sosiale (2010, s. 79). Dette er ikke så rart, ettersom det er i disse arenaene det forekommer en del sosiale prosesser. For Plesner er integrering ifølge henne «en samfunnsutvikling som krever tilpasninger både fra majoritet og minoritet for at disse skal kunne fungere sammen i et større fellesskap» (2016, s. 85). Et slikt samspill kan innebære hvordan et individs religion blir ivaretatt på arbeidsplassen og på skolen. Hvis man opplever at man blir respektert og forholdene blir tilpasset individet og dets religion, vil individet naturligvis oppleve seg integrert på arbeidsplass og på skolen (ibid. s.28-41).

Døving understreker også en annen side ved integrering, nemlig den *sosiale arena*. Ut ifra Døvings informanters opplevelse av å bli vist aksept av andre nordmenn, forklarer hun at: «Opplevelsen av å være integrert handler i stor grad om å etablere personlige relasjoner» (2009, s. 41). Dette var også nært forbundet med andre sider av integrering. Hun sier videre: «Historien til mannen fra Pakistan er først og fremst en arbeidshistorie. Hans fortelling viser

godt hvordan integrasjon, det vil si muligheten til å lære norsk, kjøpe bolig, få seg venner og kolleger, skjedde gjennom nettopp arbeidet» (ibid.). Dette samstemmer også med Eriksens forklaring av at det er på skole og arbeid det kan føre til god sosial integrering (2010, s. 75-76, 81-86). For Eriksen handler sosial integrering om «personens relasjonelle tilhørighet, operative nettverk» og «sosiale kapital» (2010, s. 70). Integrering dekker også en sosial side hos Plesner, ettersom samspillet mellom majoritet og minoritet forutsetter dialog og en form for samarbeid.

Psyko-kulturell integrering har med nasjonal tilhørighet og felles verdier å gjøre, ifølge SSB. Døving understreker denne siden ved integrering ved å si følgende: «Å vokse opp i et samfunn der eget språk, historie, tradisjoner og livssyn er både tydelig til stede og allmenn akseptert, antas å være vesentlig for at et individ skal utvikle en reel tilhørighet i et storsamfunn» (2009, s. 44). Denne integreringsarenaen blir av Eriksen kalt kulturell integrering. Eriksen forklarer at dette har med «produksjonen av felles mening» å gjøre (2010, s. 75-76). Samspillet mellom majoritet og minoriteter trenger også å ha en viss form for samme verdier å gå ut ifra, slik at det kan produseres åpenhet og fredsommelighet i dialogen mellom dem begge.

Det siste kategoriseringsbegrepet er den *politiske* integreringsarenaen. Døving argumenterer for at det er viktig at individet ikke mister sin rett til autonomi. Det skal få lov til å delta på hva det vil og velge hva det vil, uten at det skal få oppleve represalier. Individet skal, ifølge Stortingsmelding nr. 49, være med å kunne delta politisk (2009, s. 80-83). Døving ser multikulturalisme som den beste måten å oppnå et integrert felleskap på (ibid. s. 10, 43). Å anvende multikulturalisme, vil blant annet skape strukturell og institusjonell integrering for minoriteter slik at de igjen får tillit til samfunnet, som igjen skaper en større villighet til å delta politisk og på den måten bli politisk integrert (ibid. s. 46-54). I Eriksens drøfting av integrering velger han også å ta opp *politikk* som en integreringsarena (2010, s. 81). Å bli integrert politisk sett, er også en sentral del av det samspillet som er mellom majoriteten og minoriteter. Det er tross alt gjennom politisk deltagelse og tillit til de ulike institusjonene i samfunnet, at politisk integrering finner sted.

Slik jeg ser det, har SSBs begreper for de fire integreringsarenaene altså holdepunkt i akademisk faglitteratur. Ifølge faglitteraturen, har de ulike begrepene for integreringsarenaene blitt brukt ulikt og om hverandre. I noen tilfeller blir ikke begreper brukt i det hele tatt. Ettersom det er tilfellet, velger jeg å holde meg til ett sett av begrep for å forstå hvilke

integreringsarenaer man har med å gjøre. Som nevnt har integrering mange sider og det er derfor ikke bare en klok avgjørelse, men også helt nødvendig for en klargjøring av nettopp *hvor* Jehovas vitner eventuelt opplever seg integrert. Disse fire integreringsarenaene (strukturell, sosial, psyko-kulturell og politisk) blir altså alle nevnt i en eller annen form hos både Døving, Plesner og Eriksen. Det å anvende SSBs begreper som overordnede integreringsarenaer i min oppgave vil, slik jeg ser det, fremdeles være akademisk og i tillegg vil det gjøre oppgaven min enda klarere ved å ha tydelige overordnede begreper på hvor vitnene vil oppleve en mulig integrering.

Gruppen Jehovas vitner består av enkeltindivid. Enkeltindividene har, som jeg allerede har argumentert for og som jeg vil belyse enda mer senere, en selvforståelse som lett kan identifiseres med en *essensialistisk* selvforståelse. Med dette mener jeg at den kollektive identiteten gruppen bærer med seg nærmest er ufravikelig rotfestet også i enkeltindividet. De har en global enhet hvor verdier, normer, tro og (bort-)valg av visse fritidssysler og underholdningsformer preger det enkelte medlem, uansett hvilket land det kommer fra. Når jeg nå skal belyse ulike integreringsarenaer, vil disse arenaene være relevant for Jehovas vitner som et hele. Selve *analysen* av funnene om hvorvidt Jehovas vitner opplever seg integrerte eller ikke på de ulike arenaene, tas opp i kapittel sju. Under 2.1.5 vil jeg bare belyse de ulike integreringsarenaene.

2.1.5.1 Strukturell integrering

a. Sysselsetting, inntekt og bolig

Arbeid og jobb er en viktig arena for integrering. Lik mange andre arenaer er denne arenaen hvor en kan etablere nye relasjoner som igjen vil skape muligheter for lettere å bli en del av helheten. Via arbeidet blir arbeidstager inkludert ved at han blant annet «blir gitt en sosial posisjon, en økonomisk selvstendighet, og en materiell forankring ...» (Eriksen, 2010, s. 184). Inntekt er også en vesentlig side ved den strukturelle integreringen og er nært tilknyttet det å ha arbeid. Undersøkelser gjort av Proba for IMDi i 2019 viser at det å oppleve økonomisk integrering, hadde direkte tilknytning til deltagelse i arbeidslivet (s. 48). For å oppleve integrering på denne arenaen må man være villige til å delta i arbeidslivet for å oppleve «økonomisk selvstendighet» (Eriksen, 2010, s. 184). Det å oppleve en form for «materiell forankring» slik at man har råd til husly, kan være med på å gi en følelse av trygghet. Opplevelsen av å ikke være utenfor, men oppleve at man «som alle andre», har et hjem å gå

til, vil gjerne genere følelsen av å lykkes i livet. Man er ikke på gaten, man har et hjem. Man fungerer som en del av et større hele.

b. Utdanning og skoler

En annen arena innenfor den strukturelle integreringen er utdanning og skoler.

Førsteamanuensis i spesialpedagogikk Ivar Morken påpeker at skolen er en arena hvor man kan dele integreringen inn i flere mindre former: organisatorisk, sosial, pedagogisk og kulturell (Morken, 2006, s. 122). En kan oppleve seg sosialt integrert eksempelvis ved at man som elev er en del av et fellesskap. På den andre siden kan man erfare opplevelsen av ekskludering ved at en ikke er kulturelt integrert eller kulturelt likt. Innenfor skole og utdanning kan en derfor oppleve en viss form for integrerings*læring*. En lærer i liten skala hva det vil si å være en del av et større samfunn. Det å ikke ta del i denne integreringsarenaen, kan være problematisk. Førsteamanuensis i samfunnsfag Lars Laird Eriksen understreker at det er et spenningsforhold i skolen som skaper enten en opplevd integrering eller opplevd ekskludering (Eriksen, 2010, s. 176).

2.1.5.2 Sosial integrering

Den neste arenaen for integrering er den sosiale. Den sosiale integreringen er både hos Eriksen og i Proba-rapporten forstått som den relasjonelle delen av integreringen (Proba, 2019, s. 55-57). Det er en side ved integreringen som i konkrete trekk «handler om personens relasjonelle tilhørighet, operative nettverk ... og sosiale kapital» (Eriksen, 2010, s. 70). Det å være sosialt integrert, handler altså om å være på en eller annen måte en del av «forpliktende, stabile nettverk der det flyter samhandling» (ibid. s. 76).

a. Venner og sosial kapital

Et individ eller gruppe kan ha god nytte av å ha god sosial kapital for lettere å være godt sosialt integrert i det norske samfunnet. Med *sosial kapital* mener jeg menneskelige relasjoner og nettverk som i tillit til hverandre, fremmer fellesskapets beste. Det er nemlig ofte igjennom ens sosiale krets at en lærer seg det sosiale limet eller *spilleregler* som er innad i et samfunn. Det er derimot viktig å påpeke at dette nødvendigvis ikke alltid er tilfellet. Eriksen hevder at denne delen av den sosiale integreringen ikke alltid er like virkningsfull som den kan se ut til å være (ibid. s. 70-71). Eksempelvis kan det blant annet være slik at en etnisk nordmann er godt integrert i den norske kulturen og dens spilleregler, men likevel har svært få nære

venner. På den annen side kan en ta utgangspunkt i en kurder. Han eller hun er kanskje ikke fullt så *kulturelt* integrert i Norge, men har en stor vennekrets av kurdere og dermed har god sosial kapital. Til tross for at kurderen har en større sosial kapital enn nordmannen, resulterer ikke dette nødvendigvis i noen større integrering innad i samfunnet. Man kan kanskje trekke den slutningen at det å ha sosial kapital i stor eller liten skala derfor kan være med på å skape en større eller mindre opplevelse av integrering og tilhørighet i det store felleskapet.

Når man snakker om sosial integrering og sosial kapital, innebærer dette også relasjonell tilhørighet og operative nettverk. Dette kan igjen bli sett ut ifra formelle og uformelle relasjoner. Når en har med formelle relasjoner å gjøre, er dette ofte med de ulike samfunnsinstitusjonene og de ulike formelle tiltak som har med disse institusjonene å gjøre. Det innebærer også individets eller gruppens *tillit* til slike institusjoner og de tiltak som kommer med dem. På den annen side har man det uformelle aspektet. Dette kan være alt i fra ens forhold til gamle skolekamerater, venner, naboer og lignende. Uformelle relasjoner er altså de relasjonene man har som ikke er knyttet opp til den offentlige strukturen.

b. Frivillighetssektoren

Det å bli sosialt integrert har også nær tilknytning til hva individet eller en gruppe gjør innenfor frivillighetssektoren. Det vil si hva en velger å gjøre med sin tid, utenfor de formelle statlige institusjonene og deres ulike krav og tiltak. Det man velger å bruke tiden sin på utenfor disse rammene, kan påvirke hvilken type relasjoner man kommer til å få. Eksempler på frivillighet er å delta i det lokale idrettslaget, musikkorpset eller Røde kors.

2.1.5.3 Psyko-kulturell integrering

En tredje hovedarena for integrering er den psyko-kulturelle. Den psyko-kulturelle arenaen berører «opplevelsen av nasjonal tilhørighet og i hvilken grad innvanderne har de samme verdiene som befolkningene ellers» (Barstad & Molstad, 2020, s. 4). Denne arenaen for integrering blir også kalt for kulturell integrering, slik den blir fremstilt av Eriksen. Jeg vil kort belyse tre sentrale sider ved den psyko-kulturelle integreringsarenaen.

a. Nasjonal tilhørighet og felles verdier.

Et aspekt ved den psykokulturelle integreringen er opplevelsen av nasjonal tilhørighet. Den kommer til uttrykk og kan oppleves på ulike måter. I Norge kommer nok opplevelsen av nasjonal tilhørighet best til uttrykk gjennom feiringen av nasjonaldagen, 17.mai. En annen

side ved det å oppleve nasjonal tilhørighet, er at man opplever seg selv å være en del av flertallet ved å praktisere felles handlinger, eksempelvis det å gå tur på søndag, spise brunost og være fastboende i landet. Den nasjonale tilhørigheten utelukker ikke en innrømmelse av at man eksempelvis er født i et annet land, men følelsen av den nasjonale tilhørigheten skaper en bevissthet om at man like fullt aksepterer, anerkjenner og deltar i landets nasjonale særtrekk.

Den psyko-kulturelle integreringsarenaen innebærer også «produksjonen av felles mening» (Eriksen, 2010, s. 76). Enighet om felles verdier og etiske retningslinjer skaper en samforståelse for hvordan livene leves i et samfunn. Det er nærliggende å trekke inn FNs menneskerettigheter når man snakker om felles verdier. I en psyko-kulturell integreringsarena vil altså felles forståelse av grunnleggende etiske rammer stå sentralt.

2.1.5.4 Politisk integrering

Den fjerde integreringsarenaen er den politiske. Den politiske arenaen er et hovedverktøy for sammenkoblingen av individ, grupper og stat. Det er et verktøy for å kunne forandre og en måte å få uttrykt hva en ønsker mer av, og hva en ønsker mindre av. Barstad og Molstad forklarer integreringsarenaen på følgende måte: Politisk integrering «handler om politisk deltaking og tillitt til sentrale samfunnsinstitusjoner» (Barstad & Molstad, 2020, s. 4). Det å bli integrert på den politiske arena er også «integrerende både ovenfra og nedenfra: ovenfra ved ideelt sett å legge forholdene til rette slik at flest mulig kan delta på samfunnets arenaer; Nedenfra gjennom deltakelse i partier og organisasjonsliv, stemmegivning og representasjon» (Eriksen, 2010, s. 86). I et demokrati som Norge er altså den politiske integreringsarenaen en av de mest åpenbare arenaene for integrering. Her ikke bare vises statens velvillighet til å inkludere, tilrettelegge og gi tillitt til innbyggerne, men man kan også måle innbyggerens engasjement i å selv delta i integreringsprosessene både gjennom valgdeltagelse, organisasjonsliv og en aktiv deltagelse i å være med på å forme det samfunnet man selv er en del av.

På den politiske integreringsarenaen, står ordet *tillitt* svært sentralt. Det er viktig å forstå at en som skal våge å la seg integrere på det politiske plan, må ha en viss form for tillitt til de sentrale samfunnsinstitusjonene. En slik tillit kan bygges opp på ulike måter. Ikke alle har tillitt til slike sentrale samfunnsinstitusjoner. Ingrid Wergeland har, blant annet gjennom sine studier rundt tillit og deltagelse i politikken hos blant annet innvandrere, merket seg følgende: «å ha tillitt til *noe* (staten, partiene og skolen) er ikke det samme som å ha tillitt til

noen (enkelpersoner)» (Eriksen, 2010, s. 86). Man kan dele dette inn på et makro- og mikronivå. Når det gjelder makronivå, er det snakk om hvordan samfunnet fungerer. Det vil si hvordan systemet virker, de ulike tannhjulene som får det hele til å gå rundt. Innenfor den politiske integreringen på makronivå, dreier det seg derfor om at den som skal integreres opplever at de sosiale institusjonene kan være stabile og fungerende. Eriksen omtaler dette som en systemisk integrering. Han beskriver denne siden ved politisk integrering som noe som «viser til makronivået, altså de sosiale institusjonene og deres stabilitet og evne til eget vedlikehold, relativt uavhengig av aktørene som inngår i dem» (ibid. s. 70). På makronivå ser man derfor ofte om et individ eller en gruppe har tillit til det som Wergeland kaller for *noe* (ibid. s. 103).

Når det gjelder politisk integrering på *mikronivå* handler det mer om hvordan en oppfører seg i møte med de ulike sosiale institusjonene. Hvordan en betar seg i den offentlige sfære kan ofte avsløre dette. På mikronivå avsløres et individs eller gruppes tillit til *noen*. Det kan blant annet være hvordan de opplever det å være i kontakt med politiet, NAV-ansatte eller andre offentlige tjenestemenn.

2.2 Integreringsstrategier

Det å sette i gang en integreringsprosess ved å integrere minoriteter inn i disse fire overfor nevnte arenaene (strukturell, sosial, psyko-kulturell og politisk), er ingen enkel prosess. Til det behøves en form for integreringsstrategi. Slik Døving forklarer det, finnes det i norsk offentlighet tre forskjellige forestillinger av integreringsstrategier. Hun skriver:

Bak begrepet integrering slik det brukes i norsk offentlighet, ligger det i hovedsak tre forskjellige forestillinger om hva som skal til for å skape et godt integrert samfunn: 1) Minoritetskulturen i et flerkulturelt samfunn må gjennom en sivilisatorisk utviklingsprosess. 2) Samfunnets medlemmer må ha et felles verdigrunnlag. 3) Staten må sørge for gruppebaserte rettigheter som sikrer bevaring av minoritetskulturer. Disse tre forestillingene kan knyttes til tre klassiske samfunnsfaglige teorier: evolusjonismen, funksjonalismen og multikulturalismen (2009, s. 67).

Masteroppgavens tema tar som kjent utgangspunkt i Jehovas vitners møte med samfunnet og ikke motsatt. Likevel ønsker jeg å redegjøre kort for to av de ulike integreringsstrategiene som finnes, og belyse forståelsen rundt disse. Årsaken til at jeg velger å si noe kort om dette i en masteroppgave som tar utgangspunktet i en minoritets og ikke en stats ståsted, er at disse

integreringsstrategiene danner et informativt bakteppe for vitnenes forståelse og opplevelse av en eventuell integrering. Etersom den evolusjonistiske integreringsstrategien ikke påvirker Jehovas vitner, drøfter jeg ikke denne, men vitnene har blitt berørt av både en funksjonalistisk og en multikulturalistisk integreringsstrategi, noe jeg vil belyse blant annet i kapittel sju. I tillegg er det nyttig å vise at vitnene selv har en essensialistisk selvforståelse, et begrep som blir analysert under integreringsstrategien *multikulturalisme*.

2.2.1 Funksjonalistisk integreringsstrategi

Døving tar opp som nevnt tre ulike former for integreringsstrategier. Den første er en funksjonalistisk forståelse av integrering. Denne forståelsen ble først holdt frem av Émile Durkheim rundt slutten av 1800-tallet. Durkheim er omtalt som grunnleggeren av sosiologien. Hans fasinasjon av hva som bandt mennesker og samfunn sammen og hvordan det hele ble integrert, var kjernen i hans profesjon som sosiolog (Døving, 2009, s. 72). Han stilte deriblant spørsmål som: Hva binder mennesker sammen? Hvordan kan vi sikre solidaritet i et moderne samfunn fullt av individuelle viljer? Hva er betingelsene for sosial integrasjon? (ibid.).

2.2.1.1 Viktigheten av felles verdier

Durkheim oppfattet at et felles verdisystem var noe som ville være med å skape god integrering, altså ville et slikt felles verdisystem skape det best funksjonelle samfunnet. Fellesskapet skulle derfor ifølge Durkheims resonnement, ikke bare dele verdier på det abstrakte og intellektuelle nivået, men også på det emosjonelle (ibid. s. 73). Denne oppfattelsen var grunnet på hans observasjoner av religiøse samfunn – som da ofte hadde et felles verdisyn – og som da viste seg å ha en god integrering ved at det var enhet i fellesskapet. Man kunne se en felles identitet ut ifra at medlemmene opplevde og praktiserte de samme verdiene.

Durkheims tanker rundt et felles moralsk, etisk og følelsesmessig verdisystem, er tanker som fremdeles er gjeldene. Ett relativt nylig eksempel er å finne i stortingsmelding nr. 49, *Mangfold gjennom inkludering og deltagelse* (2003-2004). Her er det tydelig at felles verdisystem er et ettertraktet mål. Døving nevner at stortingsmeldingen har «stadige referanser til nødvendigheten av et felles verdigrunnlag» (Døving, 2009, s. 47).

2.2.1.2 *Kritikk av funksjonalismen*

Émile Durkheims ønske om et enhetlig fellesskap er etter Døvings oppfatning en ønskedrøm, et Utopia. For det første er ikke en slik strategi gjennomførbar, hevder hun. Årsaken er at den konteksten Durkheim drøfter ut ifra hadde ikke det nivået av flerkulturalitet som en opplever i mange land i dag. For det andre er ikke en funksjonalistisk integreringsstrategi den optimale formen for strategi, dersom majoriteten har som mål å ivareta menneskers rett til å tro og tenke slik de ønsker. Det å skape et strikt felles verdisystem vil derfor være mer ekskluderende enn inkluderende, slik Døving ser det. Likevel kan man tydelig se essensen av den funksjonalistiske forståelsen være til stede i debattene rundt den norske integreringsprosessen. Et slikt eksempel var da den norske skole underviste i kristendom. Ett av målene med kristendomsundervisningen var blant annet å undervise om Norges grunnleggende verdisystem, men da ut ifra et kristent ståsted. En slik undervisning i skolen ble sett på som forkynnelse. For dette ble Norge dømt i 2004 og 2007 i menneskerettighetsdomstolen i Strasbourg (Rignes & Sødal, 2009, s. 76).

Integreringsprosessene har altså en tydelig påvirkning fra den «durkheimske arv», slik Døving uttrykker det (2009, s. 76-77). Resultatet *kan bli* at Storsamfunnet presser minoritetene inn i en (etisk)form de skal passe inn i dersom de vil bli værende her i Norge og oppleve dets goder. Det var nettopp i møte med skolesystemets ønske om å bygge felles verdier i faget Kristendoms-kunnskap, at Jehovas vitner følte seg overkjørt når de påpekte at dette var forkynnelse satt i system. Vitnene verdsatte av den grunn dommen i Strasbourg, noe jeg belyser mer inngående i 6.2.1.

2.2.2 *Multikulturalistisk integreringsstrategi*

En annen integreringsstrategi som Døving tar opp, er multikulturalismen. En slik strategi tar utgangspunkt i bevaringen av individ og gruppers kulturelle bakgrunn. Det er likevel utfordringer forbundet med en slik strategi for integrering, ettersom det kan være vanskelig å definere hva som skal bevares av den kulturelle bakgrunnen og hvorfor.

2.2.2.1 *Bevaring av kulturelle særtrekk til gagn for det pluralistiske samfunnet*

Multikulturalismen er i hovedsak en politisk strategi, men den kan også anvendes som en integreringsteori, ettersom det er en politisk strategi med mål om å bevare ulike kulturelle særtrekk (Døving, 2009, s. 10). Strategiens hovedmål kan derfor sies å ha som mål å ivareta kulturelle særtrekk som vil være til gagn for det pluralistiske samfunnet. I praksis vil det

innebære å blant annet ta i betraktning innbyggernes religioner, tradisjoner, språk og kultur i lys av menneskerettighetene. Ivaretagelsen av ulike kulturelle særtrekk foregår på to ulike nivåer: individnivå og gruppenivå.

For det første skal individenes kultur og særpreg ivaretas. Individene skal ikke oppleve å bli «tråkket på tærne» når det har å gjøre med hvordan eller med hva de identifiserer seg med av kulturelle eller religiøse identitetsmarkører. Individets kulturelle særpreg skal ivaretas ved hjelp av den norske grunnloven, menneskerettighetene og tros- og livssynsfrihetsloven. Det andre nivået er gruppenivået. Ifølge multikulturalismen blir det i sammenheng med grupper anvendt andre prinsipper for integrering enn for individer. Eksempelvis må man veie grupperettigheter opp imot det sett av verdier som samfunnet står for, eksempelvis menneskerettighetene. Døving belyser poenget ytterligere ved å stille følgende spørsmål: «Virker gruppebaserte rettigheter integrerende eller segregerende?» (ibid.). Integrering innenfor multikulturalismen kan altså fremstå som en kompleks rettighetsprosess.

Selv om det for multikulturalismen er viktig både å få bevart den enkeltes kulturelle særpreg og en gruppes kulturelle særpreg, trumfer individet prioriteringen. Et eksempel på dette er nettopp i behandlingen av Jehovas vitner. Når Jehovas vitner mistet sin statsstøtte var argumentet at det ikke var ulovlig å ekskludere medlemmer, men bare de medlemmene som var over 18 år. Ivaretagelsen av at individer under 18 år ikke skulle oppleve «negativ sosial kontroll» trumfet rettighetene Jehovas vitner hadde som gruppe betraktet (Endsjø, 2022). Det er selvfølgelig viktig at individer ikke blir fratatt sin frihet. Ut ifra Døvings argumenter kan det derfor virke som om myndighetene i samfunnet ser med en viss mistenksomhet på minoritetsgrupper, ettersom disse tilsynelatende kan kontrollere individer (eksempelvis barn og unge) slik at autonomi ikke oppstår. Norge ønsker at alle individer skal ha rett til å ta egne, selvstendige valg, uten å få represalier av egen minoritetsgruppe. Barns rettigheter trumfer gjerne voksnes rettigheter. Individ trumfer gjerne gruppens rettigheter. Multikulturalisme har derfor sin utfordring i rettighetsprosessen (Døving, 2009, s. 53-54).

2.2.2.2 Essensialistisk kontra prosessuell kulturforståelse

Når man skal avgjøre hva som skal integreres av kulturelle særtrekk, er det viktig å ha en klar kulturforståelse. Én slik forståelse er den essensialistiske kulturforståelsen. En essensialistisk forståelse av kulturen, innebærer at man forstår kultur som «en fast avgrenset og stabil enhet bestående av tradisjonelle forestillinger og verdier» (ibid. s. 13). Ut ifra en slik forståelse vil

det være naturlig å se på både individer og gruppers kultur, deriblant tradisjoner og religion som noe statisk. Gruppen og dens individer har en kulturell identitet som blir forstått som noe uforanderlig. Verdisyn vil ikke forandres og individer er fastlåst i en tradisjon som ble videreført av deres forfedre. Gruppen er ofte svært skeptiske til å slippe inn noe fremmed, som kan true det som er «normalen» (ibid. s. 202-210).

Prosessuell kulturforståelse er nærmest det motsatte og dreier seg om at kultur er forstått som noe mer dynamisk. Den er til en viss grad formbar og er ikke fastlåst. En gruppe består derfor ikke av en mengde individer som tenker og tror det samme, men det kan være åpenhet for ulike variasjoner innenfor den kulturen de er i besittelse av. Kulturen kan derfor utvikles, formes og være åpen for ulike perspektiver utenfor de kulturelle rammene som allerede finner sted.

I møter med grupper som har en essensialistisk kulturforståelse vil det derfor være nødvendig for selve integreringsprosessen at storsamfunnet erkjenner og godtar det faktum at slike grupper ikke nødvendigvis går igjennom en prosessuell tilnærming til storsamfunnets kultur og verdier. Tar man dette i betraktning vil veien for samforståelse og sameksistens muligens hindre segregering og marginalisering.

2.2.2.3 *Kritikk av multikulturalismen*

Det er likevel svært mange som ser på multikulturalismen som en død integreringsstrategi. Blant annet understreker Angela Merkel at multikulturalismen ikke finnes eller ihvertfall ikke bør anvendes. Merkel sa følgelig i 2010 at multikulturalismen «hadde feilet» (Zachariassen, abcnyheter, 2010). I 2015 forklarte hun at multikulturalismen var en «vrangforestilling» (NRK, 2015, 16.oktober). Grunnen til dette er at hun og mange med henne mener at anvendelsen av multikulturalisme som integreringsstrategi vil skape fri flyt til å leve ut alle former for kulturelle og religiøse verdier og at dette i virkeligheten vil være med på å bidra til at parallellsamfunn oppstår. Det i sin tur gjør det svært innviklet å skape god integrering av minoriteter.

2.3 Integrering av religion i den offentlige sfære

2.3.1 Formål for religionspolitikk: tilretteleggelse for integrering.

Jeg har i dette kapittelet hittil belyst integreringsteorien, ulike integreringsarenaer, ulike integreringsstrategier og kritiske røster til disse. I dette delkapitlet skal jeg kort belyse selve

prosessen av å integrere religion i den offentlige sfære. Ved første øyekast kan det muligens virke som om jeg har forlatt oppgavens fokus, nemlig Jehovas vitners møte med samfunnet, for isteden belyse hvordan samfunnet ved ulike modeller og strategier bør tilrettelegge for Jehovas vitners religionsutøvelse i samfunnet. Det er ikke tilfelle. For selv om det er statens ansvar å tilrettelegge for at religion kan utøves i et land, er det like fullt et samspill mellom storsamfunnet og de religiøse minoritetsgruppene. Å belyse religionspolitiske modeller, vil klargjøre hvorfor Jehovas vitner nærmer seg eller ikke nærmer seg samfunnets tilretteleggelse for integrering og hvordan vitnene posisjonerer seg til disse. Norge har valgt en modell som i følge Plesner heter *establishmentmodellen*. Jeg vil kort kommentere denne:

Establishmentmodellen har som formål å gi én religiøs gruppe eller en religion særbehandling. Et slikt tilfellet så man i forholdet mellom den norske stat og den norske kirke, som før ble kalt «statskirken» og dermed fikk en nærere tilknytning til staten enn andre religiøse samfunn og grupperinger (ibid. s. 49). Så sent som i juli 2022 hadde det norske forsvaret «bønn på linje» eller «bønn under oppstilling», noe som viser establishmentmodellen i praksis. Likevel har denne modellen mål om å ivareta *alle* «individens og grupperingers religions- og livssynsfrihet» (Plesner, 2016, s.79). De skal vernes om, til tross for at likebehandling nødvendigvis ikke er et ideelt mål.

2.4 Masteroppgavens tema i lyset av integreringsteorien

I dette kapitlet har jeg gjort rede for hva integreringsteorien går ut på. Jeg har sett på hva et samfunn er og hvem som skal integreres, hvorfor man skal integrere og hvilke arenaer man kan integreres på. Jeg har redegjort for ulike integreringsstrategier og belyst disse ved å drøfte noen kritiske røster. I tillegg har jeg vist til en religionpolitisk modell Norge bruker i det religiøse integreringsarbeidet.

Når jeg nå skal besvare spørsmålet «Opplever Jehovas vitner seg som et integrert, segregert eller ekskludert trossamfunn i møte med det norske samfunnet?», er det integreringsteorien slik jeg har redegjort for ovenfor, jeg drøfter ut ifra. Når jeg snakker om Jehovas vitner, vil jeg legge Døving's begrep om «gruppe» til grunn. Definisjonen av gruppe var ifølge henne et felleskap av individer som har «samme agenda» og «enhet» (Døving, 2009, s. 110). Jeg ser Jehovas vitner altså ikke som «kategori» slik Døving definerer det. Til det er Jehovas vitner en altfor homogen gruppe, også globalt. Jeg er klar over at dette fort kan bli en fastfrost og stereotyp definisjon som fort kan stå i fare for å ikke ta hensyn verken til det individuelle perspektivet eller det prosessuelle rundt integreringen.

I møtet med Jehovas vitner ser jeg ganske mange likhetstrekk med en essensialistisk forståelse av seg selv og sin kultur, altså «en fast avgrenset og stabil enhet bestående av tradisjonelle forestillinger og verdier» (ibid. s. 11). I analysen av hvilke arenaer Jehovas vitner kan bli integrert, velger jeg å bruke terminologien til SSB. Som tidligere nevnt, er jeg klar over at disse termene først og fremst blir brukt i en kontekst av innvandring. Det tar likevel ikke bort arenaenes gyldighet med tanke på vitnene. Jeg er også klar over at SSB ikke er forskningslitteratur, men både Eriksen, Plesner og Døving beskriver disse fire arenaene som integreringsarenaer, men med andre tilsvarende uttrykk. Jeg vil derfor se på Jehovas vitners eventuelle integrering i lyset av den strukturelle, sosiale, psyko-kulturelle og politiske arena.

Ettersom jeg vektlegger Jehovas vitners møte med samfunnet og ikke samfunnets møte med Jehovas vitner, vil jeg ikke gå så mye inn på hvordan Norge som stat forvalter integreringsprosessen. Jeg bare konstaterer at de har brukt *establishmentmodellen* frem til at den norske kirke ikke lenger ble kalt en statskirke, men at den modellen de nå velger å bruke, likevel sammenfaller i større eller mindre grad med denne modellen. Jeg går også ut ifra at Norge har en mer eller mindre multikulturell integreringspolitikk til tross for at jeg vet at både nyansene og diskusjonene rundt dette er komplekse. At Norge muligens har en politikk de ville kalt intrakulturell, diskuteres altså ikke i denne masteroppgaven.

3 Metode

3.1 Kvalitativ metode

Masteroppgavens hovedspørsmål er om Jehovas vitner opplever seg som et integrert, segregert eller ekskludert trossamfunn i møte med det norske samfunnet. Dette krever en tydelig integreringsteori, men også en passende metode. Ettersom min oppgave går ut på finne ut om Jehovas vitner *opplever* seg integrert eller ikke, er det naturlige valget for meg å anvende en kvalitativ forskningsmetode. En slik forskningsmetode vil være med på å grave frem de dataene jeg ønsker å se etter, nettopp fordi en kvalitativ forskningsmetode vil legge vekt på det opplevde, det erfarte. De kvalitative forskningsmetodene innebærer blant annet at man «interessere seg for, *hvordan* noget gøres, siges, opleves, fremtræder eller udvikles» (Brinkmann & Tanggaard, 2020, s. 15). Det å finne ut om Jehovas vitner opplever seg integrert eller ikke, handler i stor grad om en opplevd virkelighet kun vitnene selv kan sette ord på. Dette er en av grunnene til at jeg ikke velger å bruke en kvantitativ metode, som har sitt hovedfokus på det målbare og det presise. Ifølge *Bryman's social research methods* kan kvantitative forskningsmetode forklares som en metode som: «emphasizes in the collection

and analyses of data» (Bryman, et al., 2021, s. 31). Ettersom jeg verken skal analysere statistikk eller forsøker å finne kvantitative data, velger jeg altså å arbeide kvalitativt.

3.2 Begrunnelse for valg av tekster

I møte med Jehovas vitners teologiske selvbevissthet og virkelighetsoppfatning, velger jeg å nærme meg deres religiøse ståsted ved hjelp av førstehåndskilder. For å kunne innhente den informasjonen jeg trengte, valgte jeg å benytte meg av informasjonen jeg finner i bladet *Vakttårnet – Forkynner av Jehovas rike* fra årene 1945-2022. Informasjonen som er å finne i *Vakttårnet*, anses av Jehovas vitner for å være gitt av den kanalen Gud bruker for å formidle åndelig føde til sitt folk. Jehovas vitner sier selv: «Den tro og kloke slave» har i lang tid brukt dette bladet som sin viktigste kanal for gradvis åpenbaring av det åndelige lys» (*Vakttårnet*, 2010, 15.april, s. 10). I tillegg til *Vakttårnet* vil jeg også benytte meg av andre sentrale bøker utgitt av Jehovas vitners organisasjon. Disse førstehåndskildene vil sammen med intervjuene danne et helhetlig bilde over Jehovas vitners selvforståelse og deres posisjonering i møte med samfunnet.

3.2.1 Førstehåndskilder

Førstehåndskildene innebefatter blant annet Jehovas vitners egen historiebok, *Jehovas vitner – forkynnere av Guds rike*, utgitt i 1993 og som sagt deres utgivelse av *Vakttårnet* og *Våkn opp!*. Her kreves det en presisering. Jehovas vitner har to typer av *Vakttårnet*, studieutgaven og den offentlige utgaven. Forskjellen på disse to er at studievakttårnet brukes av vitnene selv til å studere ulike bibelske emner under deres egne møter, mens den offentlige utgaven er den de distribuerer til offentligheten gjennom blant annet hus til hus forkynnelsen. Det er verdt å merke seg at tankene i begge vakttårnvariantene anses for å være korrekt åndelig mat gitt i rett tid. Sitatet nedenfor illustrerer dette poenget slik:

I dag utgis det både en studieutgave og en offentlig utgave av *Vakttårnet*. Målgruppen for studieutgaven er ‘tjenestefolkene’ – det vil si både den «lille hjord» og de «andre sauer». (Matt 24:45; Joh 10:16) Den offentlige utgaven blir laget spesielt for dem som ennå ikke kjenner sannheten, men som har respekt for Bibelen og for Gud (Apg. 13:16) *Våkn opp!* er først og fremst beregnet på dem som vet lite om Bibelen og den sanne Gud, Jehova. – Apg 17:22, 23. (Guds rike hersker, 2014, s. 82).

Jeg vil også blant annet bruke boken *Resonner ut ifra Skriftene*, en publikasjon som er av vitnene brukt til å redegjøre for ulike emner og som «retter oppmerksomheten først og fremst mot spørsmål mange ofte stiller» (2008, s. 7-8).

Den tilsynelatende omfattende bruken av vitnenes publikasjoner er nødvendig for å innhente vitnenes egne oppfatninger og argumenter sett ut ifra et innsideperspektiv. Dette er også helt sentralt for å kunne forstå på hvilket grunnlag de velger å posisjonere seg i møte med samfunnet. Når det i litteraturen blir henvisning til vers i Bibelen, vil jeg av samme grunn anvende deres egen bibeloversettelse, *Ny verden-oversettelsen av Bibelen* (2018). Dette vil være nødvendig for å finne den mest objektive gjengivelsen av Jehovas vitners ideer, istedenfor å hente all dokumentasjon om vitnenes oppfatninger fra et mellomledd. Jeg kommer heller ikke til å ta kontakt med avhoppere, ettersom de, ifølge Ringnes og Sødal, ofte legger frem en mer subjektiv oppfattelse av Jehovas vitners tro, lære og praksis (2009, s. 51).

3.3 Det kvalitative forskningsintervju

Innenfor den kvalitative forskningsmetoden kan man bruke ulike typer forskningsstrategier. Dette kan blant annet være en form for dokumentanalyse, etnografi, fokusgrupper, intervju eller observasjon (Brinkmann & Tanggaard, 2020, s. 16, 20-27). Jeg for min del velger å gjøre bruk av et kvalitativt forskningsintervju. Denne forskningsmetoden vil passe godt til min oppgave, ettersom det kvalitative forskningsintervjuet har som mål å få frem informantenes egne opplevelser og perspektiver. Å anvende en slik metode vil derfor være et viktig verktøy for å få frem enkelte medlemmer av Jehovas vitners egne opplevelse av integrering eller det mulige fraværet av det. Det å anvende et kvalitativt forskningsintervju i forbindelse med religion, vil ifølge religionssosiolog Anna Davidsson Bremborg resultere i «rich, complex and nuanced data» (Stausberg & Engler, 2014, s. 310).

3.3.1 Sju steg i gjennomføringen av et forskningsintervju

Når man skal utføre et kvalitativt forskningsintervju innebærer det ifølge Brinkmann og Kvale å gå gjennom syv stadier. Disse stadiene er tematisering, planlegging, intervjuing, transkribering, analysing, verifisering og rapportering (Brinkmann & Kvale, 2015, s. 134-138). I min oppgave har tematiseringsprosessen blitt utført ved at jeg vurderte hvordan jeg kunne få frem flest mulige perspektiver hos Jehovas vitner og på den måten forsøke å oppnå et så helhetlig bilde som overhodet mulig om de opplevde seg integrert eller ikke. Jeg gikk deretter i gang med å lese meg opp på Jehovas vitner. Jeg leste både faglitteratur og i vitnenes

egne publikasjoner, noe som gav meg gode kunnskaper og metablikk over tematikken. For å skape et så klart og presist bilde av Jehovas vitners opplevelse som mulig, forsto jeg raskt at det ikke ville være tilstrekkelig å kun anvende faglitteratur, men det ville også være nødvendig å få frem deres *egne* røster. Et intervju passet derfor godt til min oppgave. For å innhente de dataene jeg ønsket på best mulig måte og samtidig holde det informantene så så ukorrumpert som mulig, var det hensiktsmessig å anvende det semistrukturerte intervjuet med generell analytisk- teoretisk lesning som tilnærming.

I planleggingsprosessen forsøkte jeg å være bevisst de syv overfor nevnte stegene i intervjuarbeidet, men jeg valgte også å skrive ned temaene jeg ønsket å belyse, hvilke etiske dilemmaer som ville følge med innhenting av dataene og når dette skulle gjøres. De ulike trinnene ble forsøkt utført til spesifikke tidsfrister jeg satte meg. Jeg satte opp også en intervjuguide, hvor jeg skrev ned spørsmålene jeg ønsket svar på i tråd med min oppgaves problemstilling.

Deretter utførte jeg selve intervjuet. Her var det viktig å være observant og reflektert ovenfor ulike intervjusituasjoner som potensielt kunne oppstå mellom meg og informantene (ibid.). Dette må jeg ærlig innrømme var en utfordring. Ettersom jeg ikke har for vane å bedrive forskningsintervju eller jobber med å utføre den slags, var det ikke den letteste oppgaven å utføre. Likevel var informantene vennlige og deres villighet skapte en informasjonskontekst som fremmet en mer avslappet stemning. Dette tror jeg fremmet en intervjukontekst som gjorde det lettere å stille spørsmål og å lytte og lete etter relevant data.

Som muligens de aller fleste studenter merker seg som førstegangsintervjuere, var transkriberingen en utfordrende prosess. Jeg valgte ikke å anvende lydopptaker, men skrev heller ned det som ble sagt underveis. Sett i ettertid, ser jeg at denne prosessen kunne blitt gjort mye lettere ved bruk av en lydopptaker. Fraværet ved bruk av lydopptakeren har nok sitt grunnlag i min lille erfaring i denne forskningsmetoden. Jeg forsøkte likevel å få med meg det informantene sa til minste detalj. Etter transkriberingen, lot jeg informantene bekrefte om måten jeg transkriberte samstemte med det de hadde forsøkt å svare. Det kunne de bekrefte og godkjente det jeg hadde skrevet.

I min analyse av intervjuet, valgte jeg å anvende en generell analytisk tilnærming, nærmere bestemt teoretisk lesning (ibid. s. 221-225, 265-267). Dette til forskjell fra en analyse med fokus på mening eller språk, ettersom en slik analyse etter min mening vil bevare

vitnenes svar og egne oppfatninger på best mulig måte (ibid.). Denne måten å analysere intervjuet mitt på, vil derfor ikke overtrampe informantenes egne meninger ved at jeg ilegger dem en oppfatning de i virkeligheten ikke har, noe som jeg frykter hadde vært faren ved å bruke en meningsfokuset analyse. Slik jeg anvender tilnærmingen er den mer nærliggende en *realistisk lesning* slik Professor Petti Lather fremlegger det og å lese intervjuet i sammenheng med faglitteratur for å finne en dypere sannhet, slik teoretisk lesning er å forstå hos sosiologiprofessor Andy Hargreaves (ibid. s. 266-267). Det vil si at jeg analyserer mine informanternes svar ved å forsøke å forstå den dypere sannhet fra informantens perspektiv. Disse svarene setter jeg opp imot mitt tekstmateriale, og i lys av disse dataene kommer jeg frem til svaret på min problemstilling (ibid.).

Etter analyseringen verifiserer jeg mine funn. Det vil si at jeg undersøker funnernes gyldighet (validitet), pålitelighet og generaliserbarhet (ibid. s. 137). Når det gjelder mine egne funn, vil de være pålitelige og gyldige i den forstand at funnene i intervjuet også har en viss gjenklang i forskningslitteraturen jeg anvender. Det er derimot viktig å understreke at funn som er hentet fra kvalitativ forskningsmetode, ofte er vanskelig å generaliseres. Det er også tilfellet med min oppgave. Funnene er likevel viktige og pålitelige, men ettersom det er kun tre som er intervjuet, kan funnene for leser ikke generaliseres, men heller være en kilde som muligens kan styrke eller nyansere det som allerede er skrevet i faglitteraturen.

Til slutt utførte jeg rapporteringen. Her ble alle funn som kom frem i intervjuet og gjennom den analysemetoden jeg anvendte, satt sammen til et leselig produkt. Det er dette resultatet jeg har forsøkt å flette inn under hvert hovedpunkt i oppgaven under punktene «Intervju» og «Funn».

3.3.2 En fenomenologisk tilnærming til forskningsintervjuet: Det semistrukturerte livsverdenintervjuet

Som jeg nevnte i punkt 3.1.1.1. var det tydelig for meg at jeg skulle bruke det semistrukturerte forskningsintervjuet. Det var viktig å tilpasse hvordan jeg skulle utføre og utarbeide dette intervjuet i tråd med oppgavens problemstilling. I mitt forsøk på å danne et kvalitativt forskningsintervju som ville ivareta alle informantenes mulige opplevelser av integrering på best mulig måte, valgte jeg en fenomenologisk tilnærming til det kvalitative forskningsintervjuet (Brinkmann & Tanggaard, 2020, s. 35-36). Mitt valg av tilnærming ville

innebære å anvende et semistrukturert livsverdenintervju, som er en semiåpen samtale, med fokus på informantenes opplevelse av deres livsverdener (Brinkmann & Kvale, 2015, s. 44).

3.3.2.1 12 fenomenologiske aspekter

Denne formen for intervju inneholder 12 fenomenologiske aspekter (Brinkmann & Kvale, 2015, s. 46-50). Det første jeg som intervjuer gjør, er å skape et intervju hvor fokuset er på informantenes *livsverden*, det vil si den verden informantene «kender og møder i hverdagslivet» (Brinkmann & Tanggaard, 2020, s. 35-36). Gjennom intervjuet vil jeg lete etter og klargjøre *meningen* i sentrale temaer og fenomener som forekommer i informantenes livsverden ved å lytte og stille reflekterende spørsmål. Intervjuet ettertrakter i så måte *kvalitativ* kunnskap om informantenes livsverden ved å bruke ord og ikke tall (Brinkmann & Kvale, 2015, s. 46-50). Etersom det er så stort fokus på meningsforståelse, forsøker jeg å få informantene til å beskrive sine hendelser og perspektiver så nøyaktig som mulig. Jeg arbeider altså *deskriptivt*. Intervjuet skal også inneholde en viss form for *spesifisitet*. Det er derfor nødvendig at jeg stiller klargjørende og tydelige spørsmål, slik at beskrivelsene informantene fremlegger blir så klare som de kan bli (ibid.). Når da disse beskrivelsene og perspektivene fremlegges, er det samtidig viktig å ha en *bevisst naivitet*. Rollen som intervjuer må være fri for fordommer mot nye og uventede fenomener. Jeg som intervjuer må ikke nødvendigvis være rigid i å følge mine nedskrevne spørsmål, men jeg må lytte og kan til tider utforske uventede fenomener ved å stille oppfølgingsspørsmål. Som intervjuer må jeg derfor være *fokusert* på å lede informantene gjennom den intervjuguiden jeg utarbeidet (ibid.). Det er likevel viktig å huske på at jeg ikke blir så fokusert på temaet at jeg leder informantene til en konkret meningsforståelse om dette temaet. Målet er å lede informantene til å uttale seg om enkelte tema ved å sette i gang en refleksjonsprosess, ikke å ilegge dem min egen foretrukne mening om temaet. Dette kan blant annet oppnås ved bruken av åpne spørsmål (ibid.). Slike spørsmål kan i noen tilfeller resultere i *flertydige* svar. Slike svar må derfor klargjøres og jeg som intervjuer må finne grunnen til flertydigheten. Svaret jeg eventuelt finner, kan vise seg å være reelle motsetninger i informantenes livsverden, men kan også bare være en kommunikasjonssvikt fra informantenes side (ibid.). For å klare å forstå dybden i svarene, og dermed også klare å se om det blant annet oppstår flertydighet er *sensitivitet* en sentral egenskap hos meg som intervjuer. Å ha god forkunnskap om temaet er derfor helt essensielt. Det er også helt essensielt at jeg hadde det klart for meg at intervjuet er en form *mellommenneskelig situasjon* som jeg er konstruktøren av. Jeg er med andre ord bevisst min egen rolle. Intervjuet er et samspill av agering og påvirkning, mellom meg og informanten.

Ettersom det nettopp er et mellommenneskelig samspill, er det spesielt viktig at informanten erfarer intervjuet som en *positiv opplevelse* (ibid.).

3.4 Rekruttering av informantene

Ettersom det er første gang jeg utfører et kvalitativt forskningsintervju, opplevde jeg rekrutteringsfasen av informantene som noe utfordrende, ettersom det å kontakte mennesker ikke kommer så naturlig for meg. Likevel ville det å intervju medlemmer hos Jehovas vitner være av stor nytte for min oppgave og fordelene overvant frykten. Spørsmålet jeg stilte meg var hvem skal intervjues, hvorfor skal disse intervjues og hvordan skal informantene kontaktes.

3.4.1 Hvem

Pål Repstad, dr.philos. og professor i religionsvitenskap, mener det er «krevende» å forske og intervju en slik minoritet som Jehovas vitner (Rignes & Sødal, 2009, s. 51, 175). Redselen for å bli misrepresentert i akademiske oppgaver, i media eller i andre fora, kan hindre Jehovas vitner i å la seg forske på, eller uttale seg i intervju. Det var derfor med både glede, lettelse og dyp respekt at jeg fikk godkjennelse fra tre av medlemmene i organisasjonen til å stille opp i et intervju til denne oppgaven. Jeg valgte å intervju et tverrsnitt av medlemsmassen. Med begrepet tverrsnitt mener jeg det å representere ulike aktivitetsnivå og roller i organisasjonen. Informantene kommer fra ulike menigheter i Norge og har ulike funksjoner i organisasjonen. Mannen jeg intervjuet er født og oppvokst som ett av Jehovas vitner, og har hatt funksjonen som eldste i flere år. Å være eldste innebærer at man har et pastoralt ansvar i den lokale menigheten man tilhører (Hvem gjør Jehovas vilje i dag?, 2018, s. 18). Informant nummer to, er en kvinne som fungerer som heltidsforkynner i organisasjonen. Å være en heltidsforkynner innebærer å bruke 70 timer eller mer i måneden på å forkynne Bibelens budskap til andre (ibid. s. 16). Den siste informanten, som også er en kvinne, er ikke oppvokst som et av Jehovas vitner, men konverterte i voksen alder. Hun er i skrivende stund, et «vanlig medlem», eller menighetsforkynner som Jehovas vitner kaller dem (Organisert for å gjøre Jehovas vilje, 2019, s. 105-106).

Jeg er klar over at informantene er få. Fordelen er at de informantene jeg har, representerer ulike roller i organisasjonen. Ettersom informantene gir et kvalitativt og ikke et kvantitativt inntrykk, kan jeg ikke konkludere med at funnene jeg gjør i intervjudelen vil gi et rettfærdig og representativt inntrykk, eller uttrykk, for hva Jehovas vitner som organisasjon står

for. Jeg har likevel passet på å følge de etiske retningslinjene for intervju, slik jeg finner de beskrevet i den norske utgaven av boken *Interviews. Learning the craft of qualitative research interviewing*, nemlig *Det kvalitative forskningsintervjuet* (Brinkmann & Kvale, 2015, s. 102-113). I tillegg har jeg innhentet samtykke fra alle informanter, samt fått godkjenning fra NSD (se vedlegg).

3.4.2 Hvorfor

Intervjuene med medlemmer av Jehovas vitner har gitt oppgaven et dypere innblikk i vitnenes organisasjon. Intervjuene har på den måten bidratt til et mer *intramuralt* perspektiv. Det har også medført til en tydeligere forståelse av hva vitnene anser som levd religion, en religion i praksis. Sosiologiprofessor Meredith McGuire viser til verdien av å tydeliggjøre et slikt perspektiv ved å forklare det på følgende måte: «The term «Lived religion» is useful for distinguishing the actual experience of religious persons from the prescribed religion of institutionally defined beliefs and practices» (McGuire, 2008, s. 12). Ved hjelp av en slik intervjuform som det semistrukturelle og ved hjelp av å intervjuer ulike rolleinnhavere i organisasjonen, var målet mitt å få frem kvalitative data om felles tematikk.

3.4.3 Hvordan

Rekrutteringen av disse tre informantene ble gjort på ulike måter. Det ble opprettet kontakt mellom meg og mine tre informanter blant annet gjennom skole, jobb og felles bekjente. Jeg kontaktet dem og forklarte årsaken til hvorfor jeg ville snakke med dem. Som tidligere nevnt var alle positivt innstilt til å stille til intervju. Jeg avtalte tid og sted, samtykkeskjema ble signert, og intervjuene ble deretter holdt.

3.5 Etiske dilemma

Innen kvalitativ forskning er det viktig å være observant på etiske utfordringer (Stausberg & Engler, 2014, s. 82-83, 105). Det mest grunnleggende etiske utfordringen er at jeg som intervjuer på den ene siden må være dyptgående i mine spørsmål ovenfor informanten, slik at mest mulig data blir innhentet. På den andre siden må jeg som intervjuer opptrå respektfullt ovenfor min informant, noe som om ikke, kan resultere i lite dyptgående data (Brinkmann & Kvale, 2015, s. 96). En som utfører kvalitativ forskning, bør derfor forstå de etiske rammene for hver situasjon på en god måte og handle deretter (ibid.101-102). Jeg vil her ta opp noen av de etiske dilemmaene jeg har støtt på i min oppgave.

3.5.1 Anonymitet

Før jeg gikk i gang med å intervjuet forstod jeg fort under trinn to innen intervjuforskningen nevnt ovenfor, at spørsmålet rundt anonymitet kunne bli et etisk dilemma. Jeg tok dette opp med de tre informantene. De tre informantene ønsket sterkt at de forble anonyme. Deres navn er derfor endret. Det er kun deres religiøse forståelse, deres kjønn og deres eventuelle stilling i menigheten som er tatt med. Det å bevare deres anonymitet vil ikke bare bidra til at de følte seg mer trygge, men den tryggheten vil også ytterligere generere mer åpenhet under intervjuet som igjen ville gjøre det lettere å få frem mer dyptliggende data. Samtykket informantene signerte, gav dem også en forsikring om at deres anonymitet ville bli bevart. De har også fått mulighet til å trekke seg hvis de opplevde at denne anonymiteten ikke ble bevart (jf. vedlegg under punkt 10.1), noe som ytterligere bidrog til deres konfidensialitet (Brinkmann & Kvale, 2015, s. 106, 300).

3.5.2 Fare for eventuelle represalier

Anonymiteten gav også informantene en trygghet på at dette ville beskytte dem for faren av å oppleve eventuelle represalier. Informantene selv mente bestemt at å besvare mine spørsmål i en masteroppgave ikke ville resultere i noen represalier fra organisasjonens side, men sett i lyset av Jehovas vitners eksklusjonspraksis ønsket jeg ikke å la denne praksisen få være en underliggende årsak til mine informanternes valg av åpenhet rundt deres besvarelser. I tillegg til de eventuelle konsekvenser det kunne føre med seg å svare åpent i intervjuet, var jeg også klar over at informantene fort kunne komme til å bli ansett som representanter for Jehovas vitner som gruppe betraktet, dersom de ikke forble anonyme. Informantene var alle påpasselige nok til å informere meg om at de representerte seg selv og ikke organisasjonen.

Ettersom informantenes svar kunne bli sett på som ensbetydende med Jehovas vitners lære som et hele, var det også viktig for meg å tydeliggjøre at informantenes svar ville bli fremlagt som deres egne, individuelle opplevelser og perspektiver på de ulike spørsmålene som ble stilt. De fikk som tidligere nevnt også se det ferdigstilte transkriberte arbeidet, noe som gav dem en visuell garanti på at det de sa ble fremstilt på en måte de kunne akseptere.

3.5.3 Å la intervjuvaret stå i sin helhet for å unngå misforståelser

Det er mitt ansvar å la informantenes ord og mening komme frem på en så nøyaktig og presis måte som mulig, samtidig som jeg beskytter deres privatliv og respekterer de etiske og

moralske oppfatningene de måtte ha. Informantene ønsket at deres intervjusvar skulle stå i sin helhet for å unngå misforståelser. Det å bli missrepresentert er noe informantene absolutt ikke ønsket, noe som kanskje ofte er grunnen til at mange Jehovas vitner faktisk ikke stiller til intervju. Som jeg tok opp under punkt 3.2.1 kan det i enkelte tilfeller oppleves som «krevende» å forske på Jehovas vitner, slik Pål Repstad altså forfekter (Rignes & Sødal, 2009, s. 51, 175). For å bevare informantenes samtykke, har jeg derfor valgt å lytte til mine informanter ved å la deres intervjusvar stå i sin helhet gjennom oppgaven. Svarene er i underkant av ni sider, fordelt på kapittel fire til seks. Ulempen med dette kan kanskje være at leseren opplever denne delen av masteroppgaven som unødvendig oppramsing av informasjon. Jeg er fullt klar over at å bevare intervjuene i hovedtekst er unaturlig i en masteroppgave, men dette valget er en bevisst handling fra min side. Dette er som nevnt gjort på grunnlag av respekt ovenfor informantene og en avgjørelse jeg anser som den beste sett ut ifra min rolle som intervjuer. Masteroppgaven får heller virke litt *oppramsende* når det kommer til intervjudelen. Alternativene var å ikke få intervjuer i det hele tatt. En annen ulempe er at det for leseren muligens kan oppfattes som om min analytiske og selvstendige stemme ikke kommer så tydelig frem, som den hadde gjort ved å skrive intervjuene med egne ord og ved å henvise til korte sitater. Jeg er klar over denne mulige faren, men poengterer at jeg både tar opp dataene jeg finner i intervjuene og plasserer de under «funn», samt at jeg både drøfter og analyserer intervjudataene under hele masteroppgaven, spesielt under kapittel sju.

3.5.4 Troverdighet og pålitelighet

Jeg vil argumentere for at valget om å imøtegå mine informanters ønske om å la deres svar stå i sin helhet i masteroppgavens tekst og kontekst, ikke bare ivaretar mine informanters samtykke og respekt, men i virkeligheten bidrar til å øke oppgavens og informantenes troverdighet og pålitelighet, mer enn å minske den. Det er nettopp ved å la informantenes svar stå i sin helhet at intervjuet kan fremstå objektivt for leseren, «fri fra ensidighet», noe som er sentralt for oppgavens validitet (Brinkmann & Kvale, 2015, s. 272-273). Jeg vil påstå at rapporteringen av intervjuet på denne måten også fremmer objektivitet i oppgaven og hos informantene ved at jeg har latt «objektet snakke» og å la svaret stå i sin helhet (ibid. s. 274). Det å være objektiv innebærer også at informanten kan protestere hvis det er noe han eller hun sier seg uenige i (ibid. s. 274). En slik protestmulighet har også blitt presentert informantene, noe de derimot ikke valgte å benytte seg av da vi gikk igjennom sluttproduktet av transkriberingen. Dette var også et forsøk på å balansere det ellers asymmetriske

maktforholdet det var mellom meg som intervjuer og informantene (Stausberg & Engler, 2014, s. 320).

I neste kapittel vil jeg redegjøre for Jehovas vitners teologi og selvforståelse. Kapittelet vil gi en nødvendig informasjon om *hva det er som gjør* at Jehovas vitner tenker som de tenker og posisjonerer seg slik de posisjonerer seg i møte med de ulike integreringsarenaene.

4 Jehovas vitners selvforståelse: Guds nasjon med egen konge

4.1 Introduksjon

Det godt kjente sitatet av Friedrich Nietzsche, «Gott ist tot», reflekterer en tankegang på 1880-tallet som lever i beste velgående i dag: «Gud er død». En grobunn for en slik tankegang er at mange oppfatter Guds tanker i Bibelen som motstridende og tvetydige. I tillegg tenker kritisk reflekterende mennesker gjerne over påstanden om hvordan en kjærlig og allmektig Gud kan tillate at det finnes så mye vondt i verden. Det såkalte teodicé problemet har muligens forårsaket mer frustrasjon og frafall fra en kristen tro enn noe annen teolog-filosofisk problemstilling. Jehovas vitner står som en sterk motpol til en slik tankegang. I sin tro på Bibelen finner de tilfredsstillende svar på hvorfor verden er som den er. For dem er Gud i stor grad levende og rettferdig. For vitnene er han den Gud som handler til beste for sitt folk. Jehovas vitner anser seg selv som dette folket (Vakttårnet, 1998, s. 13). Følgende spørsmål vil derfor bli drøftet i dette kapittelet: «Hva tror egentlig Jehovas vitner på? Hvordan ser de på seg selv og hvilken innvirkning har Jehovas vitners teologiske selvforståelse som Guds folk fått på deres tilnærming til samfunnet?». Svaret på disse spørsmålene vil ytterligere belyse vitnenes posisjonering, oppfatning og forståelse av det norske samfunnets demokratiske verdier, institusjoner og lover. Svarene vil også gi en forklaring ikke bare på *om*, men også på *hvilke mekanismer og prinsipper i Jehovas vitners tankegang og trossystem* som utløses når de hevder å føle seg integrert, segregert eller ekskludert i møte med det norske samfunnet. Kapittel fire er derfor et særdeles viktig bakteppe for masteroppgavens problemstilling.

4.2 Hva forteller tekstmaterialet?

4.2.1 En introduksjon til Jehovas vitners teologi

Det finnes en mengde tros- og livssynsamfunn i verden i dag (Horsfjord, 2017, s. 35). Disse samfunnene har ulike ritualer, de har ulike høytider og deres norm for hva som kan anses for

rett og galt, kan være ulikt. Hvis man skulle trekke frem én ting som var mer sentralt enn noe annet, er det hvilken teologi trossamfunnet forfekter. Eksempelvis er kriteriet for å kunne kalle seg en kristen at man vedkjenner seg læren om en treenig Gud. Denne læren er ifølge Kirkens verdensråd ett av to krav for at en kan kalle seg for en kristen (Sødal, 2016, s. 299). Her står Jehovas vitners teologi i sterk kontrast til resten av kristenheten. Deres teologi kan minne mer om en form for ariansk teologiforståelse (Rignes & Sødal, 2009, s. 68). Vitnene avviser treenighetslæren som en ubibelsk læresetning og påstår heller at det er kun Gud fader, som ene og alene er den allmechtige Gud (Knox, 2018, s. 80-81). Han alene bærer navnet Jahve eller Jehova (2.Mosebok 3:14-16). Dette er den samme Gud som ble tilbedt og æret av Abraham, Moses og Jesus. Han er allmechtig og bruker sin allmakt til å fremme sine hensikter og for å hjelpe sine tjenere. Dette gjør han ved bruk av sin kraft, som ifølge vitnene er den hellige ånd. Den hellige ånd anses derfor ikke som en person, slik mange andre i kristenheten tror (Innsikt i De hellige skrifter [Innsikt], bind 2, 2005, s. 1277-1281).

Slik det er forstått i resten av kristenheten, forstår vitnene også at Jehova Gud alltid har vært til og alltid kommer til å bli. Gud er evig og kan ikke dø. Det var han som skapte alt, både jorden og himmelen og alle levende skapninger. Det er han som har gitt menneskene liv, gjort dem til fornuftutstyrte skapninger og gitt dem et åndelig behov. (Rignes & Sødahl, 2009, s. 27, 74-75). Jehovas vitner ser på hele Bibelen som Guds inspirerte og ufeilbarlige ord (Vakttårnet, 15. juli, 1975, s. 315-323). Når Bibelen sier Gud alene skal tilbes, mener Jehovas vitner også at han er verdig til å bli anerkjent og prist som den eneste rettmessige hersker over alt, både i himmelen og på jorden. De baserer seg her blant annet på det som står skrevet i 2.Mosebok 20:3: «Du skal ikke ha andre guder enn meg» og Åpenbaringen 4:11, hvor det står: «Du er verdig, Jehova vår Gud, til å bli lovprist for din herlighet, ære og makt. For du har skapt alt, og fordi det var din vilje, ble alt til, og derfor ble det skapt» (Vakttårnet, 1. desember, 2008, s. 31). En av Guds skapninger valgte å gjøre opprør mot Gud, noe som resulterte i noe vitnene kaller for det universelle stridsspørsmålet. Et spørsmål som på mange måter definerer Jehovas vitners posisjonering med tanke på eventuell integrering i samfunnet.

4.2.2 Det universelle stridsspørsmålet

Det universelle stridsspørsmålet er todelt. Den første delen av dette stridsspørsmålet oppstod da en av Guds engler, han som senere skulle bli kalt Satan og Djevelen, valgte å gjøre opprør mot Guds teokrati, hans overherredømme (Innsikt, bind 2, s. 1155-1156). Med terminologien «overherredømme» tenker Jehovas vitner på Guds rett til å herske (ibid. 517-522). Dette

spørsmålet om overherredømme handler altså om Guds rett til «å ha overherredømme over alle sine skapninger, hans rett til å kreve fullstendig lydighet av dem» (Innsikt, bind. 1, 2001. s. 1111-1112). Dette stridsspørsmålet om å være lydige teokratiet, blir spesifisert som et spørsmål av *moralsk* karakter, ettersom det ikke ble stilt spørsmålstegn ved Guds *makt til å styre*, men heller hans moralske rett til å være universets overherre og teokratiets gode leder.

Den andre delen av stridsspørsmålet oppstod flere tusen år senere, da Satan stilte et nytt spørsmål som skulle dra i tvil *menneskenes motiv* for å være lydige mot Gud. Denne tanken henter vitnene fra det som skjedde under den bibelske mannen Jobs tid (Job. 2:1-5). Ved et tidspunkt merket Satan Djevelen seg at Gud beskytter og velsigner Job for hans trofasthet. Djevelen påstår at det er kun på grunnlag av Guds velsignelse og beskyttelse at Job *og alle andre mennesker* velger å være trofast mot ham. I Jobs tilfelle viste det seg å ikke stemme. Han bevarte sin trofasthet tross negative omstendigheter. Ettersom Satan Djevelen hevdet at *alle mennesker* har et feilaktig motiv for å tjene Gud, mener Jehovas vitner at alle mennesker *selv* må besvare denne delen av stridsspørsmålet. En sann troende må altså ha rett motiv når man tilber Gud og når han viser lydighet mot teokratiet, selv om det skulle koste ens liv. (Innsikt, bind 2, s. 1155-1157). Slik Jehovas vitner ser dette, besvarte Jesus Kristus stridsspørsmålene som har blitt reist. Han lot Jehova bestemme i livet samtidig som han var lojal Jehova helt inntil døden. Jehovas vitner vil følge i Jesu fotspor og fortsette både som individer og som gruppe betraktet å besvare det samme stridsspørsmålet. De ønsker å gi Jehova Gud den fulle og hele rett til å herske på den måten Han ønsker det, og dette prinsippet om *teokrati* vil de være lojale inntil døden.

Fra og med stridsspørsmålene har blitt stilt, har Gud latt menneskeheten få styre seg selv. Det innebærer at Gud har godtatt at menneskene selv velger sin egen styreform. Ettersom det er Satan som initierte opprøret mot Guds teokrati, forteller Bibelen at «hele verden ligger i den ondes makt» (1.Johannesbrev 5:19). Vitnene argumenterer med at spørsmålet om hvem som hadde rett til å herske ikke ville blitt besvart hvis Gud hadde fjernet Satan og de av åndeskapningene som stilte seg på hans side. Det ville heller ikke blitt bevist en gang for alle at Gud var den rettmessige hersker, og heller ikke om Guds tjenere ville være lojale Gud, selv under prøvelser. Jehovas vitner tror derfor at disse aspektene er en av hovedgrunnene til at det er så mye ondskap og lidelse i verden og at det nettopp er et tidsperspektiv for hvorfor Gud drøyer med å gripe inn i verdenssituasjonen. Gud tillater altså nå at menneskene velger å styre seg selv, men må selv høste frukten dette medfører. Når tiden

er inne, vil Gud igjen innføre sitt teokrati og utslette alle andre styreformer. Jorden vil da bli igjen omgjort til et paradisi (Vaktårnet, 2010, januar, s. 28-32).

Spørsmålet om lojalitet mot Jehova og hans rett til å herske er derfor av meget stor betydning for vitnene. Det store alvoret det er i å være en tjener for Gud, betyr som tidligere nevnt å besvare disse spørsmålene Satan har stilt. Dette svaret innebærer en lojalitet ovenfor Gud vist i praksis (Sødal, 2016, s. 315-320). Denne forståelsen av et todelt universelt stridsspørsmål gir innblikk i hvorfor Jehovas vitner verden over velger å vise en så sterk kompromissløshet ovenfor sin Gud og Hans styreform. Denne grunnholdning viser seg i deres tilnærming til og møte med det norske samfunnets struktur og verdier (Vaktårnet, 1. desember, 2005, s. 19-24). I sin kjærlighet til Gud, ønsker de derfor å forbli lojale ham uansett hva det måtte innebære. De støtter teokratiet og ikke demokratiet. Å bli fratatt statsstøtte er ansett å være bare enda en prøvelse med tanke på stridsspørsmålet. Jehovas vitners lydighet blir prøvd i med- og motgang. De ønsker å lyde Gud mer enn mennesker. Det får meg til å komme inn på vitnenes syn på at Guds teokrati medfører et kongedømme.

4.2.3 Jehovas vitners konge

Som den rettmessige overherre har Gud også gitt en rekke oppgaver til sin sønn, Jesus Kristus. For Jehovas vitner innebærer det å tro på Jesus å anerkjenne og lyde *alle* de rollene Gud gitt ham (Lukas 6:46). Lik kristenheten, ser Jehovas vitner på Kristus som Frelseren. Jesus er den rettmessige Messias som gjennom sin død kjøper menneskeheten fri fra synd og død. Jehovas vitner ser også Jesu liv og død som et svar på Satans to stridsspørsmål. Ved at Jesus hele tiden lot seg lede av Gud og levde etter hans lov, viste Jesus at han anerkjente Jehovas rett til å herske. Jesus gjorde hele tiden Guds vilje. Ved at Jesus var lojal inntil døden, viste han også at mennesker kunne tjene Jehova helhjertet trass i motstand og press (Innsikt, bind 1, s. 1153-1175). Samtidig forstår vitnene at Jesus har en ytterligere oppgave, nemlig å være konge i Guds rike slik Jesus selv sier det i Johannes 18:36-37 (Ringnes & Sødal, 2009, s. 70-71). Dette riket hvor Jesus er Konge, er for Jehovas vitner en himmelsk regjering og ikke noe enhver kristen har inne i seg. Riket er på sin måte lik andre regjeringer ved at den har en konge eller leder, et regjeringssete, et område den regjerer over, borgere og lover. Kristus er denne regjeringens leder, regjeringssete finnes i Himmelen, område som bli regjert over er jorden, borgerne er tjenere for Gud og lovene er Kristi lov, slik den er nedskrevet i Bibelen (Vaktårnet, nr. 2, 2020). Ved at vitnene anerkjenner Kristus som dette rikets konge, skaper det «vidtspennende konsekvenser» slik daværende medlem Rolf Furuli beskriver det (Ringnes

& Sødal. 2009, s. 159). En av disse vidtspennende konsekvensene er at Jehovas vitner, ved å anerkjenne Jesus Kristus som konge i Guds rike, forstår det slik at de blir en del av en åndelig nasjon, den nasjon Kristus er konge over (1.Petersbrev 2:9-10). De representerer Jehovas jordiske del av hans himmelske rike her på jorden. Dette er grunnen til at de omtaler seg selv som «ambassadører» eller «envoyeer» for denne Regjeringen (Vakttårnet, 2002, 1. november, s. 16-17). Dette skaper direkte konsekvenser for hvordan de posisjonerer seg innenfor de ulike integreringsarenaene. Dette vil jeg drøfte under punkt seks.

4.2.4 Guds nasjon

Jehovas vitner ser altså seg selv som en åndelig nasjon og det globale brorskapet som uttrykk for denne nasjonens jordiske representanter. Det globale brorskapet med Jesus Kristus som Konge, tar ikke del i andre nasjoners anliggender (Jehovas vitner – forkynnere av Guds rike, 1993, s. 156-157). De er strengt nøytrale. På jw.org, som er deres egen hjemmeside, kommer det frem hvorfor det å se på seg selv som nasjon har ringvirkninger på hvordan man posisjonerer seg i samfunnets integreringsprosess, deriblant under den politiske integreringsarena. Det står blant annet:

Vi er fredelige og deltar ikke i krigføring. (Matteus 5:9; Jesaja 2:4) Vi respekterer myndighetene der vi bor, og følger landets lover så lenge de ikke krever at vi bryter Guds lover. – Matteus 22:21; Apostlenes gjerninger 5:29. [...] Jesus sa: «Du skal elske din neste som deg selv.» Han sa også at de kristne «ikke er en del av verden». (Matteus 22:39; Johannes 17:16) Så vi prøver å «gjøre det som er godt, mot alle», men vi er strengt nøytrale i politiske spørsmål og har ingen tilknytning til andre trossamfunn (Galaterne 6:10; 2.Korinter 6:14). Vi respekterer imidlertid de valg som andre tar på slike områder. – Romerne 14:12. («Hva tror Jehovas vitner», www.jw.org).

Det at en gruppe mennesker omtaler seg selv som Guds utvalgte folk er ikke noe ny idé. Det finnes utallige eksempler på mennesker som forstår seg selv som et folk eller nasjon under en gud eller flere guder. Babylonerne var guden Marduks folk (Innsikt, bind 1, 2003, s. 789). Nasjonen Egypt hadde Amon-Ra og sin farao. Egypterne ble i bokstavelig forstand «guds folk» ettersom farao også ble ansett for å være en gud (ibid. s. 790-791). Ut ifra tekstmaterialet, er det tydelig at vitnene ser seg selv som den *eneste* nasjonen som er utvalgt av Gud (ibid. s. 151-157). Hva innebærer det at de ser på seg selv som en nasjon under

Jehova? For å gi svar på det spørsmålet, vil det være nødvendig å få et kort innblikk i hvem vitnene anser som Guds opprinnelige folk, nemlig israelittene.

Israelittene skulle være Guds folk og han skulle være deres Gud. De hadde blitt Guds spesielle paktsfolk. Det at israelittene gav sitt «ja» til å være dette paktsfolket, innebar visse kriterier for at de skulle fortsette å forbli denne spesielle nasjonen for Gud (ibid. s. 704-705). Jehova Gud gav israelittene Loven med alle dets påbud og instruksjoner. Gud innsatte et presteskap og foreskrev ulike høytidsdager. Med andre ord skulle det være et velfungerende samfunn, med Gud som hersker (Assmann, 2018, s. 181-187). Gud skulle være nasjonens dommer, lovgiver og konge (Jes.33:22). I sin bok *The invention of religion* kommer professor Jan Assmann med en interessant kommentar om hva som konstituerer den bibelske forståelsen av «folk» eller «nasjon». Han skriver:

As an avant-garde of piety and justice, the Israelites felt called on to practice the Law given them by YHWH. By accepting the terms of the covenant, they became not simply a 'nation' but a nation unlike any other. The Book of Exodus defies this idea as 'a kingdom of priests, and a holy nation. The Israelites were to behave towards all the other nations on earth as priests to the profane (ibid. s. 187).

Professor Assmann bruker tre punkter for hva som validerer israelittene som en egen nasjon. Det er: 1) Utvelgelsen, 2) Pakten og 3) Konstitusjonen (ibid. s. 185-186). Disse tre kriteriene bygger også Jehova vitner på i sin selvforståelse som Guds nasjon.

4.2.4.1 Utvelgelsen

Disse kriteriene for å kunne kalles «Guds nasjon», kan også sies å være synlige identitetsmarkører for Jehovas vitner. De forstår seg selv slik at det er Gud selv, Jehova, som har tatt «ut et folk for nasjonene som bærer Hans navn» (Apostlenes gjerninger 15:14). Han har dratt disse menneskene til seg, slik at de kunne begynne å tjene ham på en måte som han kunne godkjenne (Jehovas vitner – forkynnere av Guds rike, 1993, s. 704-709).

4.2.4.2 Pakten

Hva så med «pakten» Gud innstiftet med sitt folk? Den pakten på Israels tid innebar det som ble kalt «Lovpakten». Gud innstiftet «Lovpakten» med israelittene i 2.Mosebok 19. Denne pakten tredde i kraft ved at Gud selv ble nasjonen Israels dommer, konge og lovgiver (Jes.33:22). I denne pakten var det også en ordning for et prestedømme og et løfte om at

lydige, trofaste israelitter kunne bli et kongedømme av prester. Jehovas vitner forstår det slik at israelittene ble fratatt det privilegiet de hadde som Guds nasjon, og at privilegiet isteden skulle bli gitt til en ny nasjon under en ny pakt slik det blant annet kommer til uttrykk i Jesu egne ord i Matteus 21:43: «Guds rike skal bli tatt fra dere og gitt til en nasjon som frembringer dets frukt» (Vakttårnet, 2010, 15. mars, s. 24-28). Denne nye pakten ble gjort gyldig på grunn av Jesu død (Vakttårnet, 2014, 15. oktober, s. 13-17). I denne pakten finnes det også et presteskap, et åndelig sådant. Ut ifra Bibelen forstår Jehovas vitner at det kun er 144 000 som skal herske som dette «kongedømme av prester» i himmelen, sammen med Jesus. Åpenbaringen 20:4 forklarer: «Og jeg så troner, og de som satt på dem fikk myndighet til å dømme ... og hersker som konger sammen med Kristus i 1000 år». Disse åndelige prestene vil være medregenter sammen med Kristus, og sammen med Ham utgjør de Guds Rike. Dette er en himmelsk regjering som Gud vil bruke til igjen å skape paradisiske forhold på jorden, fjerne ondskap og gjøre mennesker fullkomne (Sødal, 2016, s. 308, 314-318, 320). Godene av den «nye pakt» gjelder ikke bare de som er en del av de 144 000 vitnene som skal til himmelen, men også de vitnene som har håp om å leve på jorden. Alle som ønsker å godta den «nye pakt» kan nyte godt av denne. En av godene er at den «nye pakten» gjør det mulig for mennesker å bli tilgitt deres synd, slik at mennesker som viser tro, nå kan bli sett på som rene i Guds øyne og ansett som en del av Guds folk på jorden. Dette er denne pakten som Jehovas vitner nå nyter godt av, slik de selv ser det ut ifra Bibelen (ibid.).

4.2.4.3 *Konstitusjonen*

En nasjon er bygget opp av en «konstitusjon», forklarer Assman (ibid. s. 186). På Israels tid ble denne delen ivaretatt ved at Guds lover, forskrifter og bud ble praktisert. Ettersom Jehovas vitner mener at Moseloven tilhørte den «gamle pakten», hevder de at den «nye paktens» bud og regler kan sammenfattes i én lov: kjærlighetens lov (Rom.13:8) (Vakttårnet, 2006, 1. mai, s. 27-31). Hva innebærer dette for Jehovas vitner? Trossamfunnet har pr. 01.11.22 et religiøst, globalt brorskap på rundt 8 686 980 medlemmer («Raske fakta - verden», <https://www.jw.org/no/>). Lik israelittene i gammel tid, gjelder nasjonens konstitusjon alle nasjonens innbyggere, og lojalitet ovenfor norsk lov kontra Guds lov kan bli en utfordring med tanke på integreringsprosessene. Dette vil jeg drøfte under punkt fem og seks. Det innebærer at alle disse over 8 millionene Jehovas vitner, følger den samme, ene lov: Kjærlighetens lov slik den er fremstilt i Bibelen av Kristus og hans Apostler. Jehovas vitner presenterer denne tanken på følgende måte i sin egen historiebok:

Det var knyttet betingelser til det å tilhøre denne utvalgte nasjon ... Men når de var blitt utvalgt, var det absolutt nødvendig at de forble lydige mot hans lover. Det var bare 'de som adlød ham som hersker', som ville fortsette å få hans hellige ånd ... De som ikke adlød ham, risikerte å bli bortvist fra menigheten og å miste sin arv i Guds rike ... De sanne tilbederne skulle også kunne kjenne på sin *selvoppofrende kjærlighet til hverandre*, en kjærlighet som ikke skulle la seg stanse ... av landegrenser og rasemessige barrierer, men forene dem i et verdensomfattende brorskap. Denne kjærligheten skulle ikke bare komme til uttrykk i enkeltstående tilfelle, men på en måte som virkelig skilte dem ut som organisasjon betraktet (Jehovas vitner – forkynnere av Guds rike, 1993, s. 705-706).

Trossamfunnet viser dette i praksis ved blant annet at de hjelper hverandre både økonomisk, materielt og åndelig. Dette kan blant annet bli gjort ved å gi nødhjelp til flyktninger, noe trossamfunnet gjør for sine ukrainske medtroende i dag («Modige brødre kommer med nødhjelpsforsyninger og redder andre i krigssone i Ukraina», <https://www.jw.org/no/>). De ønsker å hjelpe sine trosfeller uansett hvor de bor. Jehovas vitners praksis av det overnevnte, understreker deres overbevisning om at de ser på seg selv som en nasjon med alt hva dette innebærer av plikter og rettigheter. De er en nasjon med egne lover og egen regjering.

4.2.5 «De er ikke en del av verden»

Som Guds nasjon ser Jehovas vitner på seg selv som et folk som ikke er en del av denne verden. Denne ideen er blant annet basert på deres ønske om å følge Jesu ord i Johannes kapittel 17, hvor han sier at de som har valgt å følge ham, ikke skulle være en del av verden (Knox, 2018, s. 146-147). I Johannes kapittel 17, forklarer Jesus at hans etterfølgere er *i* verden, men ikke en del *av* verden (Johannes 17:14-16). Hvordan tolker Jehovas vitner denne nyansen og hva legger de i bruken av ordet «verden»? Hva innebærer det så at de ikke er en del av verden, når de beviselig anvender verdens ressurser, respekterer de politiske og demokratiske verdier og at de gjør bruk av menneskerettighetene?

Når Jehovas vitner bruker ordet «verden», kan dette ha flere betydninger. Ordet «verden» kan sikte til både alt som er skapt, det fysiske univers, det kan bety menneskeheten og det kan bety Satan djevelens verdenssystem (Innsikt, bind 2, 2003, s. 1211-1216). Begrepet *verden* må derfor forstås ut ifra den konteksten det står i. Når jeg her anvender uttrykket i konteksten «at man ikke skal være en del av verden», er det med henblikk på

djvelens verdenssystem. Vitnene argumenterer med at det er en vesentlig forskjell på det å være «i verden» kontra det å «være en del av verden». Det at man «er i verden», vil si å leve blant resten av menneskene i denne verden. Vitnene velger derfor ikke å leve atskilt fra resten av verden ved å bo på en øde øy eller på andre avsidesliggende områder. Men å bli «en del av verden» vil for vitnene bety å la seg påvirke og være delaktig i denne djvelens verdenssystem og dens utvikling. I denne forståelsen av «verden» inngår det tre arenaer: Politiske systemer, falsk religion og rene kommersielle foretagender og dens moral (Sødal, 2016, s. 315).

4.2.5.1 Politiske systemer

Når det gjelder Jehovas vitners standpunkt er de, som tidligere nevnt ovenfor, politiske nøytrale. Trossamfunnet bruker selv ofte å argumentere med at de allerede har stemt og gitt sin stemme og sin lojalitet til Guds parti, hans himmelske rike (Rignes & Sødal, 2009, s. 159-160). Blant annet sa de til sine medlemmer at:

de som følger Jesus Kristus, overfor Gud er forpliktet til å vie seg helt til ham og hans rike, Teokratiet. ... Hvordan kan en som er viet til Guds rike, ta parti i en av verdens konflikter, i betraktning av hvem som ifølge Jesus Kristus er verdens usynlige hersker? ... Hadde ikke Jesus sagt til sine etterfølgere: «De er ikke en del av verden, liksom jeg ikke er en del av verden»? (Joh. 17: 16) (Jehovas vitner – forkynnere av Guds rike, 1993, s. 704-712).

Det å ikke være «en del av verden» gir altså utslag på flere områder. I visse tilfeller velger vitnene å la være å delta på visse samfunnsmessige aktiviteter som for mange virker helt normale og til tider uten politisk agenda (Vaktårnet, 2022, mai, s. 8-11). Et slikt eksempel er Gobitas-saken. Her valgte de to eldste barna i Gobitas familien i Minersville Pennsylvania, å nekte og sverge den obligatoriske troskapseden og hilse det amerikanske flagget, noe som medførte til at de ble utestengt fra skolen (Jehovas vitner – forkynnere av Guds rike, 1993, s. 124).

Andre eksempler, som kan ha en mer tydelig politisk agenda, kan være å ikke delta i demonstrasjonstog eller innsettelse av mennesker i embetsstillinger, som for eksempel presidentinnsettelse (ibid.). I andre tilfeller har det vært slik at Jehovas vitner har valgt å bryte en verdslig lov enn å gå på akkord med Guds lov og sin oppøvde kristne samvittighet. Et slikt eksempel oppstod under 1960- og 1970-årene i Malawi. På den tiden var det blitt

lovpålagt å kjøpe medlemskort som viste at man gav sin støtte til det regjerende politiske partiet. Vitnene sier selv om hva de opplevde på den tiden: «Jehovas vitner hevdet at det var i strid med deres kristne tro å gjøre det. Som følge av det ble de utsatt for en forfølgelse som savner sidestykke hva sadistisk grusomhet angår» (Jehovas vitner – forkynnere av Guds rike, 1993, s. 195).

En annen del av det politiske systemet handler om retten til å ha et indre og ytre forsvar. Som tidligere gjort rede for, ser Jehovas vitner på Jehova som deres øverstkommanderende. Jehova har som øverstkommanderende gitt Jesus rollen som konge (Sødal & Ringnes, 2009, s. 27-28). Jehovas vitner anser Jesu ord som særdeles viktig. Det Jesus sier, er Kongens befaling på vegne av Gud selv (Johannes 7:16). Jesu ord og veiledning forklarer i virkeligheten hvordan en skal være sanne tjenere av Gud. Vitnene gir derfor ikke bare sin lojalitet til Jehova, som den allmektige Gud, men de viser en aktiv tro og lydighet mot kongen Kristus (ibid. s. 14, 27-29). Dette prinsippet utgjør en sentral del av vitnenes syn på militærtjeneste. Som regjerende regent, innsatt av Gud i hans rike, har Jesus gitt ulike kommandoer til sine innbyggere. Dette innebærer blant annet at Jesu disipler: 1) Skal elske sine fiender (Johannes 13:34, 35; 1. Johannes 3:10–12; Lukas 6:27-28), 2) Ikke vil ty til vold (Matteus 26:52) og 3) Heller ikke vil hevne seg når en urett handling har blitt begått mot dem (Matt.7:1; Lukas.7:8). Deres publikasjon, *Resonner ut ifra Skriftene*, som punktene ovenfor er hentet fra, kommer også med et nytt argument. Følgende står skrevet: «Matt. 26: 52: 'Stikk sverdet på plass igjen,' sa Jesus til ham. 'For den som griper til sverd, skal falle for sverd.'» Resonnerboken spør retorisk: «Kunne det ha vært noen mer opphøyet sak å kjempe for enn Guds Søns sikkerhet? Jesus viste likevel her at disiplene ikke skulle ty til kjødelige krigsvåpen» (2008, s. 287-293).

Jehovas vitner har ofte brukt eksemplene til de første kristnes trospraksis som en rettesnor for hvordan en skulle forholde seg til Guds ords lære. Disse første kristne viste ved flere anledninger at de ønsket å leve sitt liv i tråd med Guds hensikter (Jehovas vitner – forkynnere av Guds rike, 1993, s. 29-32). Historikeren E. G. Hardy skriver: «De kristne var fremmede og pilegrimer i verden; deres borgerskap var i himmelen; det riket de så hen til, var ikke av denne verden. Den mangel på interesse for samfunnsmessige spørsmål som var en følge av dette, kom således helt fra begynnelsen av til å bli et bemerkelsesverdig trekk ved de kristne» (ibid. s. 30). Det finnes flere eksempler på kristne i det første århundre som ikke ville praktisere det å delta i militær aktivitet. Et eksempel på det, finner vi i et av verkene til Justin Martyr som levde på 100-tallet. Han skriver: «Vi som var opptatt av krig og gjensidig

nedslakting og all slags ondskap, har hver for oss over hele jorden forvandlet våre krigsvåpen – våre sverd til plogskjær og våre spyd til jordbruksredskaper» (Coxe, 1995, s. 254). Når Jehovas vitner anser deltagelse i militær aktivitet som et brudd på Kristi kjærlighetslov, føler de at de ikke bare har bibelsk dekning, men også en kirkehistorisk.

4.2.5.2 *Falsk religion*

I dette verdenssystemet ser Jehovas vitner på all religion som ikke samstemmer med bibelens lære, som falsk. De anser seg selv som den eneste sanne religion («Tror Jehovas vitner at deres religion er den eneste rette?», <https://www.jw.org/no/>). Det er verdt å merke seg at de ikke nødvendigvis sier at alle som ikke er Jehovas vitner, ikke får evig liv («Mener Jehovas vitner at de er de eneste som blir frelst?», <https://www.jw.org/no/>). Det er Jesus som skal dømme mennesker til liv eller til tilintetgjørelse, ikke organisasjonen. Til tross for dette, understreker vitnene at det er visse retningslinjer som Gud har lagt ned i sitt ord for at mennesker skal følge det. En tro i samsvar med Jesu lære, vist i handling, motivert av kjærlighet er et nødvendig utgangspunkt for å bli godkjent av Gud (Jakobs brev 2:17-26, 2.Johannesbrev vers 9-11). Trossamfunnet omtaler dette ofte som en respons eller en reaksjon på Guds kjærlighet til oss mennesker («Nærm deg Jehova», 2014, s. 231-250, 270-310). Det at Gud tok initiativet til å forsone oss med seg selv, utvikler en lojalitet overfor ham, motivert av kjærlighet. Denne kjærligheten vil derfor også drive vitnene til å «gå ut av Babylon den store, mor til skjøgene på jorden». (Åpenbaringen 18: 3-5).

Denne «Babylon den store» og «dets skjøge barn», er for vitnene et symbolsk bilde på all falsk religion. Falsk religion er lik oldtidens Babylon, ved at de fremmer læresetninger som ut ifra vitnenes oppfatning, ikke er forenelig med Guds ords sannhet (Vaktårnet, 2022, mai, s. 11-14). «Babylon den Store» er også troløs på en annen måte ifølge vitnene. Til tross for at hun hevder å representere Gud, «driver hun hor med jordens konger» (Johannes Åpenbaring 17: og 18:3). Når det da er slik at Jehovas vitner ikke ønsker å være en del av denne verdensordningen, mens all annen religion tar del i verdens anliggender, og samarbeider så tett med de politiske systemene ved blant annet å gi sin stemme til dem, blir det en naturlig reaksjon for Jehovas vitner å unngå å gi en hvilken som helst form for støtte til disse religionssamfunnene (Vaktårnet, 2022, mai, s. 11-14). Gud skal ikke bare dyrkes i ånd. Gud skal dyrkes i ånd og sannhet, påpeker vitnene (Johannes 4:23-24). Økumenikk eller deltagelse i julegudstjenester i skolens regi blir derfor en umulighet.

4.2.5.3 *Kommersielle foretagender*

Den tredje og siste delen av «verden», slik Jehovas vitner definerer den, er kommersielle foretagender og dens umoral. Det er den «delen av verden» som vitnene omtaler som «jordens kjøpmenn» (ibid. s. 11). Her anvender de teksten i Åpenbaringen 18:3, 11-14, hvor jordens kjøpmenn er forstått som storindustriene og storfinansien i verden. Disse jobber ofte tett med verdens religioner, samtidig som de fremmer en grådighet og en livsførsel som vitnene ikke kan se som forenelig med Guds normer for rett. Ut ifra sin forståelse av de skriftstedene i Åpenbaringen 18:3, 11-14, gir de følgende kommentar:

I dag ville vi uten tvil omtale dem som forretningsdrivende, kommersielle giganter, storfinansens smarte og hensynsløse forretningsmenn. Vi mener ikke dermed å si at det er noe galt i å drive lovlig forretning. Bibelen gir god veiledning til forretningsfolk og advarer mot uærlighet, griskhet og lignende (Åpenbaringen – dens store klimaks er nær, 2006, s. 263).

Når da vitnene i dette tilfellet velger å ikke være en del av den kommersielle verden innebærer ikke dette at de isolerer seg eller lar være å drive forretningsvirksomhet. I slike tilfeller er det heller et spørsmål om å unnlate å anta en grådig og egosentrisk livsstil (Jehovas vitner – forkynnere av Guds rike, 1993, s. 188-189).

Oppsummert kan man da si at Jehovas vitner anser det å ikke «være en del av verden», som ensbetydende med å ikke gi sin støtte til selve verdenssystemet, som de forstår som styrt av Djevelen. Det å ikke «være en del av verden», er altså å la være å gi sin støtte til 1) de politiske systemer, 2) de religiøse trossamfunnene og 3) storindustrienes griske og egoistiske moral. For Jehovas vitner er altså dette en del av det universelle stridsspørsmålet de ønsker å besvare.

4.3 Intervju

Som nevnt under kapittel tre, har jeg lykket i å kunne få tre medlemmer av Jehovas vitners organisasjon til å stille opp til et semistrukturert intervju. Disse menneskene representerer som tidligere opplyst et tverrsnitt av medlemmene i organisasjonen når det kommer til menighetsroller. Mannen har vært eldste i mange år, den første kvinnen er en heltidsforkynner og den siste kvinnen en nylig konvertitt. Ettersom intervjudelen er anonym, velger jeg å gi de fiktive navn slik at det blir lettere å skille dem når jeg senere drøfter de svarene de gir. Jeg velger å kalle mannen for Adam, den første kvinnen for Eva og den siste for Rut. Det er også

viktig å påpeke enda en gang at disse informantene ikke representerer en offentlig uttalelse fra Jehovas vitners organisasjon. Selv om deres meninger er meget gjenkjennbare for de fleste vitner, slik jeg kan oppfatte det, kan jeg likevel ikke trekke den konklusjon at Organisasjonen ville ha svart likt. Intervjuene er delt opp tematisk og fordelt i de nedenforstående kapitlene. Jeg vil også presisere det jeg skrev under etikkdelen av metodekapitlet at deres svar vil stå i sin helhet nettopp på grunn av deres eget ønske om å ikke bli feilsitert eller å bli forstått ut av kontekst. Det forekommer i alt seks spørsmål. Informantene ble intervjuet hver for seg og ikke på samme tid. De to første spørsmålene handler om militærtjenesten og synet på Jesus som Konge:

Spørsmål 1: Jehovas vitner er kjent for ikke å delta i militærtjeneste. Hva er ditt personlig syn på at Norge har et forsvar? Dersom Javeh hadde tatt initiativet til krigføring (slik vi kan lese om i GT), ville du da ha deltatt i denne?

Adam: «Det er noe jeg må forholde meg nøytralt til. Det som er den norske stats anliggende bruker jeg ikke så masse tankevirksomhet rundt. Jeg betaler skatt, og de får gjøre det de ønsker å gjøre. Staten får forvalte sitt. Bibelen lærer oss at Staten har krav på skatt. Det betaler jeg, og jeg legger meg ikke i hvordan Staten forvalter disse pengene. Jeg forholder meg som sagt nøytral til om det brukes på et forsvar eller ikke. Sykehus eller ikke. Dette betyr ikke at jeg ikke er interessert i samfunnet og hvordan det går. Jeg er jo i tillegg personlig berørt av dette, men er som sagt nøytral med tanke på hvordan Staten forvalter mine skattepenger. Jeg forstår spørsmålet ditt dit hen at du lurer på om jeg hadde deltatt i krig på den tiden. Svaret på det er at det hadde vært avhengig av min situasjon. Hadde jeg vært gift hadde jeg ikke deltatt det første året. Dette pga. at Moseloven åpner opp for at gifte ikke skal delta under det første året de er gift. Om jeg ikke hadde hatt de samme forpliktelsene, hadde jeg nok gjort alt jeg kunne for å unngå det. Hadde det vært en befaling fra Gud så måtte jeg jo har gjort det. Heldigvis lever vi nå etter Jesu bud og i dag hadde jo ikke det vært aktuelt siden Jesus sier at vi ikke skal delta i krig, men at vi isteden skal velsigne våre fiender. Jesus sier at den som griper til sverd skal falle for sverdet».

Eva: «Jeg er politisk nøytral. Jeg har valgt Guds Rike og Hans måte å styre verden på. Det er Gud som skal ta bort det onde, ikke vi. Men at Norge har et militære får være opp til det norske demokratiet. Bibelen sier at jeg skal gi Keiseren det Keiserens er, men Gud det Guds er. Noe som betyr at jeg hjelper til i det norske samfunnet, men ikke om det går ut over Guds bud og intensjoner. Jeg lyder Gud mer enn menneskenes lover. Norge får gjøre hva de selv

ønsker med deres egne skattepenger. På den tiden hjalp ikke kvinner til i krigføringen. Kvinner var ikke soldater. Det blir derfor uaktuelt for meg å være soldat, men jeg kunne nok ha hjulpet til med å ta hånd om skadede personer, men da under forutsetning at det var Gud selv som hadde initiert selve krigen. I våre dager er ikke dette aktuelt, siden Jesus har innført kjærlighetsbudet. Dette gjelder både for venner og fiender».

Rut: «Først vil jeg si at jeg er veldig takknemlige for å kunne bo i et land hvor det faktisk finnes et forsvar som bygger på verdier Norge forfekter. Jeg kunne jo bodd i et land hvor det var diktatur og korrupte politikere og militære. Ved å bo i Norge føler jeg meg trygg. I dagens situasjon ser vi hvordan Ukraina blir invadert av Russland. Norge er med i NATO og det er jo preventivt for en eventuell krig. Når det er sagt, har jeg åndelige brødre og søstre både i Russland og Ukraina. De elsker sin neste og ønsker både venner og fiender alt godt. De deltar derfor ikke i krigen. I Jehova Gud sine øyne finnes det ikke landegrenser. Det er slik jeg også ser det. Derfor forstår jeg godt at Norge på sin side har et forsvar (noe jeg altså er takknemlig for og nyter godt av), samtidig som jeg har Guds syn på krigføring og militær aktivitet. Derfor er jeg nøytral med tanke på om Norge har et forsvar eller ei. Slik som jeg også ville ha tenkt dersom jeg hadde bodd i hvilket som helst annet land i verden, eksempelvis Burma. Når det gjelder tanken om jeg skulle deltatt i en eventuell krig dersom Jehova hadde initiert denne, ville jeg ha rettet meg etter Hans bud om det. Heldigvis blir ikke det aktuelt siden Jesus Kristus lærte oss at Jehova Gud ikke lenger ønsker at Hans folk praktiserer krig».

Spørsmål 2: Jehovas vitners litteratur forfekter tanken om at trossamfunnet utgjør en egen nasjon hvor Jesus er Konge. Hvordan kommer denne læren til praktisk uttrykk for deg i hverdagen?

Adam: «Jesus er min Konge. Han skal også ta kongemakten på jorden i fremtiden. Ettersom Jesus er Konge, har han lover og bud. Jeg forsøker å etterleve hans prinsipper i hverdagen. Eksempler på dette kan være den gyldne regel. «Det du vil at andre skal gjøre mot deg skal du gjøre mot dem». Matt.7:12. Jeg vil for eksempel vise respekt for andre folk og deres synspunkt, både religiøse standpunkt og seksuelle legninger. Alle mennesker har en frihet som jeg respekterer at de har. Selv om jeg ikke nødvendigvis deler deres synspunkt. Dette er en viktig del av å følge Jesu bud. At Jesus er min konge, har også en annen praktisk betydning. Ettersom jeg ikke har noen annen konge enn Jesus, har jeg heller ikke den norske kongen som min konge. Det betyr eksempelvis rent praktisk, at jeg ikke vil delta i et militært forsvar av denne kongens landegrenser. Ettersom min Konge, Jesus Kristus, forfekter

ikkevold, kan jeg ikke praktisere min Konges påbud i et norsk militært system. Da ville det ofte bli ordrenekt, og jeg ville skapt uro, noe som ikke tjener til noe godt verken for hæren eller meg selv».

Eva: «For meg er dette en livsstil. Det gir både et mål og en mening. Jeg lever moralsk etter Jesu prinsipper og baserer alle beslutninger ut ifra Ham og hans lære. Jeg ønsker å respektere alle mennesker, uansett hva de mener og gi de den kjærlighet som også Gud viser dem. Det betyr ikke at jeg er enig i måten de lever sine liv på eller at jeg står for deres politiske synspunkt. At jeg forsøker å praktisere Jesu kjærlighet og prinsipper, gjør meg ikke til perfekt. Jeg også kan bli frustrert og sint over ting som skjer i samfunnet rundt meg».

Rut: «Det at Jesus Kristus er min Konge, påvirker alt i livet mitt. Alt i fra moralen jeg lever etter til hvordan jeg ser på verden. For meg er verden elsket av Gud, men like fullt i opposisjon til ham og Hans kongedømme. Jeg tror at Hans måte å styre verden på er den eneste rette, men jeg aksepterer fullt ut at andre har valgt andre styresett enn teokratiet. Familien min er ikke Jehovas vitner. Både mor, far og de to brødrene mine har valgt å ha en annen konge enn den jeg har. Det er ikke alltid like lett å «ikke være en del av verden» når de nærmeste rundt meg faktisk forfekter verdier som Bibelen ikke godkjenner, men isteden forakter Guds Rikes moral og etikk. Jesus har jo befalt meg å elske mine familiemedlemmer, men når deres moralske synspunkter står i direkte motsetning til Guds, er det ikke alltid like lett å vende det andre kinnet til. Det jeg mener med det er at når jeg ikke synes det er ok med rus, synes de det å ruse seg er helt greit. Jeg ønsker ikke å bruke et grovt språk, mens for dem er dette helt vanlig og de synes jeg er alt for «prippen» i min måte å snakke på. På kveldene ønsker jeg ikke å se på underholdning som inneholder umoral eller vold, mens de på sin side mener at jeg ødelegger kvelden deres dersom vi ikke ser på slike filmer. Den praktiske konsekvensen av at vi som Jehovas folk er Hans nasjon på jorden, innebærer generelt sett bare at jeg lyder Guds lover mer enn de norske, dersom de står i opposisjon til hverandre. Det må likevel sies at som innbygger av Guds Rike, blir vi opplært til å følge det landet vi bor i sine lover, så sant de ikke strider mot Guds. Så på en måte er Jehovas vitner virkelig lovlige medborgere av Norge, siden deres lojalitet er knyttet opp til Guds påbud om å gi Keiseren det Keiseren tilkommer».

4.4 Funn

Jeg har i dette kapitlet sett på Jehovas vitners selvforståelse og konsekvensene av et slikt syn på seg selv. Jehovas vitner anerkjenner, som tidligere nevnt, kun Gud Jehova som den eneste

rettmessige hersker over jorden. Han er den allmektige Gud. Det har blitt stilt et universelt stridsspørsmål om hvem som har rett til å herske av Satan Djevelen og som tjener for Gud, ønsker vitnene å være lojale mot Gud uansett hva som skjer. Jehovas vitner har altså valgt side med tanke på stridsspørsmålet. De har valgt Jesus som konge, og ved å gjøre dette, anser trossamfunnet seg som en del av en åndelig nasjon og lojale mot Guds måte å styre verden på. Denne åndelige nasjonen er bygd opp av et verdensomspennende brorskap, som blir sett på som en fysisk manifestasjon av denne åndelige nasjonen. Etersom Jehovas vitner anser seg selv for en slik nasjon med Jesus som konge, blir det naturlig for dem å ikke være en del av «verden», slik kongen Kristus befalte i Johannes 17. Dette religiøse trossamfunnet er tydelig en kontrast til slik resten av verden og måten den tenker på. I konteksten av befalingen om å holde seg ren fra denne verden, er «verden» forstått som Djevelens form for styre. Denne forståelsen av begrepet «verden» innebærer all falsk religion, alle politiske system samt storindustriene med dens mangel på etikk og egosentriske moral. Vitnene ønsker følgelig å holde seg borte fra disse delene av «verden». For som apostelen Jakob skriver i sitt brev: «Den som vil være en venn av verden, gjør seg derfor til en fiende av Gud» (Jak.4:4). Man kan derfor foreløpig se at Jehovas vitners selvforståelse som Guds lojale folk, kan skape en viss utfordring i å aktivt delta i en integreringsprosess med tanke på «verden» slik trossamfunnet definerer den, altså på de politiske, økumeniske og kommersielle områdene.

Ut ifra tekstmaterialet og intervjuene har jeg i tillegg funnet at Jehovas vitner er et trossamfunn som har antatt et fast standpunkt *mot* å delta i militærtjeneste. Deres standpunkt er basert på Rom. 13: 1-2, som oppfordrer kristne til å vise myndighetene lydighet og respekt, men også Matteus 5:44 som viser at de kristne skal elske sine fiender. Intervjuene viser at de i dag ønsker å være strikt nøytrale. Denne nøytraliteten gir seg uttrykk i at de ikke blander seg opp i hva den norske staten bruker sine skattepenger på. Dette tar ikke bort det faktum at de kunne ønske seg å delta i krigføring dersom det var Gud som befalte dem å delta, men som det tydelig kommer frem ville dette bare være et tankeeksperiment da Jesus Kristus sier at kjærlighetenes lov forbyr dem alt annet enn å elske sin neste som seg selv, inklusive fiendene. Noe som også kommer frem, er at man er villig til å hjelpe til i samfunnet, bare man ikke bryter mot Guds lov. Prinsippet Rut siterte var ett av Jesu ord når han sa: «Gi da keiseren det keiseren ha krav på og Gud det Gud har krav på» (Matteus 22:21). Dette mener de var en videreføring ikke bare fra Jesus selv, men også et mønster de hadde fra de første kristne.

Samtidig som de trekker frem at de ikke er en del av «verden», altså som djevelens verdenssystem og påpeker at de er strikt nøytrale i politiske og militære spørsmål, virker det

som om de ut ifra intervjuene å dømme er takknemlige for den beskyttelse og orden som kommer av de ulike handlingene militæret og politiet utfører. Vitnene har alltid understreket at en skal vise respekt og lydighet mot disse delene av samfunnet, men denne lydigheten har sin kilde i deres lydighet mot Gud og vitnenes konge, Jesus Kristus. Når Rut sier at de blir opplært til å lyde det landet de bor i sine lover så sant det ikke bryter imot det de oppfatter som Guds lover, viser de en vilje til å la seg integreres, men ikke for enhver pris. Det kommer også klart frem i intervjuene at de ønsker å leve ut Kristi lære i hverdagen og i møte med andre mennesker. Adam pekte på et viktig prinsipp i Matteus 7:12 som sier «Det du vil at andre skal gjøre mot deg, skal du gjøre mot dem» og forfektet at ved å følge dette prinsippet ville han respektere andre religioner, andre politiske meninger og andre seksuelle legninger selv om han ikke er enig i disse ståstedene. Menneskene som er i opposisjon til Gud, hans styresett og hans normer for moral er likevel elsket av Gud, tross av å være motstandere til ham. Vitnene anser det å vise disse praktisk kjærlighet i hverdagen, som en praktisering av kjærlighetsbudet og den gylne regel.

5 Jehovas vitner i møte med samfunnet: Synet på menneskerettighetene, nødvendigheten av et demokrati og norsk lov

5.1 Introduksjon

I et hvert moderne demokrati er politisk deltagelse og menneskerettighetene viktige brikker. Disse verdiene fungerer ved hjelp av *ytringsfriheten*. I dette kapitlet vil jeg belyse på hvilken måte Jehovas vitner velger å posisjonere seg i møte med menneskerettighetene, synet på nødvendigheten av å ha et demokrati og synet på norsk lov.

5.2 Hva forteller tekstmaterialiet?

5.2.1 Menneskerettighetene

Vitnene anerkjenner menneskerettighetene og skriver ganske så bastant i bladet Våkn Opp!: «En som har dyp respekt for Skaperen, vil aldri krenke sine medmenneskers rettigheter, for disse rettighetene er en arv fra Gud. En som krenker menneskerettighetene, fratrar andre den arv de har fått» (22.november, 1998, s.12). FNs menneskerettigheter er «grunnleggende rettigheter alle har, uavhengig av kjønn, alder, religion, legning, nasjonalitet eller hvor i verden de bor» (FN-Sambandet, 2021). Det er sentrale rettigheter som blant annet bevarer og etablerer fred, likhet, frihet, ytringsfrihet, verdighet, retten til privatliv og tanke- og religionsfrihet for mennesker i dag (Strand, 2019). Samtidig er FNs menneskerettigheter med på å forebygge og hindre slike ting som trakassering, ytringer av diskriminering begrunnet i

rase eller religiøst hat, slaveri, tvangsarbeid og tortur (FN-Sambandet, 2021). Rettighetene er noe som gjelder for enhver borger og som i utgangspunktet gjelder til enhver tid. Det innebærer at statene som vedkjenner seg FNs rettigheter, er pliktige til å alltid «gjennomføre og beskytte menneskerettighetene til alle som befinner seg innenfor statens grenser og der staten har såkalt jurisdiksjon, eller herredømme» (ibid.). Menneskerettighetene ble opprettet med tanke på at det skulle være et internasjonalt rammeverk for hva statsmakter kunne og ikke kunne gjøre mot sine innbyggere. På den måten vil alle borgere få oppleve å få deres rettigheter ivaretatt, samtidig som de har friheten til å tenke, mene og uttrykke det de ønsker. Alle vil ha retten til å arbeide og jobbe, til en utdanning og til ikke å bli fengslet uten en lov eller rettmessig dom (ibid.). Jehovas vitner anerkjenner altså denne retten. Derimot mener de at det er Bibelen og Gud, ikke FN, som er opphavet til prinsippene menneskerettighetene er bygd på. Jehovas vitner skriver også i sin litteratur at det ikke bare er viktig å innse og erkjenne sine rettigheter som menneske, men også se på hvilke plikter menneskerettighetene genererer. De skriver blant annet:

Samtidig som Bibelen ofte har vært inspirasjonskilden til lover som beskytter menneskerettigheter, legger den også vekt på tanken om personlige forpliktelser. «Hvis noen vet hvordan han skal gjøre det som er rett, og likevel ikke gjør det, da er det en synd for ham,» skrev disippelen Jakob. (Jakob 4:7). Akkurat som Jesus så etter måter å gjøre godt mot andre på, prøver de sanne kristne i dag å gjøre godt mot sin neste. De slår seg ikke til ro med å gjøre bruk av sine rettigheter, men er klar over at det følger forpliktelser med rettigheter, og at hver og én av oss er ansvarlig overfor Gud for sine handlinger (Våkn Opp! 8.1.99, s.13).

Hvor og når går så grensen mellom menneskerettighetene og religionsfriheten? På den ene siden er det en klar rett i henhold til menneskerettighetene at ethvert menneske har retten til å leve sitt liv slik man selv ønsker å leve det uten at andre skal tvinge sine religiøse ideer eller syn på moral over på seg. På den andre siden har enhver religion sin trosfrihet. Et religiøst trossamfunn har rett til selv å være autonom i forståelsen av hvordan religionen skal utøves, hva som skal tros på og hvordan livene til medlemmene skal leves. Det kan være at religiøse samfunn tar avgjørelser som menneskerettighetene sier det enkelte individet selv skal ha bestemmelsesrett over. Ett eksempel på dette var i saken hvor et medlem av Jehovas vitner ble ekskludert fra menigheten da hun angivelig skulle ha hatt umoralsk forbindelse med en annen mann enn sin egen på et hotellrom. Saken ble tatt for retten og Høyesterett gav Jehovas vitner medhold i at de som et autonomt trossamfunn kunne ekskludere medlemmer i henhold til sine

egne fastsatte regler for hvordan medlemmer av trossamfunnet forventes å leve (Norges Høyesterett, 2022).

Ytringsfrihet er også en sentral del av menneskerettighetene Jehovas vitner verdsetter. Både den skandinaviske avdelingen av trossamfunnet og Jehovas vitner internasjonalt, anerkjenner denne verdien som en «naturlig rett», som det står beskrevet i *Våkn opp!* fra 1996 (22. juli, s. 3). I en drøftelse av denne demokratiske verdien, ble det i den samme artikkelen gitt en ytterligere forklaring på hvordan trossamfunnet selv oppfatter denne retten, nemlig som en «grunnleggende menneskerett», «naturlig rett» og «en høyt skattet frihet» (Våkn Opp! 1996, s. 3-5). Jehovas vitner legger ikke skjul på at de selv har vært en pådriver i å fremme ytringsfriheten ytterligere. Rettssaker opp igjennom tidene har vist at Jehovas vitner har fått rettens medhold i at de juridisk har rett til å forkynne sitt budskap (Vaktårnet, 2001, 15. mai).

Ytringsfrihet er en menneskerett, men på den andre siden er det likevel nødvendig å ikke skape så stor takhøyde for ytringsfriheten at forpliktelsene og ansvaret for ikke å mobbe eller trakassere andre blir visket bort. Ytringsfriheten er på den måten frihet under ansvar. Det må være en viss form for etablert rammeverk slik at størst mulig ytringsfrihet kan bli fremmet. Dette innebærer begrensninger. I det norske samfunn, finner vi et slikt eksempel i §185 og §186 under straffeloven hvor forsettlig, eller uaktsomme, hatefulle og diskriminerende ytringer blir fordømt (Straffeloven, 2005, §185-186). Det samme gjelder diskriminering ved at en i «erhvervsmessig eller liknende virksomhet nekter en person varer eller tjenester på grunn av personens» for eksempel religiøse overbevisning, hudfarge eller seksuelle orientering, for å nevne noe (ibid. §184-185). Det oppstår også et spørsmål om alle slags tanker, ytringer, meninger og handlinger skal være tillatt å utøve. Det er tydelig at det er en delikat balanse mellom hva som skal ansees som et uttrykk for ytringsfriheten og hva som er regelbrudd.

Til tross for at vitnene har følt seg diskriminert, fordømmer de likevel misbruk av ytringsfriheten som går ut på å oppfordre til å gjengjelde urettferdige handlinger mot politi, styresmaktene eller andre medmennesker (Vaktårnet 96, 22. juli, s. 6-9). De ønsker ikke å oppfordre til ondsinnede handlinger mot samfunnet, selv ikke om de for eksempel skulle blitt fratatt statsstøtte. Knox skriver at dette nok ikke har med tanke på å få innpass hos myndighetspersoner å gjøre, men heller basert på deres oppøvde bibelske samvittighet og troen på den bibelske forståelsen av å vise respekt for stat, myndighetspersoner, embetsmenn og samtidig elske sine medmennesker (Knox, 2018, s. 204-205).

5.2.2 Demokratiets nødvendighet

Demokrati betyr folkestyre der makten utgår fra folket ved frie valg. Det norske demokratiet er bygd opp av demokratiske institusjoner der de viktigste er parlamentet (stortinget), regjeringen og domstolene (Thorsen, 2021). Regjeringen utgår fra et flertall i stortinget. Stortinget vedtar også lover som domstolene dømmer etter. Hvordan stiller Jehovas vitner seg til nødvendigheten av et slikt demokratisk samfunn? Før jeg belyser trossamfunnets standpunkt når det gjelder demokratiets eventuelle nødvendighet, er det nødvendig å gi en forklaring på grunnlaget av vitnenes syn på politiske styreformer.

Som tidligere nevnt i drøftelsen av det universelle stridsspørsmålet under punkt 4.2.2, var Guds opprinnelige hensikt med jorden en helt annen enn det vi ser i dag. Vitnene hevder at Guds hensikt var å la menneskene leve under fullkomne forhold i all evighet. Dette skulle bli gjort under Guds form for styre, et teokrati. Det vil si at det er kun gjennom Gud at dette styre skal blir utøvd, slik vitnene forstår det. Denne forståelsen av teokrati har for øvrig en nyanseforskjell fra andre tolkninger av begrepet. Et eksempel på det, er den definisjonen som er brukt i Det Norske Akademis ordbok. Der defineres teokratiet som en: «statsform hvor styret utøves av prestene, geistligheten som fortolkere av Guds, gudenes vilje; prestevelde» (Teokrati, 2022). Definisjonen fremhever blant annet en statsform som er styrt av et presteskap. En slik definisjon er ikke et «sant teokrati», for å bruke vitnenes egne ord (Vakttårnet, 1998, 1. september, s. 14-15). Når vitnene snakker om teokrati, er det altså ikke snakk om et jordisk prestestyre, men et styre hvor Gud selv regjerer over jorden ved hjelp av Kongen Kristus ut ifra Himmelen.

Ettersom menneskene har forkastet Guds teokrati, har Gud i sin godhet godkjent at menneskene bruker andre politiske styringsformer. Jehovas vitner forstår demokratiet som én av mange ordninger Gud *tillater*. Det er blant annet i Romerbrevet kapittel 13:1-7 trossamfunnet baserer denne oppfatningen på. Her blir blant annet nødvendigheten av en statlig orden begrunnet. En av grunnene til at et politisk system (som eksempelvis det demokratiske) er viktig, er at myndighetene vil hindre menneskene i å ødelegge hverandre fullstendig. Hovedtankene i Romerbrevet 13 slik vitnene ser det er: «Myndighetene er Guds tjener som handler til beste for deg ... en hevner som straffer den som gjør det onde. ... tjenere som utfører den oppgaven de har fått» (Romerbrevet 13:4, Ny verden-oversettelsen 2018). Myndighetene, deriblant den demokratiske varianten, er forstått av vitnene som en orden som altså bringer nødvendig ro og orden. På den måten blir det utført en rekke verdifulle

tjenester blant annet det at landets lover og medborgernes rettigheter blir håndhevet (Vaktårnet, 2011, 1. september, s. 21-23). Andre styreformers enn den teokratiske er altså foreløpig tillatt av Gud som en *midlertidig erstatning* til teokratiets fremkomst. Ifølge vitnene, skjer teokratiets inntreden i verden først i slaget ved Harmageddon (Vaktårnet, 2009, september, s. 8-13). Vitnene ser det derfor slikt at Romerbrevet kapittel 13 er en forklaring på hvorfor Staten finnes og hvorfor Staten har lover. Romerbrevet 13 gir også en forklaring på hvorfor man skal vise lydighet og respekt ovenfor myndighetene. Vaktårnet for 15 mai 1963 sidene 229-230 uttrykker det videre slik angående myndighetene:

Da Jehova satte dem i deres relative stillinger og bestemte i hvilken rekkefølge de skulle bli verdensmakter, ordnet han det ikke slik at de skulle være høyere enn ham selv eller hans Kristus. Men har myndigheten relativ overhøyhet på jorden? Ja, de har det til og med i forholdet til de kristne. De har fått tillatelse til å utøve en myndighet som sanne kristne ikke har. Hvordan det? Jo, for de sanne kristne blander seg ikke opp i politikk og søker ikke noen verdslig myndighet som keisere, konger, guvernører, borgermestere og lignende. Disse bestående myndigheter utgjør en styrende del av denne verden som snart skal bli ødelagt i Harmageddon, og de kristne er ikke noen del av denne verden som er dømt til undergang. Så lenge Gud tillater at myndighetene får eksistere, må imidlertid de kristne underordne seg dem på en relativ måte.

Jehovas vitner velger altså å være nøye med å underordne seg lovene i landet. Dette blir blant annet gjort ved å betale skatt og avgifter, samt gi det som det demokratiske samfunnet har krav på. Å vise en slik form for respekt er derfor *ikke* ansett for å være handling som skal forstås som å støtte verdens anliggender, men som en lydighet mot Gud som tillater myndighetene å eksistere for en periode. Vitnene blir også oppfordret til å be for det samfunnet de er en del av. Dette gjelder alle, deriblant myndighetspersoner. De baserer dette på det som står i 1. Timoteus 2: 1-4, hvor Paulus blant annet sier at man skal be for «konger og alle som er i høye stillinger, så vi kan fortsette å leve et stille og fredelig liv med fullstendig gudhengivenhet og oppriktighet» (Ny verden-oversettelsen). Videre resonnerer Paulus at slike handlinger gleder Gud. Siden vitnene ønsker å «glede Gud» fortsetter de med å følge Paulus sin oppfordring om å be for myndighetene. Deres oppførsel i møte med det demokratiske samfunnet er altså tydelig preget av respekt og omtanke, og ingen form for demonstrasjoner, sivil ulydighet eller aktivisme forekommer i praksis. Nødvendigheten av et demokrati har til

tross for vitnenes respekt og lovlydighet, like fullt alltid blitt sett på som «en tydelig fortsettelse av den tendensen som begynte i Eden, da menneskene bestemte seg for å gjøre tingene på sin egen måte, ikke på Guds måte» (Ringnes & Sødal, 2009, s. 124). Det er et resultat av selvrådighet og slaveri under ufullkomne mennesker (jf. punkt 5.2.6). Det er likevel nødvendig å understreke at selv om trossamfunnet har valgt å ikke gi sin støtte til verdens politiske styreformers, kan det likevel sies at de selv anvender demokratiske virkemidler under visse omstendigheter. Et slikt eksempel kan være at medlemmene i en lokal menighet stemmer over hvordan de skal bruke menighetens penger eller når den lokale Rikets Sal skal avholde sine møter (Vaktårnet, 1999, 1. November, s. 28). Til tross for at vitnene ikke gir sin aktive støtte til styreformens, spiller de likevel en sentral rolle i å ivareta den. I Vaktårnet for 1996 stod det:

I sin bok *These Also Believe*, skriver professor C. S. Braden: «De [Jehovas vitner] har gjort en glimrende innsats for demokratiet ved sin kamp for å bevare sine borgerlige rettigheter, for i sin kamp har de gjort mye for å trygge disse rettighetene for alle minoritetsgrupper i Amerika. Når én gruppes borgerlige rettigheter blir krenket, er ingen annen gruppes rettigheter trygge. De har derfor ytet et betraktelig bidrag til bevaringen av noen av de mest dyrebare goder i vårt demokrati. (22. juli, s. 3-5)

Vitnene nevner også i samme utgave av Vaktårnet historiker Nat Hentoff. I sin bok beskriver han hvordan rettssystemet i USA har forandret sine oppfatninger om avgjørelser de har tatt med tanke på Jehovas vitner. Han skriver: «Medlemmer av denne trosretningen har i årenes løp i høy grad bidratt til å fremme samvittighetsfriheten ved grunnlovsmessige rettssaker» (ibid.).

Den demokratiske verdien *frihet* er et høyt verdsatt og aktet gode. Begrepet kan inneholde tanken om å ha friheten til å ta egne valg, til å gjøre det en selv ser på som godt og rett. Det kan innebære tanken om et individs, en gruppes eller et politisk systems suverenitet eller selvstyre (Tranøy, Svendsen & Thorsen, 2019). Frihet innbefatter altså ulike former for autonomi, som for eksempel et demokrati. Når Jehovas vitner ser på verdien «frihet», er dette ofte i et helt annet lys enn den demokratiske. Siden det er Jehova Gud som alene er den Allmektige, den som har skapt alt, er det kun han som har ubegrenset frihet (Innsikt, bind 1, 2003, s. 664-665). Han har innstiftet de universelle lovene og alt som er blitt til av ham må følge disse lovene. Vitnene understreker derfor at mennesker kun har en relativ form av frihet (ibid.). Til forskjell fra samfunnet ellers, er det interessant å merke seg at vitnenes

tilsynelatende restriktive forståelse av sann frihet ikke er sentrert rundt jeg-et, men sentrert rundt deres Gud. Det vanlige perspektivet på sann frihet er ut ifra et egosentrisk eller etnosentrisk perspektiv. Man stiller spørsmål som: «Hva er til det beste for meg, for oss og for nasjonen?». Det som det norske samfunnet ofte assosierer med sann frihet, ser vitnene på som former for «trelldom» og «selvrådighet» (ibid.). Frihet er ikke autonomi eller demokrati. Sann frihet er å underlegge seg Teokratiet, tenker vitnene. Dersom man ikke ønsker å lyde Guds veiledning, blir resultatet beskrevet som «å trelle under skapninger, under ufullkommenheten, under svakheter eller under urette ideologier [som] fører til undertrykkelse og utilfredshet» (ibid.).

Selvrådighet blir altså sett på som en holdning og handling hvor en ignorerer Guds bud ved å handle etter hva en selv ser på som rett. Dette vil kun «gå ut over andres rettigheter og skape problemer, noe som fremgår av virkningene av den uavhengige, egensindige ånd», slik trossamfunnet forklarer det i sitt oppslagsverk Innsikt i de hellige skrifter, bind 1 om tematikken «Frihet» (ibid.). Det er verdt å understreke her at vitnene samtidig erkjenner at det er visse områder ved menneskenes styre som ikke trenger å undergrave folkets frihet, men i bunn og grunn er frihet assosiert med lydighet under Jehova og Kristus (Rignes & Sødal, 2009, s. 160). Jesus sa i Johannes kapittel 8: «Hvis dere holder mitt ord, er dere virkelig mine disipler, og dere skal kjenne sannheten, og sannheten skal frigjøre dere» (Joh. 8:31-32). Innenfor denne gitte rammen «blir det gitt den enkelte mulighet til fritt å utfolde seg på passende, oppbyggende og gagnlige måter, og som verner om alles rettigheter, noe som fremmer alles lykke» (Rignes & Sødal, 2009, s. 160). Jehovas vitners intramurale definisjon av verdien frihet, står altså som en kontrast til det innhold samfunnet legger i begrepet.

5.2.3 Norsk lov

Som tidligere redegjort for, forstår Jehovas vitner tanken i Rom.13:3-7 det dit hen at demokratiet i Norge er en nødvendighet for å vedlikeholde fred og orden. Dette er gjort gjennom ulike samfunnsinstitusjoner som blir utviklet og forbedret gjennom politisk deltagelse. For å ivareta denne freden og orden, er det satt en standard for hvordan det norske samfunn skal være. Denne standarden er sammenfattet i Norges lover. Lovene gjenspeiler også Norges verdier. Det er ved disse lovene og reglene at institusjoner, verdier, ulike grupper og individer kan bli samlet til et helhetlig hele. Lovene står altså som en samlende ramme rundt demokratiet. Jehovas vitner ønsker ikke å være en splittende kraft i samfunnet. Trossamfunnet sier heller at de «bestreber [seg] på å ha en eksemplarisk oppførsel, blant

annet ved alltid å være ærlige og sannferdige» (Vaktårnet, 2002, 1. november, s. 12). De forklarer også at «[d]et er utenkelig at de ville prøve å forstyrre den offentlige ro og orden eller undergrave den styrende myndighet» (Vaktårnet, 2012, 15. desember, s. 19-23).

Likevel er det ikke til å unngå at det til tider dukker opp situasjoner hvor trossamfunnets prinsipper og lover kommer i konflikt med statens. Et eksempel på det er debatten rundt Jehovas vitner og statens avslag på støtte gitt av statsforvalteren for Oslo og Viken i 2022. Årsaken til at Jehovas vitner ble nektet statsstøtte var på grunnlag av trossamfunnets praksis av sin eksklusjonsordning. Valget om å nekte vitnene statsstøtte har resultert i heftige debatter. Under et intervju på Dagsrevyen brukte blant annet sjefsredaktør Vebjørn Selbekk ordet «forkastelig» for å beskrive Jehovas vitners eksklusjonspraksis (NRK, den 27.januar, 2022). Avgjørelsen for å nekte Jehovas vitner statsstøtte var blitt tatt etter mye snakk med medlemmer i trossamfunnet, tidligere medlemmer og studier av Jehovas vitners egne publikasjoner. Avgjørelsen ble deretter vedtatt ut ifra en oppfatning om at trossamfunnet hadde gjort seg skyldige i brudd mot §2, §6 og §11 i Loven om tros- og livssynssamfunn (Trosloven, 2020). Eksklusjonspraksisen ble av stasforvalter tolket og oppfattet som negativ sosial kontroll. Dette gjaldt både ovenfor de medlemmene som hadde blitt ekskludert og de som hadde valgt å trekke seg fra organisasjonen (Nyhus & Rasch-Eng, 2022, s. 3). Jehovas vitner anket saken. I korrespondansen mellom Avdelingskontoret for Jehovas vitner i Skandinavia og NRK forklarer trossamfunnet at «Ankeprosessen vil gi oss en anledning til å tydelig forklare hvorfor vår tro og religiøse praksis fullt ut respekterer andres rettigheter og frihet» (NRK, u.å.). I samme korrespondanse understreker trossamfunnet at «ingen tvinges eller presses til å bli, eller til å fortsette å være, et av Jehovas vitner» (ibid.).

Det er tydelig at Jehovas vitner ønsker å presentere seg som et trossamfunn som ikke skaper negativ sosial kontroll over individ, men et som ivaretar hver enkeltes rett og frihet til å velge religion. I en sak som Jehovas vitner fikk medhold av Høyesterett, valgte Høyesterett å formulere seg følgende rundt eksklusjonsordningen: «... det følger av religionsfriheten at et vedtak truffet av et trossamfunn med en religiøs begrunnelse, ikke kan settes til side av domstolene utelukkende på det grunnlag at det er sterkt urimelig» (Norges Høyesterett, 2022). Jehovas vitner er klar over at slike standpunkt som å ekskludere mennesker fra menigheten, har skapt og skaper mulige komplikasjoner for dem selv. Et slikt eksempel er statsforvalteren i Oslo og Vikens vurdering om Jehovas vitner i det hele tatt skal få lov til å stå registrert som et trossamfunn. Generalsekretæren i Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn Ingrid Rosendorf Joys utalte seg om konsekvensen av en slik vurdering: «Å miste registreringen på

denne måten kan øke graden av utenforskap» (Gilje, 2022). Å frata eller straffe muligheten til å utøve og praktisere sin religiøse tro, ville for vitnene oppleves som en berøvelse og krenkelse av deres grunnleggende rett til religionsfrihet.

Det er også interessant at Vebjørn Selbekk som kalte vitnenes eksklusjonsordning for «forkastelig», samtidig forsvarte Jehovas vitners rett til å utøve sin tro uten at Staten skal frata vitnene den økonomiske støtten. Han sier blant annet: «Det er ikke staten som skal bestemme over trossamfunnene, det må de gjøre selv. Så er det av og til at det kommer frem ting det store flertallet reagerer på, men det er da det kommer frem hva slags samfunn vi er: At vi gir plass til minoritetene og ikke bruker støtten som et maktmiddel mot dem» (NRK, 2019). Selbekk kommenterer at Statens avgjørelse vitner om en maktdemonstrasjon for å ikke gi plass til minoritetene. Han kommenterte på Dagsrevyen at det handler mer om et spørsmål om likeverd, enn om hva vi i det norske samfunn synes er greit. Selbekk gav ytterligere eksempler på hva noen kan ha oppfattet som «avskyelig trospraksis» i andre trossamfunn enn Jehovas vitner. Han sa: «Nekte samkjønnede ekteskap, hindre kvinner fra å bli prester, hvor går grensen? Hvis vi fortsetter slik, kan ting utvikle seg til noe mye verre». Selbekk får frem et poeng. Det å fortsette på denne måten, ville til slutt ende med, i verste fall, at det ikke lenger finnes noen religionsfrihet. Argumentet er at Staten ikke kan styre religiøse grupper ut ifra hva Staten selv foretrekker å mene. Det interessante nå blir å se hvordan Jehovas vitner posisjonerer seg ut ifra de politiske vedtakene som foreligger. Generalsekretær Joyce frykter at slike inngrep fra staten, kan oppleves som en form for eksklusjon som resulterer i en opplevd utenforskap (Gilje, 2022).

5.3 Intervju

Det tredje og fjerde spørsmålet jeg stilte mine informanter hadde med tematikken i kapittel fem å gjøre. Spørsmålet ble stilt som følger:

Spørsmål 3: «Ettersom Jehovas vitner ikke ønsker å være «en del av verden», hvordan forholder dere dere til grunnleggende verdier som FNs menneskerettigheter, demokrati og politisk deltagelse?»

Adam: «Ofte er menneskerettighetene og andre rettigheter basert på kristne verdier. Eksempelvis barnekonvensjonen og samvittighetsfrihet. FNs menneskerettigheter respekterer jeg og aksepterer jeg da de er verdier jeg også forfekter. Så lenge det ikke går på akkord med Guds prinsipp er dette verdier jeg ønsker selv å leve etter. Jeg tror jo på Teokrati. Derfor er

jeg nøytral med tanke på demokrati og politisk deltagelse. At andre deltar aktivt i demokratiet via politiske kanaler respekterer jeg. Det har jo noe med den gylne regel gjøre. Det jeg vil at andre skal tenke om meg det tenker jeg også om dem. Mennesket får leve sitt liv ut ifra den samvittighet de har»

Eva: «FNs menneskerettigheter har jeg faktisk satt meg litt inn i. Som ett av Jehovas vitner er det jo slik at jeg har en viss moral og et sett av verdier jeg mener er sunne og verdt å leve etter. FN's menneskerettigheter har mye av de samme verdiene som jeg ønsker å stå for. Jeg har hørt at noen mener at vi Jehovas vitner ikke respekterer §18 som handler om retten til å ha tanke- og samvittighetsfrihet, men det er jo virkelig ikke slik. Vi mener virkelig at alle mennesker får ha en egen rett til selv å velge hva de vil tro, føle og tenke. Men dette må ikke forveksles med at vi internt godkjenner at alle våre medlemmer tenker og lever som de selv vil. Et konkret eksempel kan være dette med at et medlem ønsker å praktisere umoral ovenfor sin ektefelle og samtidig være et medlem av menigheten. Det får medlemmet ikke og må velge å omvende seg og slutte med sin umoral for å fortsette å kunne være et medlem. Men slik er det jo ikke bare hos oss. De fleste organisasjoner har sine interne regler som skal etterfølges dersom man vil være et medlem. Man kan ikke være et medlem av FRP og i lære og liv praktisere politikken til SV. Da blir man fort ekskludert av partiet vil jeg tro. Når det gjelder demokrati, forteller Bibelen at Gud har innsatt Staten i sin relative stilling. Som Jehovas vitner har vi derfor respekt for demokratiet og alle andre styringsmåter de jordiske myndigheter velger å styre etter. At vi respekterer, betaler skatt, ber for og er lovlydige det statlige embetet er ikke ensbetydende at vi deltar aktivt på den politiske arena. Vi ser på politiske utfordringer som et hjerteproblem, ikke et systemproblem. Det er derfor vi jobber med å forandre menneskenes hjerter og ikke menneskenes lover. En annen årsak til at jeg heller ikke engasjerer meg politisk er at jeg allerede har valgt et politisk styre. Jeg har valgt at Gud, gjennom min konge Jesus, har den rettmessige retten til å herske over jorden og jeg synes at Jesu politikk er den eneste rettferdige måten å få gjort jorden om til et fredfullt sted».

Rut: «Nå er det lenge siden jeg har lest meg opp på FN's menneskerettigheter, men dette er jo verdier som jeg står for. Når jeg gikk på skolen kunne jeg huske at jeg synes synd på alle de som ikke hadde det slik vi hadde det i Norge. Når jeg ble ett av Jehovas vitner, er jeg viss på at Gud vil føre disse grunnleggende verdiene inn i en verden som har blitt gjort til et Paradis. Vi Jehovas vitner går jo fra hus til hus og forkynner om Guds Rike. Jeg føler vel det slik at jeg virkelig forteller andre de gode nyhetene om at FN's menneskerettigheter en dag vil bli en virkelighet, men da slik Gud vil. Med tanke på demokrati synes jeg personlig at det er flott at

alle mennesker kan bli hørt. I land hvor det ikke finnes demokrati er det ofte store sosiale og mellommenneskelige forskjeller. Forskjeller som skaper politisk uro og urettferdigheter. Dessverre viser historien at sannhetsgehalten i Forkynneren 8 er sant når det sies at: «Gjennom alle tider har mennesker hersket over andre mennesker til skade for dem» (Fork. 8:9). Det er derfor slik at uansett hvilken menneskelig styreform man velger, viser det seg at menneskene faktisk trenger Gud og hans veiledning for å kunne lykkes. Selv i et fantastisk flott og demokratisk land som Norge, viser det seg at de sosioøkonomiske klasseforskjellene er store. Forskningsrapporter viser jo at Norge har et meget høyt forbruk av antidepressiva til tross for at FN har kåret Norge som ett av verdens beste land å bo i.»

Spørsmål 4: «Hva tenker du som et av Jehovas vitner om å nyte godt av samfunnets goder samtidig som dere ikke ønsker å delta i samfunnets plikter? Eksempelvis nyter dere godt av forsamlingsfrihet, religionsfrihet og økonomisk støtte samtidig som dere ikke ønsker å delta i å forsvare de nasjonale verdiene Norge står bak»

Adam: «Her må jeg få en klarere definisjon av hva du mener med «nasjonale verdier». Der er jo ikke slik at vi som Jehovas vitner ikke står opp for grunnleggende demokratiske verdier som ytringsfrihet, menneskerettigheter etc. Det jeg derimot ikke gjør, er å gå i krig for disse eller stemme ved valg. Vi har både goder og plikter i et samfunn. Det er pålagt oss under demokratiet vi bor i. Min samvittighet avgjør hvilke plikter jeg deltar i. Samfunnet er i stor grad lagt opp etter rettigheter og plikter. Det som majoriteten mener er plikter, er kanskje ikke mitt syn på plikter. Eksempelvis: Er det en demokratisk plikt å delta i 17.mai feiring? Mange vil nok mene det, men min samvittighet tillater ikke meg å gjøre det. For meg er nemlig det et uttrykk for nasjonalisme, en verdi jeg ikke står for. Som en minoritet i samfunnet er det ikke til å komme unna de «pliktene» majoriteten hevder er plikter. En plikt som vi synes er viktig, er nestekjærlighetsprinsippet. Vi er veldig opptatt av å stå for slike grunnleggende verdier, men uten at vi deltar på politiske arenaer av den grunn».

Eva: «Jeg er utrolig takknemlig for å bo i et slikt land som Norge. Jeg må si at vi virkelig er heldige som bor i et land som gjennom demokratiske prosesser og med et kristen- humanistisk verdisyn, har fått frem slike goder du nå nevner. Ikke alle er så heldig. Når det er sagt, ønsker jo jeg som ett av Jehovas vitner å forsvare disse verdiene. Men jeg gjør det ikke ut ifra en politisk plattform, men ut ifra at jeg forkynner Jehovas verdier og måter å tenke på. Jeg vil tro de første kristne, som heller ikke deltok i det politiske liv, hadde visse sammenfallende etiske syn med Romerrikets styre, men forsvarte disse ved å leve som kristne i hverdagen. Når

Romerrikets syn ikke sammenfalt med kristen tro, valgte de første kristne å lyde Gud mer enn mennesker slik det står i Apg.5:29. Ellers vil jeg bemerke at vi betaler skatten vår med glede og ønsker å være lovlige innbyggere. Det er å støtte opp om de gode demokratiske verdiene i praksis.»

Rut: «Enda en gang vil jeg påpeke at jeg er bevisst takknemlig for å kunne bo i Norge med alle de samfunnsgodene Norge kan tilby. Ikke alle land har det slik, så jeg tar ikke disse godene for gitt. Mine Somaliske venner har det ikke slik. Der er jo vår religion forbudt. Jeg har en dyp respekt for hvordan Norge gjennom demokratiske prosesser har delt disse godene med dets innbyggere. Vi som Jehovas vitner nyter jo godt av forsamlingsfrihet og religionsfrihet selv om Valgerd Svarstad Haugland ønsker å ta fra oss den økonomiske støtten vi faktisk har rett på. Nå er det slik at vi forsvarer de fleste av de verdiene Norge står for, men ikke for enhver pris. Vi velger ikke å kjempe for de ved hjelp av krigføring eller ved hjelp av politisk agitasjon. Isteden går vi fra hus til hus og forkynner om grunnleggende verdier. Verdier som Norge også står for. I vårt naboland Russland (eller Kina for den del), nyter ikke våre trosfeller de samme godene siden vår religion er forbudt der. Det stopper likevel ikke Jehovas vitner fra å komme sammen samt å forkynne de grunnleggende verdiene om nestekjærlighet. Uansett om jeg får goder eller ikke får goder, blir forfulgt eller ikke blir forfulgt, ville jeg like fullt forkynt de gode grunnleggende verdiene som Gud står for.»

5.4 Funn

I dette kapitlet har jeg forsøkt å belyse hvordan Jehovas vitner posisjonerer seg med tanke på menneskerettighetene slik de er definert av FN, nødvendigheten av et demokrati og norsk lov. Ut ifra det tekstlige materialet og fra intervjuene, virker det for meg som Jehovas vitners syn på menneskerettighetene er at de respekterer og aksepterer disse til tross for at de tror at FN står i direkte opposisjon til Guds teokrati. Deres egen litteratur kaller menneskerettighetene for en «naturlig rett» og en «høyt skattet frihet». Den sier også at «en som krenker menneskerettighetene, fratrar andre den arv de har fått». Rut viser til at hun i forkynnelsen fra hus til hus peker på at en oppfyllelse av menneskerettighetene vil kulminere i et paradisi, men at det nettopp er Guds Rike, og ikke menneskelige styresmakter, som alene vil kunne klare å få til et slikt resultat. Demokratiet på sin side, er oppfattet som en forlengelse av det opprør menneskene gjorde mot teokratiet i Edens hage. Til tross for at Gud vil ha et teokrati, tolker Jehovas vitner Bibelen dit hen at han *tillater* andre politiske styreformert inntil han fjerner dem i Harmageddonstriden. Staten er derfor en ordning Gud selv har tillatt som skal skape orden og fordele godene, men de sanne kristne søker ikke politiske verv i den. Vaktårnet for 15 mai

1963 uttrykte det at de sanne kristne må underordne seg den relative makten, men at man må lyde Gud mer enn mennesker dersom en verdikonflikt oppstår. Jehovas vitner betaler skatt og derigjennom gir «keiseren det keiserens tilkommer», men er ellers strikt nøytrale til hvordan staten bruker skattepengene sine. Denne selvoppfattelsen om at de representerer Gud og hans teokrati skaper også andre perspektiv på demokratiske verdier, slik vi gjenkjenner det i det norske samfunn. Ett eksempel på dette er synet på hva sann frihet innebærer. Vi ser ut ifra Jehovas vitners egen litteratur at verdien *frihet* ikke er knyttet opp til autonomi eller å delta i et demokrati. For vitnene er *frihet* å etterfølge Kristus og hans lære. Dette innebærer at man støtter opp under Guds teokratiske måte å gjøre tingene på. I tillegg ser vi at også vitnene verdsetter demokratiske prinsipp (og ikke bare teokratiske) da de lar medlemmene selv avgjøre hvordan de skal forvalte økonomiske gaver gitt til menigheten ved hjelp av avstemninger.

Ettersom Jehovas vitner anser politisk deltagelse å være en del av et stridsspørsmål som ble reist av Satan Djevelen i Edens hage angående hvem som har rett til å herske over jorden, er det ikke noen overraskelse å se av funnene at de ikke ønsker å delta politisk. Like fullt vil deres nøytralitet ikke bety at de trekker seg vekk fra samfunnet. Funnene viser at de er nøytrale, men ikke passive. De har byttet fokus fra en jordisk regjering til en himmelsk regjering. Når de ser politiske utfordringer som et holdningsproblem og ikke et systemisk, mener de at deres egen forkynnelse fra hus til hus er et samfunnsengasjement som er viktig.

Avslutningsvis fant jeg at Jehovas vitner anerkjenner, respekterer og ønsker å underordne seg statens lover. Vitnene gjør en semantisk forskjell på det å underordne seg og det å lyde. Å underordne seg er en holdning, mens å lyde er en handling, slik vitnene ser det. De ønsker derfor å ha en holdning av å være lovlydige medborgere, men dersom Guds lov skulle forfekte noe annet enn den norske, vil vitnene lyde Gud mer enn mennesker. Ett slikt eksempel handler blant annet om vitnenes eksklusjonspraksis. Når staten Norge nå fratrar Jehova vitner retten til statsstøtte på grunn av deres religiøse overbevisning om at de sanne kristne skal etterleve og overholde det som står skrevet i 1. Korinterbrevet kapittel 5 om eksklusjon av medlemmer av kirken, velger vitnene å fortsette med deres trospraksis til tross for at de da går glipp av ca. 16 millioner kroner i statsstøtte i 2022. For dem er dette et ledd i å besvare det universelle stridsspørsmålet.

6 Jehovas vitner i møte med samfunnet: Hvordan posisjonerer de seg i forhold til de ulike integreringsarenaene

6.1 Introduksjon

Det norske samfunnet har som mål å være et land som inkluderer, men også integrerer. Å integrere mennesker inn i det norske samfunnet kan være utfordrende. Ifølge direktør i Integrerings- og mangfolds direktoratet Libe Rieber-Mohn, innebærer vellykket integrering at denne: «handler om mer enn tilslutning til felles verdier. Det handler om å delta og bidra» (Rieber-Mohn, 2017). Integrering handler altså om å «delta og bidra», men på hvilke arenaer? Som tidligere redegjort i oppgaven vil jeg belyse fire områder: Den strukturelle integreringsarenaen, den sosiale integreringsarenaen, den psyko-kulturelle integreringsarenaen og den politiske integreringsarenaen (Barstad & Molstad, 2020, s. 4). I dette kapitlet vil jeg forsøke å belyse hvordan Jehova vitner posisjonerer seg i henhold til disse arenaene for integrering.

6.2 Hva forteller tekstmaterialet?

6.2.1 Strukturell integrering

Som redegjort for under punktet 2.1.5 handler den strukturelle integreringen om områder som sysselsetting, økonomisk trygghet, skole og utdanning. Man kan kanskje si at innenfor den strukturelle integreringsarenaen er individer og grupper «integrert når de oppnår de samme sosioøkonomiske godene som andre samfunnsmedlemmer» (ibid. s. 4). Jehovas vitners tekstmateriale viser at de mener utdanning er viktig for å bli integrert i samfunnet. De skriver blant annet: «[e]n hensiktsmessig utdanning bør ... fremme livsgleden ... og hjelpe dem til å bli likevektige samfunnsborgere [som] er i stand til å innrette seg i det samfunnet de lever i» (Jehovas vitner og utdanning, 2015, s. 14-15). Vaktårnet roser også myndighetene med tanke på utdanningsmuligheter som fører til at medborgerne blir selvhjulpne når bladet blant annet skriver:

Mange lands myndigheter gjør mye for å utdanne sine borgere. De bygger skoler som gir lese- og skriveundervisning og yrkesopplæring. Borgere av Riket er glade for disse skolene og går inn for å lære å lese, skrive og forsørge seg selv. (Vaktårnet, 2012, 15. august, s. 15)

Jehovas vitner viser derimot en viss skepsis til høyere utdanning. I vaktårnet for 2013, 15. oktober heter det:

mange av akademikerne ender opp med få eller ingen praktiske ferdigheter og blir derfor kanskje ikke forberedt på det praktiske liv. Jehovas tjenere velger heller utdanning som gir dem de ferdighetene de må ha for å leve et enkelt liv som tjenere for Gud. (s. 15-16)

For vitnene er det ikke bare verdien av praktiske ferdigheter som gjør at de er skeptiske til høyere utdanning. Høyere utdanning kan også være en fare hvis man lar seg påvirke og forme av menneskers tanker, mer enn av Guds tanker hevder Vaktårnet (Vaktårnet, 2019, juni, s. 6-7). Likevel er valg av utdanning en privatsak, og motivet for valget bør være å kunne forsørge seg på en sånn måte, at de kan tjene Jehova i størst mulig grad (Vaktårnet, 1996, 1. februar, s. 14).

I Norge kommer religionspluralismen kanskje klarest til uttrykk i skolesystemet. For å opprettholde samfunnets stabilitet og harmoni, er det viktig å få en forståelse av det mangfold av religioner som har kommet her til lands. Dette oppnås blant annet gjennom dialog med de ulike religiøse trossamfunnene, og en ervervelse av kunnskap om disse trossamfunnene. En måte dette er blitt gjort på, er nettopp gjennom skolesystemet. Skolene er en arena for individer å møte denne religionspluralismen. Enten det er gjennom elever som kan fortelle om den religionen de praktiserer eller at religiøs kunnskap blir presentert av en lærer, er skolene et sted hvor en kan tilegne seg en forståelse av det religiøse mangfoldet. Dette er også noe Jehovas vitner mener er positivt, hevder de i sin brosjyre *Jehovas vitner og utdanning* (2015, s. 14-15).

Jehovas vitner er takknemlige for all den undervisningen som blir tilbudt i det norske skolevesenet (Rignes & Sødal, 2009, s.86-90). Det at alle kan få en grunnleggende opplæring i allmenn kunnskap, og samtidig få informasjon om mangfoldet av religion, er ansett som noe sunt og godt. I dagens opplæringslov sies det at religionsundervisningen skal være objektiv, kritisk og pluralistisk. Når faget het KRL, var ikke dette kriteriet oppfylt. Flere elever og foresatte opplevde faget som forkynnende og grenset til religionsutøvelse (Sødal, 2009, s. 71-76). Denne ubalansen mellom religionskunnskap og religionsutøvelse, ble først tatt opp av en gruppe foreldre med støtte fra Human-Etisk Forbund (ibid. s. 75-76). Det var ønskelig for gruppen å få fritak fra det faget som da ble kalt for KRL, noe som den gangen det ble tatt opp til debatt, men ble møtt med en fullstendig avvisning (ibid. s. 75-76). Saken ble derfor prøvd inn for domstolene.

I 2004 og 2007 kom FNs menneskerettskomité og menneskerettighetsdomstolen i Strasbourg, med sitt vedtak. Norge ble domfelt. Regjeringen åpnet for at det skulle bli lettere for å få fritak i alle fag. Samtidig skulle det ikke være noen forkynnelse eller favorisering av verken religion eller livssyn (Sødal, 2009, s. 76). På samme måte ble det konkludert av menneskerettighetsdomstolen i Strasbourg at KRL-faget ikke ivaretok menneskerettighetene i tilstrekkelig god nok grad. Domstolen presiserte at faget skulle være: «objektivt, kritisk og pluralistisk» (ibid.). Det var ikke noen religioner eller livssyn som ikke skulle bli behandlet med respekt, likeverd og saklighet. Det norske samfunnet hadde, ved å bryte disse prinsippene, nå skapt en viss distanse mellom seg selv og andre tros- og livssynssamfunn, deriblant Jehovas vitner.

Jehovas vitner anser det som helt korrekt og nødvendig å la skoleelever få informasjon om religion, livssyn og etikk, men ønsker ikke at barna skal bli delaktige i religionsutøvelse. Det er derfor barn av Jehovas vitner fremdeles ikke går på julegudstjenester eller deltar i salmesang i skolens regi. Et eksempel på en mulig opplevd ekskludering, trass religionspluralismens inkluderende verdier, var når revisjonene av RLE fagets læreplan skulle diskuteres. Her var tilfellet slik at Jehovas vitner ikke engang ble invitert til å være med på det formelle samarbeidet om hvordan man skulle revidere læreplanen trass i at en rekke andre kirkesamfunn var inviterte (Ringnes & Sødal, 2009, s. 88). I tillegg skriver Ringnes og Sødal om læreplanen LK-06 at «Jehovas vitner er lite synlige i læreplanen for norsk skole. Trossamfunnet er bare nevnt i ett kompetansemål i RLE- faget på ungdomstrinnet, til tross for at det er det fjerde største registrerte kristne trossamfunnet i Norge utenfor Den norske kirke» (ibid.). I dagens læreplan fra 2020 er, så langt jeg kan se, Jehovas vitner ikke nevnt en eneste gang.

Man kan med disse bakgrunnsopplysningene godt tenke seg at vitnene har ønsket integrering, men isteden opplevd å bli marginalisert, ja rent ut ekskludert, uten at litteraturen deres har påstått dette. En slik praksis av å ikke invitere til dialog, skaper ikke integrering og gir ikke rom for å skape en gjensidig forståelse. Dialogen er derfor her en nøkkelfaktor for samfunnet og Jehovas vitner, for å kunne bevare en inkluderende og gjensidig forståelse dem imellom.

En annen side ved den strukturelle integreringsarenaen er arbeid. Utdanning bør føre til et ordinært lønnet arbeid. Arbeid blir av vitnene ansett som en gave fra Gud. Vaktårnet fra 01.01.73 sier blant annet:

Bibelen oppfordrer menneskene til å arbeide. Den sier at et menneske bør spise og drikke og «se noe godt i alt sitt harde arbeid». Det er Guds vilje at et menneske skal 'glede seg ved sitt arbeid. (Forkynneren 5:19) Bibelen oppmuntrer ikke på noen steder menneskene til å være late, dorske og dovne. Den oppmuntrer dem tvert imot til å 'anstrenge seg på det kraftigste'. Det som blir rost, er arbeidsomhet. Et menneske bør gjøre 'alt det dets hånd er i stand til å gjøre med sin kraft'. (s. 5-6)

Det er tydelig at Jehovas vitner ser sysselsetning som en gave og en plikt. Vaktårnet skriver videre:

Mennesket ble skapt av Gud for å arbeide. Dette er ikke noe som bare fremgår av Bibelen. Hele menneskets muskulatur og hendenes og føttenes form viser at det er absolutt nødvendig for et menneske å utføre en eller annen form for arbeid hvis det skal kunne være i god form ... En kan ikke utvikle seg fysisk eller mentalt uten at en gjør seg anstrengelser, og dette betyr arbeid. Arbeid gir livet innhold og mening. (ibid.)

Ettersom den strukturelle integreringsarenaen også inneholder kategorien «økonomisk trygghet», er det verdt å legge merke til at vitnene gang på gang i sin litteratur advarer på det sterkeste mot materialisme og grådighet. Artikkelen *Bekjemp materialismen – det gjelder ditt liv* i Vaktårnet fra 01.04.59 advarer på det sterkeste mot griskhet, pengekjærhet og ønsket om å oppnå sosial status for popularitetens skyld. Isteden hevder Jehovas vitners litteratur, blant annet i artikkelen *Hva sier Bibelen om penger og jobb* at man som kristen skal være fornøyd med det man har og være viss på at dersom man setter Guds Rike først i livet, vil Jehova velsigne deg med de nødvendige ting (Lys fremtid, 2020, s. 155).

6.2.2 Sosial integrering

På den sosiale integreringsarenaen handler det om uformelle og formelle relasjoner. Et bredt og godt nettverk av venner bidrar ofte til sosial integrering (Barstad & Molstad, 2020, s. 4, 61-62). Sosial integrering handler også om hvordan man opptrår som nabo, om man deltar i frivillig arbeid eller ikke, og sosial kapital. Jehovas vitner er glad i sine medmennesker. Trossamfunnet sier at de ønsker at deres medlemmer bør utvide sin vennekrets og mangfoldet i det. Jehovas vitner påstår i bladet *Våkn Opp!* med tema *Hvordan vi kan dekke behovet for vennskap*, at de på ingen måte er fiendtlig innstilt til andre, og ønsker heller å være hyggelige, ærlige og vennlige (2004, 8. Desember). På tross av dette kommer bladet Vaktårnet med en

advarsel som nyanserer oppfatningen om at Jehovas vitner skulle ønske å være venner med alle. Bladet sier:

Guds inspirerte Ord kommer med denne advarselen: «Bli ikke villedet. Dårlig omgang ødelegger gode vaner.» – 1. Kor 15:33 ... For at våre gode vaner ikke skal bli ødelagt, må vi unngå å ha personer som praktiserer gale ting, som nære omgangsfeller ... Selv om vi ønsker å være vennlige mot dem som ikke følger Guds lov, bør vi ikke ha nær omgang med dem eller bli nære venner med dem. (2015, 15. august, s. 24-26)

Denne siste påstanden blir ytterligere bekreftet av førsteamanuensis i religion, livssyn og etikk, Helje Kringlebotn Sødal og Hege Kristin Sødal, fagreferent i psykologi ved Universitetsbiblioteket i Oslo. De forklarer at Jehovas vitner «oppfordrer barn og unge til å finne nære venner i menigheten», og at «idealet er at en primært har andre vitner som venner» (Rignes & Sødal, 2009, s. 87-88, 97-98, 175). Når det er sagt, finner jeg også i litteraturen at Jehovas vitner kobler vennskap opp imot arbeid. Våkn Opp! fra 22.10.70 sier blant annet: «Hjelp en eller annen hvis du vil ha en venn. Det skulle være lett, for det er mange mennesker i dag som trenger hjelp. Tilby din hjelp når du ser noe som skal gjøres. Arbeid har en forenende virkning».

Den sosiale integreringsarenaen handler også om tillit. Tillitt ikke bare i uformelle relasjoner, men også de formelle. Formelle relasjoner kan, som tidligere redegjort for, være relasjoner man opplever i møte med myndigheten og dens ansatte. Vaktårnet oppmuntrer dets lesere å vise tillit til disse i artikkelen *Lydighet mot høyere myndigheter – Hvorfor?* (1963, 15. Mai, side 221-230). Likevel forfekter ikke Jehovas vitner det å ha en blind naivitet i sin relasjon med myndighetene og dens ansatte. Det kan være at relasjonen resulterer i vitnenes disfavør. Vaktårnet sier likevel: «Uansett hvordan ufullkomne, syndige menneskelige herskere bruker den myndighet de har fått, vil det ikke bli til evig skade for Guds trofaste folk», og med dette indikerer de at vitnene ikke bør være redde for å vise tillit til myndighetene da Gud aldri vil tillate at vitnene i sum opplever en varig eller evig skade (ibid.).

En side av den sosiale integreringsarenaen er deltagelse i frivillighetssektoren. Vitnene skriver ofte om tematikken «hvordan praktisere nestekjærlighet», men som regel ut ifra deres egen menighet. Det oppfordres aldri til å være med i andre frivillige organisasjoner. Årsaken til dette, kan være at noen av disse organisasjonene ikke er politisk eller religiøst nøytrale.

6.2.3 Psyko-kulturell integrering

Den psyko-kulturelle integreringsarenaen handler blant annet om å ha en nasjonal tilhørighet, felles verdier og tradisjoner (Barstad & Molstad, 2020, s. 4). For Jehovas vitner er det å være «nordmann» på den ene siden verken en identitet, eller på den andre siden noe man skjemmes for. Jehovas vitner, som finnes i over 240 land og øysamfunn, er lovlidige borgere, men uansett hvor de bor, opplever de seg som utlendinger. Jehovas vitner ser seg først og fremst som vitner av Jehova og ikke som «nordmenn». I artikkelen *Midlertidige innbyggere som er forent i den sanne tilbedelse* fra 15 desember 2012 sies det på siden 24 blant annet at:

En utlending er en person som befinner seg i et land som ikke er hans eget. Dette kan overføres på Jehovas vitner. Selv om de naturligvis bor i forskjellige land på jorden, er de først og fremst lojale mot en himmelsk regjering, Guds rike med Kristus som konge. De forholder seg derfor strengt nøytrale i politiske spørsmål, selv om andre skulle mene at det er merkelig og ikke passer seg i dagens samfunn. Allerede nå betrakter de seg som borgere av en ny verden, som Gud skal skape.

Det at vitnene først og fremst ser seg som Guds Rikes representanter på jorden og ikke eksempelvis som «nordmenn», har også innvirkning på den andre delen av den psyko-kulturelle integreringsarenaen, nemlig det å enes om felles verdier. Jehovas vitner har et teosentrisk utgangspunkt i sin måte å normsette sine verdier på. Ettersom det norske samfunnet grunnleggende har et humanistisk utgangspunkt, vil utgangspunktet for verdisettingen være ulik. Vitnene vil resonnerer ut ifra tanken «Det Gud anser som rett og feil anser vi som rett og feil», mens storsamfunnet isteden ofte baserer sin etikk på konsekvensetikkenes grunntanke om at man skal gjøre det som resulterer i mest godt eller minst ondt for flertallets beste. For Jehovas vitner blir dette et spørsmål om hvem som har rett til å definere hva som er rett og hva som er feil (jf. stridsspørsmålet som ble belyst i punkt 4.2.2), mens for storsamfunnet handler det om å ikke «fryse fast» i en gammel måte å tenke på, men isteden erkjenne, akseptere og legge til rette for at samfunnet og dets moral forandrer og utvikler seg. Når det er sagt, er det selvfølgelig en god del verdier som man er enige om. FNs menneskerettigheter er en av flere grunnverdier som stort sett omfavnes av begge parter. Den psyko-kulturelle integreringsarenaen handlet også om å ha felles tradisjoner. Jehovas vitner skiller seg markant ut på dette området. Det er allment kjent at de verken feirer jul, påske, nyttårsaften, bursdager, Halloween, nasjonale eller politiske høytidsdager osv. I

artikkelen *Når tradisjoner er i strid med sannheten* fra 1. desember 1995, skriver Vaktårnet på sidene 4-7 at:

Tradisjoner som er i strid med sannheten, er som forurenset vann. Vi holder kanskje i god tro fast ved forskjellige tradisjoner— informasjon, meninger, trosoppfatninger eller skikker som er blitt overlevert fra en generasjon til den neste — som i virkeligheten er blitt forurenset av «et heksebrygg» av falske og villedende tanker og filosofier. I likhet med forurenset vann kan også disse forårsake umåtelig stor skade — åndelig skade.

6.2.4 Politisk integrering

Den fjerde og siste integreringsarenakategorien er den politiske. Politisk deltagelse kan defineres som «individets muligheter til å påvirke sine vilkår» (With, 2017). Det å ha en slik mulighet er et direkte resultat av vi lever i et demokrati. I Norge fremmer politisk deltagelse ytringsfrihet ved at hvert enkelt individ har retten til å ta egne valg. Innbyggerne i samfunnet har muligheten til å drive med samfunnsmessig utvikling. Dette kan også bli gjort ved å benytte seg av sin politiske stemmerett. En kan i tillegg velge å bli medlem i en organisasjon eller et politisk parti som mer aktivt fremmer sosiopolitisk eller sosioøkonomisk utvikling. Man kan også velge å delta i demonstrasjoner, boikotter, støtteaksjoner og underskriftskampanjer. Bruken av sosiale og tradisjonelle medier til å fremme et politisk synspunkt er også en måte å delta politisk på. Plattformen blir ofte kalt for den fjerde statsmakt og er en stor ressurs til politisk deltagelse og utvikling (ibid.). Ytringsfriheten slik den kommer frem i den politiske deltagelsen, blir derfor sett på som en sentral verdi i samfunnet. I et demokrati er altså politisk deltagelse kort og godt privilegiet av å praktisere valgfrihet og bruke sine påvirkningsmuligheter («Gå til aksjon», 2022).

Denne ytringsfrihet til politisk deltagelse, blir blant annet feiret på Norges nasjonaldag, 17. mai. Her blir både nasjonens frihet til ytring, nasjonens fred, nasjonens selvstyre og selvstendighet feiret. Nasjonalsangen blir sunget og Norges flagg blir heist opp og stolt viftet med i hele vårt vidstrakte og vakre land. Norges flagg er derfor et kraftfullt politisk artefakt. Et lands flagg representerer nemlig alt hva et land innebærer. Det symboliserer hvilke verdier det står for, hvilken styreform som er gjeldene samt nasjonal identitet og patriotisme. Norges flagg er intet unntak og det skal vises respekt.

I dette underavsnittet vil jeg belyse Jehovas vitners holdning til politisk deltagelse og i særdeleshet til disse ovenfor nevnte demokratiske verdiene, samtidig som jeg vil komme inn på Jehovas vitners syn på hilsning av flagg og feiring av nasjonaldager. I Norge er 17. mai feiring et uttrykk både for takknemlighet over å bo i ett fritt og stabilt land, samtidig som det er en feiring over de nasjonale verdiene som innebærer inkludering av andre nasjoner og kulturer innenfor de norske grensene. Nasjonaldagen er en påminnelse om at den friheten man nå har, ikke må bli tatt for gitt, men minne seg på at dette har vært et resultat av politisk engasjement. 17. mai feiring er altså en grunnleggende politisk feiring. Norge er et fritt og selvstendig land, noe man skal sette pris på. På den måten er *nasjonalisme* også en form for patriotisme (Fagelund, 2021). Nasjonalpatriotisme er en holdning som er med på å knytte individer inn til et felleskap. En føler seg en del av noe større, noe som får en til å føle på tilhørighet og inkludering.

Jehovas vitner har en helt annen oppfatning av nasjonalpatriotisme enn det den gjengse nordmann har. Nasjonalpatriotismen, både den moderate som i Norge og den mer ekstremvarianten som i Nord-Korea, har alltid vært en holdning de har valgt å ta sterk avstand fra (Knox, 2018, s. 151-153). Det blir ofte sett på som en rot til splittelse og konflikt. Det skal sies at Jehovas vitner ikke ser noe galt i å være takknemlig for å leve i det landet man gjør, men vitnene vil ikke gi inntrykk av at de gir sin støtte eller beundring til nasjonens evne til å løse menneskenes problem. Ifølge vitnene er det bare Gud som kan det. Det å gi inntrykk til resten av samfunnet av at en gir nasjonen mer ære enn man gir Gud, er altså ikke forenelig med vitnenes lære og trospraksis (Sødal, 2016, s. 318-319). I sine publikasjoner omtaler de en politisk nasjonalisme på følgende måte: «... enda en falsk religion som Satan står bak, og vi ønsker å ta avstand fra alt som har med det å gjøre» (Den rene tilbedelse gjenopprettet, 2018, s. 170). Professor Zoe Knox understreker denne idé ytterligere i sine egne funn hvor hun forklarer: «... reverence for the nation has been condemned in the strongest terms. ... nationalism is a divisive force orchestrated by Satan» (2018, s. 151).

Knox forklarer også at vitnene forstod det slik at det samme synet var tilfellet hos de første kristne. Disse kristne i det første århundre foraktet nasjonalpatriotisme og vitnene i dag ønsker å følge i samme spor ved å holde seg borte fra alt som har med nasjonalpatriotisme å gjøre, sier Knox (ibid. s. 151-153). Dette er en hovedgrunn til at Jehovas vitner i dag velger å ikke delta i noen som helst former for minnesmarkeringer eller høytidsdager til markering for nasjonen (Rignes & Sødal, 2009, s. 90). Dette er også gjeldende for flagghilsen og andre måter det er mulig å vise ære til flagget på (Knox, 2018, s. 200-205). Vitnene poengterer

derimot at det er viktig å understreke at det skal vises respekt for en nasjons flagg, men ikke en form som gir ære til flagget. Det å ha det norske flagget på en båt eller på klær er derfor opp til et vitnes oppøvede, kristne samvittighet, mens handlingen av å hilse flagget anses som avgudsdyrkelse (Vaktårnet, 2002, 15. september, s. 24-25).

Overaskende nok for mange, er Jehovas vitner på ingen måte uinteressert eller avfeieende ovenfor samfunnets anliggender (Knox, 2018, s. 198-200). For å forstå deres posisjonering i henhold til den politiske deltagelse, er det viktig å presisere de ulike nyansene i politisk deltagelse. Som nevnt tidligere i oppgaven har vitnene valgt på grunnlag av sin religiøse overbevisning å la Gud gjennom Kristus være deres hersker. De har på den måten blitt en del av en åndelig nasjon som har sin fysiske manifestasjon i det globale, fysiske brorskapet. Derfor har de sluttet å «være en del av verden» ettersom de nå praktiserer den åndelige nasjonens «lover». Ettersom de har valgt Guds rikes regjeringspolitikk, teokratiet, fremfor det politiske systemet i det landet de bor i, velger de som tidligere forklart i oppgaven, å være strikt nøytral med tanke på dette landets politikk og derigjennom politisk deltagelse.

Det er interessant at Jehovas vitners oppfatning av å ikke være en del av verden likevel ikke fjerner deres *forbindelse* til verden. Til tross for at de ikke ønsker å delta politisk, viser de en viss form for engasjement i møte med samfunnet. På hvilken måte kommer dette til uttrykk? Det er interessant å merke seg det et nylig konvertert medlem av Jehovas vitner sa om seg selv. I en samtale om politisk engasjement sa han at han var: «...apolitical as far as the world is concerned, but hyper-political as far as the theocratic government is concerned. I've simply changed governments» (Knox, 2018, s. 199). Til tross for at vedkommende nå har sluttet å være aktivt støttende i politikken, var ikke interessen for politikk borte. Vedkommende hadde altså bare valgt å flytte ståsted fra menneskelagde politiske ideer til Guds måte å styre jorden på. Professor Knox belyser denne trosoppfatningen ytterligere ved å forklare følgende:

The theocratic government, represented on earth by the Watch Tower Society, is far from separate from the world. Indeed, the Society cannot help but engage with the profane issues of the day. It is contemporary political events that are most often cited as evidence of the fulfilment of the biblical prophecy that humanity is living in the last days ... Politics feeds into prophecy. Being 'hyper-political as far as the theocratic

government is concerned' does not mean standing aloof from the secular world but instead regular engagement with it. (2018, s. 199-200)

Jehovas vitner kan derfor sies å være nøytrale, men dog ikke passive i møte med samfunnet. Deres posisjonering i møte med politisk deltagelse, viser at de anser seg selv som relativt integrerte trass sin nøytralitet. Samtidig anerkjenner Jehovas vitner samtlige politiske institusjoner og bidrar til samfunnets eksistens ved å betale skatt og delta i arbeidslivet. Blant annet har noen vitner arbeid i statens tjeneste, eksempelvis NAV og lærere i offentlig skole. Litteraturen forklarer hvorfor dette ikke er et brudd på lojalitet overfor teokratiet ved å henvise til de bibelske fortellingene om hvordan Nehemja, Daniel og Mordekai tjente som myndighetspersoner under den stat de var underlagt (Vakttårnet, 1990, 1.november, s. 20-21).

Å delta politisk er et definisjonsspørsmål. Det å kontakte politikere for å påpeke et problem kan ansees som politisk deltagelse («Hvordan kan du delta i politikken», <https://www.stortinget.no/no>). Dette gjelder også det å gå til aksjon for å sette lys på en sak ved å drive underskriftskampanje (ibid.). Jehovas vitner har gjort begge deler. Dette er noe trossamfunnet offentlig vedkjenner seg. Eksempelvis har Jehovas vitner ved en rekke tilfeller brakt saker inn for menneskerettighetsdomstolen. De har også i sin tid drevet med underskriftskampanjer og sendt formelle brev til politikere og høytstående embetsmenn. Blant annet har Jehovas vitner globalt sendt brev til myndighetspersoner verden over i november i 2020 («Kampanjen om Guds rike», <https://www.jw.org/no/>). Disse politiske ytringene er ikke noe nytt, men har blitt praktisert tidligere i trossamfunnets historie (Knox, 2018, s. 176, 272-274). På grunnlag av disse handlingene, kan det ut ifra det Stortinget definerer som politisk deltagelse, virke som om Jehovas vitner faktisk er politisk deltagende («Hvordan kan du delta i politikken», <https://www.stortinget.no/no>).

På sin side anser ikke Jehovas vitner det de gjør som politisk deltagelse. For det første hevder de at de har ingen agenda for å fremme den sosioøkonomiske eller sosiopolitiske utviklingen ved å fremme bibelske synspunkter i den politiske sfære. De ser derfor heller ikke på dette som noe grunnlag for å påstå at de nå er en del av verden. Isteden hevder de at de etterligner Paulus som ikke kun sa at en kristen måtte vise respekt for myndighetene, men også at man kunne «anke til keiseren» (Apostlenes gjerninger 25:11). Jehovas vitners motiv for å gjøre dette, er for å fremme Guds rikets interesser, ikke sine egne politiske synspunkt (Vakttårnet, 15. mai, 2008, s. 32). Dette innebærer at så lenge de ikke gir sin støtte til andre styreformere enn Guds rikets styre og heller ikke bryter med et bibelsk prinsipp, kan de bruke

de rettigheter de har fått av samfunnet til å utøve sin tro. Om Jehovas vitner er politisk aktive eller ei, er altså muligens et definisjonsspørsmål og et spørsmål om perspektiv. Vitnene argumenterer konsekvent *mot* at de er politisk deltagende, mens samfunnet muligens stiller seg noe undrede til denne posisjonen og har argument på hvorfor de påstår at Jehovas vitner til tider faktisk er politisk deltagende.

6.3 Intervju

De to siste spørsmålene til tematikken i kapittel seks lød:

Spørsmål 5: «Balansegangen av å være «i verden», men ikke «av verden» slik Jesus uttrykker det i Johannes evangelium kapittel 17, er åpenbar utfordrende å følge for de som ønsker å etterleve dette. Føler du at du ved å være et av Jehovas vitner blir ekskludert eller integrert av det norske samfunnet?»

Adam: «Jeg definerer det å ikke være en del av verden ved at jeg tar avstand fra det som Bibelen tydelig ser på som en ukristen måte å leve på. Når jeg lever slik, setter jeg grenser for meg selv. Norge er et liberalt samfunn. Hvor mye man vil bli integrert eller ekskludert av samfunnet kommer an på hvor mye man skal følge sin egen samvittighet som er basert og øvd opp på de bibelske prinsippene. Både Jehova og Jesus vet at vi lever i denne verden og det er krevende i seg selv å «skille seg ut». Derfor forventer ikke Gud og Jesus at det skal bli en altfor tung byrde å bære. Jeg tror at de bibelske prinsippene gir en viss form av tolkningsmuligheter og derfor også en viss form av handlingsrom. Dette gjør at integrering og ekskludering faktisk er litt opp til meg selv».

Eva: «Slik jeg opplever det norske samfunnet blir jeg stort sett møtt med forståelse og respekt. Det er klart at når jeg leste i VG den 15 februar i år at vi ikke bare ble nektet statsstøtte, men også ble vurdert til å miste registreringen som et trossamfunn (!), må jeg oppriktig si at jeg ikke kjente igjen den holdningen jeg møter på i hverdagen. I min hverdag møter jeg folk som respektfullt er uenig det jeg står for, men som aldri har dratt i tvil min rett å mene det jeg mener eller min rett å leve ut min tro i Norge. Å miste den juridiske retten av å være et trossamfunn, vil jo føre til at jeg som ett av Jehovas vitner vil føle meg ekskludert av samfunnet. Jeg er kjempetakknemlig for at Norge i ord og handling godtar at samfunnet er et multikulturelt og religionpluralistisk samfunn. Det betyr jo at jeg som ett av Jehovas vitner får praktisere min tro fritt uten at jeg er redd for å bli ekskludert av samfunnet av den grunn. Men jeg må innrømme at i den senere tid når Valgerd Svarstad Haugland som statsforvalter i Oslo

og Viken mener at vi skal bli fratatt statsstøtten fordi vi praktiserer vår tro slik den blir uttrykt i Paulus sitt første brev til Korinterne kapittel 5, lurer jeg litt på om Norge er såpass religionpluralistiske som de vil ha det til. At politikere ikke har samme syn som Paulus, har jeg den dypeste respekt for, men å ta politisk-økonomiske grep for hindre andre i å gjøre det, stiller jeg meg undrende til.»

Rut: «Massemmedia vil muligens ha det slik at vi ekskluderer oss selv fra samfunnet. Personlig opplever jeg at jeg ønsker å være en integrert person. Vi jobber i vanlige jobber, er en god og imøtekommende nabo, deltar i den lokale idrettsklubben eller musikkforeningen, er aktiv når borettslaget kaller inn til dugnad etc. På den andre siden har jeg opplevd flere ganger ekskluderende adferd av det norske samfunnet. Eksempler på dette er å bli uglesett, sett ned på og hånet fordi jeg ikke tror på evolusjonsteorien, velger å praktisere sex innenfor ekteskapets rammer, velger å ikke feire jul eller 17. mai. Det kan fort oppleves slik at jeg som ett av Jehovas vitner ikke hører hjemme eller er allment akseptert nettopp fordi jeg tror som jeg tror og lever slik jeg lever. På den ene siden opplever jeg at det norske samfunnet ideelt sett forfekter tros- og livssynstoleranse, men i det praktiske hverdagslivet gir pipen en helt annen lyd. Alt kan nesten godtas, men er du ett av Jehovas vitner, kan man fort bli møtt med skepsis, forutfattede meninger, fordommer og intoleranse. Om vi skal kalle dette et samfunnsproblem eller individproblem, er jeg derimot litt usikker på.»

Det siste spørsmålet jeg stilte informantene, hadde jeg personlig sett mest frem til. Svaret jeg ville få, regnet jeg med ville avdekke en del av det svaret jeg ønsket meg med tanke på masteroppgavens problemstilling. Spørsmålet lød:

Spørsmål 6: «Vil din måte å praktisere din tro på føre til segregering?»

Adam: «Det behøver ikke å bli det. Lever man i et samfunn hvor majoriteten styrer og at man selv er minoritet så er det umulig å ikke skille seg ut. Det blir nok en treningssak å holde seg integrert i samfunnet. Men segregering er aldri et alternativ da vi som Jehovas vitner ikke har en egen agenda for å skille oss ut fra samfunnet. Vi har ingen religiøse planer om å starte et samfunn i samfunnet eller noe i den duren. Eksempelvis har ikke vi våre egne friskoler eller politiske partier. Vi skal være alt for alle slags mennesker sier Paulus og vi vil derfor ikke legge andre begrensinger på samfunnet for å tekkes oss. Jeg vil heller si at vi jobber for å bli inkludert. Eksempelvis i arbeidslivet. Her aksepterer vi alle og respekterer vi alle. Det kan fint fungere i storsamfunnet også. Dersom vi ser på Jesu liv, var han integrert med tanke på at han

sto opp for de svake og kjempet deres sak, deltok og bidro på en positiv måte i samfunnet han levde i, samtidig som han respekterte romerne og de religiøse institusjonene i sin samtid. Likevel var han ikke deltagende verken på de politiske arenaene eller i interreligiøse samtaler.»

Eva: «Vi som er Jehovas vitner ønsker å leve i samforstand, fred og fordragelighet i det samfunnet vi lever i. Å praktisere Jesu lære har aldri ført til å gjøre samfunnsstrukturen ustabil eller urettferdig. Snarere tvert om. Vi ønsker at alle skal kunne få bruke sin frie vilje til å være med å gjøre samfunnet til et bedre sted å leve. I dette forstår også vi at våre verdier og måte å leve på ikke alltid samstemmer med majoritetens. Vi kan oppriktig vedkjenne at deres intensjoner er gode og vi håper at de også ser at våre intensjoner er det samme. Å bli segregert fordi jeg lever som ett av Jehovas vitner, er derfor ikke et nødvendig resultat. Isteden kan vi sette fokuset på verdien av religionspluralismen. Har vi den i tankene kan vi leve som en vakker bukett blomster hvor alle er forskjellige og alle dufter ulikt, men sammen utgjør vi en harmonisk enhet tross ulikhetene.»

Rut: «Det er ikke tvil at dersom man lever etter Jesu lære så vil man skille seg ut. Gjennom disse spørsmålene har det kommet frem at vi, Jehovas vitner, på ulike måter skiller oss ut og på noen områder står utenfor resten av samfunnet. Vi ønsker å bli integrerte, men ikke for enhver pris.»

6.4 Funn

I dette kapitlet har jeg forsøkt finne ut hvordan Jehova vitner posisjonerer seg i forhold til de ulike arenaene vi har for integrering. Som redegjort for under punkt 2.1.5 er jeg klar over at arenaene i utgangspunktet ble brukt i en kontekst om innvandrere, men som faglitteraturen viste, var det akademisk legitimt å kategorisere de ulike integreringsarenaene som den strukturelle, den sosiale, den psyko-kulturelle og den politiske. I mine funn av hvordan Jehovas vitner posisjonerer seg med tanke på den strukturelle arena fant jeg at Jehovas vitner var både takknemlig for og benyttet seg av muligheten til å delta i utdanningsinstitusjonene. Like fullt viser mine funn at Jehovas vitner er skeptiske til høyere utdanning. Årsaken var angivelig at høyere utdanning ikke nødvendigvis førte frem til å forberede studenten på det praktiske liv, noe academia da ikke nødvendigvis gjorde. Dessuten var vitnene lite interessert i å bli påvirket av filosofier og tanker som ikke samstemte med Guds måte å tenke på. Skolen har vært, og er en arena for dialog og forståelse, men i mine funn var det tydelig å se at Jehovas vitner ikke hadde hatt en slik opplevelse. Jehovas vitner ble, blant andre, ikke tillatt

fullstendig fritak fra det de oppfattet som religionsutøvelse i den gangs KRL. Ut ifra funnene i tekstmaterialet kan det virke som om vitnene har ønsket integrering, men isteden opplevd å bli ekskludert i religionsundervisningen, slik tilfellet var i årene før 2004. Til tross for FNs menneskerettskomité, og menneskerettighetsdomstolen i Strasbourgs sin dom, vitner ikke tekstmaterialet om noen form for opplevd inkludering i religionsundervisningen. Tvert imot, er det forklart i *Jehovas vitner, En flerfaglig studie*, at vitnene ikke engang ble invitert til å være med på å revidere den nye læreplanen for KRL. Dette til tross for at mange andre tros- og livssynsamfunn ble invitert. Jehovas vitner må uten tvil ha følt en viss form for opplevd marginalisering, ved ikke å ha blitt spurt om innspill til den nye læreplanen.

Målet med all utdanning var å få et arbeid slik at man kunne forsørge seg selv. Jeg fant at vitnene mener det å jobbe er en gave fra Gud. Man skulle jobbe hardt og være pliktoppfyllende. Den økonomiske tryggheten arbeidet medførte, måtte ikke forveksles med grådighet, materialisme eller ønsket om å fremvise en sosial status. Vaktårnet snakker gang på gang om at dersom man setter Guds Rikes interesser først i livet, vil Gud på sin side ta vare på den enkelte troende med tanke på husly, mat og andre grunnleggende behov. Tryggheten i livet handler altså verken om utdanning, jobb eller en fylt lommebok, men å kjenne Gud og gjøre hans vilje.

På den sosiale integreringsarenaen viste det seg av mine funn at vitnene ønsket å ha et nært og godt forhold til alle mennesker, både de formelle relasjonene og de uformelle. Jeg fant at vitnene gjorde en forskjell på det å være vennlig og det å ha en nær venn. Vaktårnet advarte mot å utvikle nære vennskapsrelasjoner med de som ikke hadde Gud som venn og som derfor ikke hadde samme målsetninger i livet som det vitnene hadde. De ble kalt «dårlig omgang som ødela gode vaner». På den andre siden, ble vitnene oppfordret til å ha tillit til både myndigheter og myndighetenes representanter, dog ikke en naiv tillit. Vaktårnet sa at ufullkomne mennesker med politisk makt kan skade, men ikke forårsake en varig eller evig skade på Guds folk. Selv om jeg i litteraturen ikke fant så mye om deltagelse i frivilligheten, kom det klart frem i intervjuene at vitnene både kunne delta i borettslagets dugnadsarbeid, musikkorpset og idrettslaget. Vitnene er bare bevisste på å ikke delta i organisasjoner som ikke er politisk eller religiøst nøytrale.

Den psyko-kulturelle integreringsarenaen handlet om å ha en nasjonal tilhørighet, felles verdier og felles tradisjoner. Funnene viser at Jehovas vitner ikke først og fremst identifiserer seg som «nordmenn», men som ett av Jehovas vitner. Litteraturen deres bruker til

og med uttrykket «midlertidige innbyggere» og «utlendinger» om seg selv. Allerede nå ser de seg som innbyggere i en fremtidig ny verdensordning med Kristus som eneste rettmessige regent. Dette speiler seg også i det sett av verdier som Jehovas vitner forfekter. Funnene viser at de har et teosentrisk og ikke et humanistisk ståsted når de definerer sitt moralske verdigrunnlag. For vitnene er dette et «stridsspørsmål» (slik det er redegjort for under punkt 4.2.2). Gud Jehova er den rettmessige overherre som alene har retten til å fastsette hva som er rett og hva som er feil. Når det er sagt, fant jeg også at mange av verdiene som vi finner dem i FNs menneskerettigheter, sammenfaller med vitnenes egne. De mest åpenbare funnene innenfor den psyko-kulturelle integreringsarenaen har med felles tradisjoner å gjøre. Jehovas vitner feirer verken jul, påske, bursdag, nyttårsaften eller religiøse eller politiske høytidsdager. De anser disse tradisjonene som ikke forenelig med det som er sant og rett. Det er heller ikke forenelig med en teosentrisk og teokratisk tankegang.

Avslutningsvis gjorde jeg en rekke funn på den politiske integreringsarenaen. Jehovas vitner er strikt politisk nøytrale. De verken deltar i politiske partier, stemmer ved valg eller er med i organisasjoner som har en politisk agenda. Selv om de verdsetter den demokratiske verdien frihet og ytringsfrihet som demokratiet forutsetter, anser de feiringen av 17. mai som en nasjonalpatriotisk feiring som gir nasjonen ære og ikke Gud. Å gi ære eller beundring til et nasjonalflagg ansees som en tilbedelseshandling. At Jehovas vitner ikke deltar i politiske aktiviteter, betyr verken at de er samfunnsfiender eller passive. De ser politiske utfordringer som et holdningsproblem og ikke et problem som løses ved hjelp av politiske lovforslag. I ett av intervjuene ble det sagt at Jesus bidro som en positiv kraft i samfunnet uten å være politisk aktiv, noe vitnene ønsker å etterligne.

I funnene kom det også frem at vitnene forsvarte sin tro overfor myndighetene. Det å skrive brev til myndighetspersoner, ta saker til domstoler, osv. så Jehovas vitner ikke på som å være politisk aktiv, men som en rett de har til å forsvare sin tro. I intervjuene kom det også frem at ingen av informantene ønsket å bli segregert eller ekskludert. Eva forklarer at de avgjørelser og uttalelser som er blitt gjort av statsforvalter for Oslo og Viken, kan føre til en opplevd ekskludering.

7 Opplever Jehovas vitner seg som et integrert, segregert eller ekskludert trossamfunn i møte med det norske samfunnet?

7.1 Introduksjon

I denne masteroppgaven har jeg forsøkt å belyse det kristne trossamfunnet Jehovas vitner. Jeg har gjennom Jehovas vitners egen litteratur, relevant faglitteratur og semistrukturale intervjuer av noen av menighetenes medlemmer, innhentet data som kaster lys over hvem Jehovas vitner selv mener de er, hvilken teologi de forfekter og hvordan de posisjonerer seg i forholdet til integreringsprosessene som foregår i det norske samfunnet. Funnene har vært mange og til dels komplekse. Masteroppgavens problemstilling var: «Opplever Jehovas vitner seg som et integrert, segregert eller ekskludert trossamfunn i møte med det norske samfunnet?». For å kunne besvare dette spørsmålet på en tilfredsstillende måte, måtte jeg ha en integreringsteori som både belyste integreringsstrategier, integreringsmodeller og integreringsarenaer. Integrering er et samspill mellom majoritet og minoritet. Det innebærer at begge parter tilpasser hverandre i et felles ønske om og anstrengelse for at «deltakerne blir gjort og gjør seg selv til deler av helheten, og om den samfunnsmessige tilstanden der deltakerne inngår i et sluttet hele» (Brochmann, 2020). Integreringsteorien måtte derfor danne et bakteppe og et slags terreng Jehovas vitner måtte manøvrere i.

Spørsmålet er nå om hvordan Jehovas vitner opplever resultatet av denne manøvreringen. For å få svar på dette, valgte jeg en kvalitativ metodikk med en fenomenologisk tilnærming til det semistrukturale intervjuet. I dette kapitlet skal jeg analysere de funnene jeg har kommet frem til ved hjelp av å studere Jehovas vitners egen litteratur, samt funnene jeg har fått ved hjelp av det semistrukturale livsverdenintervjuet og knytte disse funnene opp imot integreringsteorien slik jeg har beskrevet den i kapittel to. For oversiktighetens skyld, vil jeg fortsette å bruke de fire integreringsarenaene som hovedkategorier i Jehovas vitnes møte med samfunnet. Under disse fire kategoriene vil jeg tematisk innføre de ulike funnene og analysere dem i henhold til teorien.

7.2 Hvordan opplever Jehovas vitner integreringsprosessen på den strukturelle integreringsarena?

Den strukturelle integreringsarenaen kan for enkelthetens skyld deles inn i områder som skole og utdanning, sysselsetting og økonomisk trygghet. Jeg fant ut at både Eriksen, Plesner og Døving forfekter at disse arenaene er viktig i selve integreringsprosessen. La meg først analysere hvordan Jehovas vitner opplever møtet med det norske utdanningssystemet.

7.2.1 I møte med skole

Jehovas vitner ser utdanning som en nødvendighet med tanke på å lære seg praktiske ferdigheter samt grunnlaget for å få en jobb som genererer økonomi til å bli selvstendige og selvhjulpne medborgere i samfunnet. På den ene side roser vitnene myndighetene for å gi medborgerne utdanningsmuligheter, mens på den andre siden virker de relativt skeptiske til høyere utdanning. Årsaken var, slik jeg kunne se det, at høyere utdanning eksponerte vitnene for en filosofi som de mente ikke samstemte med Gud sin måte å tenke på. I tillegg ville et studium som ikke genererte praktiske ferdigheter ikke nødvendigvis resultere i jobber som kunne istandsette studenten for et praktisk liv. Jeg har ikke funnet noe i mine data som direkte viser at Jehovas vitner i møte med skole og utdanningssystemet ønsker segregering. Vitnene påstår i intervjuene at de verken ønsker noe parallellsamfunn eller starte egne skoler. Funnene i litteraturen viser heller ikke noe ønske om dette.

Når det er sagt, er det klart at vitnenes syn på felles tradisjoner (et emne jeg kommer inn på under den psyko-kulturelle integreringsteorien), gjør at barn- og ungdom i skolepliktig alder, ikke deltar i felles bursdagsfeiringer, julefeiringer, halloweenfeiringer etc. som naturlig nok faller inn under skolens domene. Slik sett kan man kanskje snakke om en integreringsprosess som kan være vanskelig og utfordrende, men ikke på et slikt nivå at vi kan kalle det for segregering. Av funnene kan jeg heller ikke påstå at Jehovas vitner opplever at de har blitt direkte ekskludert i møte med skolesystemet. Det kunne i så fall ha vært når Norge ble dømt i 2004 og 2007 for å ha vært for forkynnende i sin formidling av KRL-faget. Ettersom Jehovas vitner ikke fikk fullstendig fritak for det de anså som delvis forkynnelse satt i system, kunne dette ha blitt erfart og opplevd som en slags ekskludering fra statens side. For ordens skyld fant jeg ikke noe av disse tankene i Jehovas vitners litteratur.

7.2.1.1 *Religionspluralismen*

I en multikulturell skole finnes det et hav av ulike religioner og livssyn. Nøkkelen til gjensidig forståelse og respekt skapes gjennom dialog. I mine funn kom det frem at Jehovas vitner til en viss grad var interessert i dialog med andre, spesielt kanskje med tanke på å være med på revisjonen av lærerplanen i den gangens RLE-fag. Andre kirkesamfunn ble invitert, men ikke Jehovas vitner. Faglitteraturen hevder at Jehovas vitner blir behandlet stemoderlig og synes selv det var merkelig at ikke Jehovas vitner blir nevnt mer enn i ett kompetansemål i LK-06 (Ringnes & Sødal, 2009, s. 88). Selv fant jeg ikke en eneste gang navnet Jehovas vitner i LK-

2020. Generelt sett syntes informantene at religionspluralisme var noe de kunne nyte godt av, et demokratisk gode.

På den andre siden opplever jeg at en av informantene synes det er på grensen til marginalisering når statsforvalteren i Oslo og Viken ikke bare tar statsstøtten vekk fra vitnene, men også vurderer å ikke la de få lov til å registrere seg som et trossamfunn. En av informantene satt dette blant annet i lyset av religionspluralismen og indirekte hevdet at religionspluralismen således kun var et spill for galleriet og ikke hadde et reelt substansielt innhold. Professor i interreligiøse studier Oddbjørn Lervik forfekter at dialogen skaper grobunn for forståelse, anerkjennelse og respekt (Leirvik, 2016, s. 7-9, 114). I forholdet til Jehovas vitner finner jeg lite som viser at en slik dialog har blitt prioritert.

7.2.2 I møte med sysselsetting

Jeg ser av integreringsteorien at deltagelse i arbeidslivet er en av hovednøkklene til integrering. Døving kaller det for en av de viktigste integreringsarenaene (2009, s. 11). I arbeidslivet har man mulighet for å bygge relasjoner med kollegaer, bidra med sine ferdigheter, kunnskaper og erfaringer og således få et sosialt nettverk. Jeg vil komme mer inn på sosial kapital og sosiale nettverk under den sosiale integreringsarenaen. Samspillet som foregår på en arbeidsplass, fremmer integreringsferdigheter ifølge teorien. Ifølge direktøren i Integrerings- og mangfoldsdirektoratet handler det om å delta og å bidra. I mine funn ser jeg klart at Jehovas vitner anser arbeid både som et privilegium og som en plikt. Ikke bare det, men de bruker ordlyden at «mennesket ble skapt av Gud til å arbeide» (Vakttårnet. 01.01.73, s. 5). De hevder at arbeid er en gave fra Gud og at mennesket får mening i livet av å arbeide. Slik jeg analyserer funnene opplever de selv en lyst til å la seg integrere i norsk arbeidsliv. Jeg ser av intervjuene at det kommer frem at man jobber i «vanlige» jobber og respekterer sine kollegaer og at dette er et oppriktig ønske om å delta i en integreringsprosess.

Det er heller ingen andre funn som viser opplevd segregering eller ekskludering i arbeidslivet. Jehovas vitner er riktignok totalt fraværende ved ulike feiringer, slik som eksempelvis bursdager og julebord. Et slikt fravær bryter selvfølgelig med visse sosiale bånd, men ettersom dette ikke er påfallende ofte, kan det slik jeg ser det, ikke oppleves som en segregeringsstrategi.

7.2.3 I møte med økonomisk trygghet

Det siste domenet innenfor den strukturelle integreringsarenaen er den økonomiske tryggheten. Døving hevder at det å ha en stabil inntekt, kunne forsørge seg selv og ha egen bolig er essensielle faktorer i et integreringsperspektiv (2009, s. 37-41). På den ene siden finner jeg at Jehovas vitner forfekter at jobb skal bidra til at man blir selvforsørget og selvstendig, samtidig som litteraturen deres advarer om å bli grådig, utvikle kjærlighet til penger og faren ved å være opptatt av sosial status. Jeg forstår ikke vitnene dit hen at de ikke ønsker å tjene penger. Funnene, verken de skriftlige eller i intervjuene, indikerer en opplevelse av segregering eller ekskludering. Like fullt ser jeg i litteraturen at de bestemt hevder at deres Gud, Jehova vil sørge for de nødvendige ting som mat, klær og husly dersom de prioriterer Gud sine interesser først i livet (Lys fremtid, 2020, s.155). Dette kunne ha skapt et inntrykk av å ikke ønske å anskaffe seg materielle goder, men funnene viser ikke noe slikt. Isteden finner jeg at de ønsker å jobbe hardt for å kunne forsørge seg selv og derigjennom være en integrert del av den strukturelle integreringsarenaen. I Jehovas vitners møte med domenet *økonomisk trygghet*, finner jeg at vitnene opplever seg selv som godt integrerte.

7.3 Hvordan opplever Jehovas vitner integreringsprosessen på det sosiale integreringsarenaen?

Den sosiale integreringsarenaen handler ifølge teorien om relasjonell tilhørighet. Det handler om deltagelse i relasjonelle nettverk på formelle eller uformelle nivå (Eriksen, 2010, s.70-71).

7.3.1 I møte med venner i og utenfor menigheten

Eriksen hevder at et menneskes sosiale kapital, altså mennesker i et nettverk som har tillit til hverandre og som jobber for felles mål, ikke nødvendigvis hjelper en å lære seg samfunnets spilleregler og derved hjelper hverandre i integreringsprosessen (ibid.). Årsaken, slik jeg kunne lese av teorien, var at den sosiale kapitalen selv måtte ha et ønske om integrering. I Jehovas vitnes tilfelle, finner jeg funn som gjør meg litt ambivalent med tanke på om Jehovas vitner opplever seg som et integrert eller segregert trossamfunn på den sosiale integreringsarenaen. På den ene siden kan jeg lese ut ifra litteraturen at vitnene oppfordres til nestekjærlighet, være vennlig med alle og arbeide for å ikke ha noen som helst fordommer imot noen, men på den andre siden leser jeg i Vaktårnet at man ikke skal ha nære vennsrelasjoner med de som ikke er venn med deres Gud, da dette kan føre til at gode vaner ødelegges ved dårlig omgang (2015, 15.august, s.24-26). I intervjuene finner jeg ingen

tegn til et ønske om segregering, men i ett av intervjuene sier Rut at hun synes det er vanskelig med familiemedlemmer som ikke har det samme syn på rus, grovt snakk og voldelig underholdning som hun selv har. Hun gir uttrykk for at hun tross motstridene syn på etikk og moral elsker familien sin, men kan synes det er utfordrende med tanke på relasjoner. Hun forteller også at hun opplever ekskluderende atferd fra samfunnets side når hun opplever forakt for at hun ikke tror på evolusjonsteorien, har sex innenfor ekteskapets rammer og ikke deltar i verken 17. mai eller julefeiring. Hun er likevel usikker på om dette er et samfunnsproblem, eller individproblem. Når Rut opplever slike relasjoner som ekskluderende og Vaktårnet på sin side advarer mot nært vennskap med mennesker som ikke er Jehovas vitner, antyder dette at vitnene opplever det utfordrende å være integrert på det sosiale området. Eriksen kan derfor ha rett i sin påstand om at sosial kapital ikke nødvendigvis fører til integrering.

7.3.2 I møte med frivillighetssektoren

Teorien er klar på at den tiden en innbygger bruker på å bygge personlige relasjoner utenfor relasjonen til de formelle institusjonene, kan føre til opplevd integrering (Døving, 2009, s. 41). Frivillighetssektoren er en god arena for dette. Eksempelvis kan man være med i alt fra den lokale frimerkesamleklubben eller skolens musikkorps, til idrettslaget eller Røde kors. Alle disse arenaene kan generere en opplevd integrering, men Niebuhr peker på et viktig forhold som kan hindre integreringsprosessen. Han hevder at dersom en gruppe anser seg å være alene om å ha den fulle og hele sannhet, kan en slik selvforståelse være til hinder for videre integrering (Niebuhr, 2021, s. 28-30).

I mine funn ser jeg at Jehovas vitner nettopp har en slik selvforståelse. De mener de er Guds sanne folk. De ønsker å gjenspeile sin Guds moral og etikk og ikke samtidens. De ønsker å være lojale i lære og livsførsel ned i minste detalj da dette, for vitnene, innebærer et svar på stridsspørsmålet som ble reist av Satan Djevelen i Edens hage. Når alle andre enn vitnene ikke holder fast ved en slik selvforståelse, vil integrering bli en utfordring i følge Niebuhr. Samtidig finner jeg ikke en slik ekskluderende eller segregerende *holdning* i verken litteraturen eller i intervjuene. Det hersker ingen tvil om at Jehovas vitner har en selvforståelse som de eneste representantene for Sannheten, men på den andre siden forteller eksempelvis Rut at hun ønsker å være en integrert person på den sosiale arenaen. Som eksempel på dette sier hun: «Personlig opplever jeg at jeg ønsker å være en integrert person. Vi jobber i vanlige jobber, er en god og imøtekommende nabo, deltar i den lokale

idrettsklubben eller musikkforeningen, er aktiv når borettslaget kaller inn til dugnad». For meg ser det ut til at Jehovas vitner setter grenser for medlemskap i andre organisasjoner ved om de er politisk nøytrale eller ikke.

7.4 Hvordan opplever Jehovas vitner integreringsprosessen på den psyko-kulturelle integreringsarenaen?

Under kategoriseringsbegrepet *psyko-kulturell* integreringsarena finnes ulike identitetsmarkører som blant annet opplevd nasjonal tilhørighet, felles verdier og tradisjoner (Barstad & Molstad, 2020, s. 4). Teorien forfekter eksempelvis at felles tradisjoner og verdier vil være et sosialt lim som på tross av kulturelle forskjeller likevel skaper en opplevelse av en integrert helhet (Brochmann, 2006, s. 26).

7.4.1 I møte med nasjonal identitet

I møte med det norske samfunnet blir Jehovas vitner eksponert for en markant nasjonal selvbevissthet. Det er knapt et land i Europa som feirer nasjonaldagen slik det norske samfunnet gjør. Samtidig er det norske samfunn et multikulturelt samfunn (et tema som blir drøftet og analysert under punkt 7.5.1). Dette innebærer ifølge teorien at det kan være berikende for integreringsprosessen at kulturelle særtrekk blir bevart hos minoritetene. Dette ville i så fall også gjelde minoriteten Jehovas vitner. I mine funn opplever jeg å se en markant distansert holdning til nasjonalpatriotisme hos Jehova vitner. De kaller det rett og slett for en idé Satan står bak (Den rene tilbedelse gjenopprettet, 2018, s.170). For vitnene er feiring av nasjonen en politisk feiring. Det innebærer å hylle en nasjon for dets politiske fremskritt, noe som for vitnene grenser til avgudsdyrkelse. Både Brochmann og Eriksen snakker om styrken i å ha felles verdier og et sosialt lim som er med på å fremskynde og bevare en integrering. Den nasjonale identitetsmarkøren er fraværende som *sosialt lim* for vitnene. Deres egen litteratur identifiserer dem isteden som «utlendinger», «midlertidige innbyggere» og «medborgere av et annet Rike» (Vakttårnet, 15.desember. 2012, s. 24). Jeg har vanskeligheter med å se at denne holdningen og selvforståelsen kan forenes med integrering på et psyko-kulturelt nivå. Denne holdningen har blant annet med deres essensialistiske kulturforståelse å gjøre.

7.4.1.1 Bærere av en essensialistisk kulturforståelse

Som tidligere nevnt under punkt 2.2.2.2 er en prosessuell kulturforståelse en oppfatning av at kultur er i en vedvarende, formbar prosess. Den er dynamisk og ikke fastfrys. Derfor kan nye inntrykk, både innenfra og utenfra, bidra til forandring av oppfatning og perspektiver på et

individ eller en gruppers kulturelle særtrekk. En slik kulturforståelse hjelper en å forstå at ikke individet eller gruppen er synonyme med den kulturen de sier å besitte. Dette vil igjen bety at det er mye lettere å la seg integrere. Utfordringen med integreringsprosessen ligger derfor ikke i det prosessuelle, men i det essensialistiske.

En essensialistisk kulturforståelse er som tidligere redegjort for en statisk forståelse av individers og gruppers kultur. De er fastfrysede og til forskjell fra den prosessuelle kulturforståelse blir de også forstått som ett med deres kulturelle ståsted. Dette danner stereotypier, noe som fikserer forskjeller og skaper tydelige skiller fra det som anses som normal og abnormt (Døving, 2009, s. 53, 150). Den integrerende part opplever det derfor som vanskelig å integrere individ eller grupper dersom forståelsen er av en essensialistisk karakter. I de fleste tilfeller er det slikt at majoriteten har gjort den feil av å ilegge minoriteter en essensialistisk kulturforståelse. I visse tilfeller er en slik antagelse korrekt. I noen tilfeller gjelder det kun gruppen som en helhet, men ikke enkeltindivid innenfor gruppen (ibid. s. 53). Men, i mer sjeldne tilfeller er individets kulturelle særtrekk synonymt med gruppens kulturelle særtrekk. Individ og gruppe har én og samme identitet, en essensialistisk identitet.

Mine funn viser ganske entydig at Jehovas vitner har en slik essensiell identitet. De er bærere av ett sett av verdier, normer og et syn på verden som de sier er overgitt dem fra Bibelens dager av og som er konkretisert i uttalelser fra deres Konge, Jesus Kristus. Funnene viser at de anser seg selv som ambassadører eller envoyeer for denne Kongen (Vakttårnet, 1. November 2022, s. 16-17). Uviljen mot å la seg integrere ved å forme seg etter majoriteten på visse deler av den psyko-kulturelle integreringsarenaen, er derfor i slike tilfeller reell. Dette ville være verken riktig eller gagnlig for den sterke kollektive identiteten. Ikke alle ønsker å bli integrert for enhver pris, å tro noe annet ville være naivt mener Eriksen (2010, s. 190). Denne realiteten blir underbygget av Døving i forbindelse med spørsmålet om religion og integrering til nasjonalstaten: «Den fremste identiteten til en jøde vil alltid være jøde. Og det er fordi de ikke vil noe annet» (2009. s. 147). Overført på Jehovas vitner, vil altså deres fremste identitet det å være ett av Jehovas vitner med den kulturelle identitet det innebærer. Ett eksempel på kulturelle ulikheter er synet på tradisjoner.

7.4.2 I møte med felles tradisjoner

I Jehovas vitners litteratur og i intervjuene jeg har gjennomført kommer det klart frem at de verken feirer jul, nyttår, påske, Halloween, nasjonale eller politiske høytidsdager. Vitnene

argumenterer for at tradisjoner som har opphav i falsk religion eller har en politisk agenda vil være i opposisjon til det Gud mener er sant, rett og teokratisk (Vakttårnet, 1. desember, 1995, s. 4-7). I en psyko-kulturell integreringsarena, hvor nettopp felles tradisjoner kan være en naturlig del av en integreringsprosess, opplever Jehovas vitner det vanskelig å la seg integrere.

På den andre siden finnes det tradisjoner som ikke har sin bakgrunn i religion eller politikk. I det norske samfunnet er tur i fjell og mark, tacomiddag på fredager, langrenn på vinteren og fotballspilling på sommeren, typiske tradisjoner for det norske folk. Jeg gjør ingen funn som viser at Jehovas vitner ikke skulle delta på en slik integreringsarena. Ifølge integreringsteorien og kanskje i særdeleshet i følge den multikulturalistiske integreringsstrategien, skulle det være uproblematisk for integreringsprosessen å ha det synet på tradisjoner som Jehovas vitner har. I møte med samfunnet opplever nok Jehovas vitner seg på den ene siden kulturelt integrert, men på den andre siden ser vi av intervjuene at det kan oppstå en skepsis fra ulike individer i møte med Jehovas vitners kompromissløse syn på allment aksepterte tradisjoner. Det skal nevnes at jeg ikke har gjort noen funn som viser at vitnene offisielt føler seg ekskludert av samfunnet av den grunn.

7.4.3 I møte med felles verdier

I integreringsteorien er ett av verktøyene på den psyko-kulturelle integreringsarenaen viktigheten av å enes rundt felles verdier. En slik strategi for integrering kalles for en funksjonalistisk integreringsstrategi. Sosiologen Émile Durkheim forfektet at et slik sett av felles verdier ville føre til at samfunnet fikk et slags *felles lim* som ville holdt det samlet, tross i andre ulikheter (Døving, 2009, s.72). I sin iver etter blant annet å formidle et felles kristen-humanistisk verdsett, ble Norge dømt i 2004 og 2007 for å være for forkynnende i sin fremlegging av disse verdiene. Menneskerettighetsdomstolen i Strasbourg påpekte at undervisningen i skolen skulle være «objektiv, kritisk og pluralistisk», verdier det norske utdanningssystemet ikke hadde lyktes med å formidle i sin undervisning (Sødal, 2009, s. 85). Slik jeg kan lese det ut fra de dataene jeg har funnet, var ikke Jehovas vitner nødvendigvis uenig de grunnleggende verdiene skolen forfektet. Isteden reagerte vitnene på å ikke ha mulighet for fritak fra selve faget de opplevde som forkynnende. Jeg kan derfor ikke påstå ut ifra funn at Jehovas vitner er uenig i en funksjonalistisk integreringsstrategi, derimot kan jeg påstå ut ifra det jeg har funnet, at de er uenig i *måten* disse verdiene ble formidlet på. I møte med det norske samfunnet opplevde Jehovas vitner i dette tilfelle mer et forsøk på

assimilering enn integrering. Det tar ikke bort det faktum at Jehovas vitner faktisk har verdier som sammenfaller med samfunnets, nemlig menneskerettighetene.

7.4.3.1 Menneskerettighetene

Det kommer tydelig frem av dataene at Jehovas vitner har et positivt syn på menneskerettighetene. Våkn Opp! skriver at «En som krenker menneskerettighetene, fratår andre den arv de har fått» (22.november, 1998, s.12). De funnene intervjuene gir, speiler også et bilde av at medlemmene i trossamfunnet både anerkjenner, verdsetter, men også forkynner disse prinsippene. Like klart som vitnene er positive til menneskerettighetene, kommer det frem at Jehovas vitner har et teosentrisk syn på slike verdier. De mener at Gud er alle tings utgangspunkt og det er Gud som er kilden til prinsippene menneskerettighetene er bygd på. I tillegg er det Gud, og ikke nasjonenes politiske engasjement, som vil få menneskerettighetene en dag til å bli en realitet. I møte med samfunnets kanskje viktigste og mest sentrale sett av verdier, menneskerettighetene, opplever Jehovas vitner seg som et integrert trossamfunn. Data hentet fra masteroppgavens intervjuer, viste at det kom som en overraskelse på vitnene at det nettopp var anklager for brudd mot menneskerettighetene som gjør at de ble fratatt statsstøtte. Det får meg til å komme inn på den andre sentrale verdien i menneskerettighetserklæringen, nemlig prinsippet om religionsfrihet.

7.4.3.2 Religionsfrihet

I et multikulturelt og religionpluralistisk samfunn som Norge, er religionsfriheten en politisk nødvendighet. Integreringsteorien, spesielt ved hjelp av en multikulturell integreringsstrategi, ønsker å bevare kulturelle og religiøse særtrekk. Utfordringene oppstår når menneskerettigheter kommer i konflikt med religionsfriheten. I møte med det norske samfunnets syn på spenningsforholdet mellom disse to verdiene, virker det som for meg at Jehovas vitner opplever seg ekskludert. Eva sier blant annet i intervjuet:

Jeg er kjempetakknemlig for at Norge i ord og handling godtar at samfunnet er et multikulturelt og religionpluralistisk samfunn. Det betyr jo at jeg som ett av Jehovas vitner får praktisere min tro fritt uten at jeg er redd for å bli ekskludert av samfunnet av den grunn. Men jeg må innrømme at i den senere tid når Valgerd Svarstad Haugland som statsforvalter i Oslo og Viken mener at vi skal bli fratatt statsstøtten fordi vi praktiserer vår tro slik den blir uttrykt i Paulus sitt første brev til Korinterne kapittel 5, lurer jeg litt på om Norge er såpass religionpluralistiske som de vil ha det

til. At politikere ikke har samme syn som Paulus, har jeg den dypeste respekt for, men å ta politisk-økonomiske grep for hindre andre i å gjøre det, stiller jeg meg undrende til Å miste den juridiske retten av å være et trossamfunn, vil jo føre til at jeg som ett av Jehovas vitner vil føle meg ekskludert av samfunnet.

Sett ut ifra en helhetlig betraktning av den psyko-kulturelle integreringsarenaen, er Jehovas vitners møte med denne ambivalent. På den ene side har Jehovas vitner en essensialistisk kulturforståelse som gjør det vanskelig både å ha en nasjonal identitet og ønske om å delta i visse felles tradisjoner. På den andre siden ønsker de å ha grunnleggende felles verdier, slik som menneskerettighetene. I møtet med en nekt av statsstøtte og en vurdering av nekt av å kunne registrere seg som trossamfunn, står menigheten slik jeg kan bedømme det ut ifra analysene i et veikryss av å føle seg integrert, segregert og ekskludert.

7.5 Hvordan opplever Jehovas vitner integreringsprosessen på den politiske integreringsarenaen?

Slik teorien viser, er politisk deltagelse et naturlig verktøy som kan brukes til å sammenføre både grupper, individer og stat. Ifølge blant annet Eriksen omhandler den politiske arena en integrering som skjer «ovenfra og nedenfra: ovenfra ved ideelt sett å legge forholdene til rette slik at flest mulig kan delta på samfunnets arenaer; Nedenfra gjennom deltakelse i partier og organisasjonsliv, stemmegivning og representasjon» (2010, s. 86). Det dreier seg i enkelthet om «politisk deltagelse og tillitt til de sentrale samfunnsinstitusjoner» (Barstad & Molstad, 2020, s. 4).

7.5.1 I møte med multikulturalismen

En av de strategiene staten bruker for å kunne gjennomføre integreringsprosessene på den politiske integreringsarenaen, er multikulturalismen. Multikulturalismens oppgave var ifølge teorien å bevare de ulike kulturers særtrekk (Døving, 2009, s.10). I møte med en slik strategi kan jeg lese ut ifra de dataene jeg har funnet at Jehovas vitner opplever seg som et integrert trossamfunn. Ingen skriftlige kilder viser en opplevelse verken av opplevd ekskludering eller lysten til å praktisere segregering. Jeg finner likevel i intervjuene en viss undring knyttet opp til de politiske hendelsene Jehovas vitner opplever i skrivende stund, nemlig i saken om mistet statsstøtte og muligens en nektelse av å kunne få registrert seg som trossamfunn. Jeg har inngående drøftet tematikken før, men nevner at i lyset av den multikulturelle integreringsstrategien er det et spenningsforhold mellom det å ta hensyn til individet og det å

ta hensyn til en gruppe, mellom menneskerettigheter og religionsfrihet. Slik jeg poengterte under 2.2.2.1, vil det i multikulturalismen ofte være individets rett som trumfer en gruppes kulturelle særtrekk. I Jehovas vitners tilfelle har de brukt sin rett til å utøve sine kulturelle særtrekk, blant annet den religiøse praksisen eksklusjonsordningen. Det er denne praksisen som resulterte i fratagelsen av stastøtten og også den mulige avgjørelsen om å fjerne deres registrering som trossamfunn. Praksisen ble sett på som «negativ sosial kontroll» av individet.

Ut ifra integreringsteorien blir det forklart at både grupper og individs kultur og rettigheter skal ivaretas, men at det til tider kan virke som om majoriteten ofte ser med større mistenksomhet på grupper enn på individ (Døving, 2009, s. 10, 53-54). At Eva (som tidligere belyst) opplever en form for ekskludering stemmer således med teorien. Det å oppleve urettferdig behandling av politikere, eller at man ikke blir tatt hensyn til på grunnlag av sin religiøse praksis kan altså skape en opplevelse av å ikke være så fullt integrert som resten av samfunnet, forfekter Eriksen (2010, s. 126-128).

7.5.2 I møte med establishmentmodellen

Når den norske stat skal integrere religion i det offentlige rom, har integreringsteorien vist seg at Norge anvender det teorien kaller for *establishmentmodellen*. Denne integreringsmodellen har som oppgave å bevare, beskytte og tilrettelegge for de ulike livssynene i landet, men samtidig vektlegge ett av dem. I Norge er dette den evangelisk-lutherske kirke. 14. Mai 2012 ble denne ordningen avvirket, men Norge har like fullt en establishmentmodell som de følger. Så sent som juli 2022 hadde det norske forsvaret fortsatt «bønn på linje» og §4 i Den norske grunnloven slår fast at «Kongen skal alltid vedkjenne seg den evangelisk-lutherske religionen» (Grunnloven, 1814, §4). Funnene mine viser at Jehovas vitner er strikt nøytrale og legger seg ikke opp i hvordan nasjonene utøver sin myndighet, verken innenriks- eller utenrikspolitisk. Jeg finner derfor ingen funn som tilsier at vitnene føler seg ekskludert eller opplever seg tvunget til å bli segregert av den grunn. Isteden finner vitnene seg i hvordan det norske samfunnet er styrt med tanke på integreringen av religion, og slik jeg kan analysere dataene, opplever de seg i relativ forstand integrerte i møte med establishmentmodellen.

7.5.3 I møte med demokratiet og politisk deltagelse

Demokratiet er en styreform som gjennom erfaring har vist seg å være den best egnede politiske styringsmodellen gjennom historien. Det gir alle mennesker en røst og lar disse stemmene bli hørt gjennom stemmegiving og politisk deltagelse og engasjement. Som

styreform åpner demokratiet opp for mulighetene til frihet til å tenke og tro det man selv vil og til å støtte hvem man vil. Tekstmaterialet viser at Jehovas vitner ser på demokratiet som en styreform som Jehova Gud har *tillat* i en begrenset periode. Myndighetene har, ifølge de dataene jeg har funnet i vitnenes litteratur, krav på vitnenes dype respekt og av å få en grunnleggende innstilling av å ville underordne seg deres autoritet. Informantene påpeker at de ønsker å gjøre nettopp dette, noe som er i samsvar med Romerbrevet kap. 13:1-7.

Til tross for en slik holdning, ser Jehovas vitner på demokratiet som en av mange styreformer Satan egentlig står bak. Det er en forlengelse av det opprør som startet i Edens hage. Slike styreformer er i virkeligheten en erstatning for teokratiet. Jehovas vitner er derfor strikt lojale teokratiet og deltar ikke partipolitisk. Teokratiet er i virkeligheten den styreform Gud vil gjeninnføre og som vil skape sann frihet for menneskene. Frihetsbegrepet er altså ikke knyttet opp til demokratiske verdier, men til å være lydig teokratiet ved å lyde Krist lov. I møte med demokratiet og politisk deltagelse, kan jeg lese av mine funn at vitnene på den ene siden er helt passivt respektfulle, men på den andre siden særdeles aktive. Dersom man skulle definere politisk deltagelse til kun partipolitisk aktivitet, er de respektfullt passive, men dersom man tenker seg at det å delta politisk handler om å elske sin neste som seg selv på en praktisk måte, finner jeg at vitnene går fra hus til hus og tilbyr sin hjelp, både åndelig, sosialt og som vi har sett av intervjuene også praktisk. Vitnene ser de utfordringene vi har i samfunnet som et *holdningsproblem* og ikke som et partipolitisk, juridisk eller politisk-ideologisk problem. I artikkelen *Lydighet mot høyere myndigheter – Hvorfor?* påpeker Vaktårnet at man skal ha en relativ tillit til både de politiske institusjonene og til de som jobber i dem (1963, 15. Mai, side 221-230). I sum synes jeg å se at i møte med demokratiet og en politisk deltagelse er vitnene integrerte i den form at de er tilstrekkelig delaktige og aktive i samfunnet. På den andre siden er det ikke til å komme fra at det grenser til et segregert parallellsamfunn når en religiøs gruppe hevder at de har en egen konge med egne lover og at de vil lyde Guds lov mer enn menneskers. Det får meg til å komme inn på neste punkt: Jehovas vitner i møte med de norske lovene.

7.5.4 I møte med de norske lovene

De norske lovene er en ramme for at samfunnet skal fungere på en god og rettferdig måte. Det skaper orden og struktur. Vitnene ser på seg selv som gode, lovlydige borgere. De betaler derfor skatt og går heller ikke i demonstrasjonstog eller bedriver sosial ulydighet for å kunne fjerne lover som ikke gagnar dem. Vaktårnet slår fast at myndighetene har rett til å bruke sin

myndighet og at vitnene må underordne seg styresmaktene (Vakttårnet for 15 mai 1963 sidene 229-230). Når det er sagt, finner jeg at vitnene ikke er i tvil om at de følger Kristi lov mer enn de følger norsk lov dersom en verdikonflikt skulle oppstå. Et slikt eksempel er, som tidligere belyst, når statsstøtten ble fratatt dem. Ettersom de «må adlyde Gud mer enn mennesker» valgte de *ikke* å avslutte eksklusjonspraksisen. Også med tanke på Jehovas vitner i møte med norsk lov synes det å være et ambivalent forhold. Det er ikke noe tvil om at Jehovas vitner ifølge de dataene jeg har samlet inn verken vil lage et parallellsamfunn eller føler seg ekskludert av det samfunnet de bor i. Samtidig er det ikke til å komme vekk i fra at vitnene har en høyere lov de styrer etter. En lov som alltid vil trumfe den norske dersom de ikke skulle sammenfalle. Et slikt eksempel er vernepliktsloven. For Jehovas vitner vil det å delta i denne plikten være et brudd med Guds opprinnelige hensikt med jorden. Det ville også bryte vitnenes lojalitet ovenfor deres konge, Jesus Kristus og hans kjærlighetslov. De ønsker å praktisere nestekjærlighet ovenfor sine medmennesker. Dette gjelder både venner og fiender. Informantene forklarer interessant nok at hvis det var Gud som hadde bedt dem om å gå i krig i dag, så ville de det. Ut ifra et samlet tekst- og intervjumateriale, er det vanskelig å komme utenom en konklusjon om at Jehovas vitner i møte med norsk lov både er integrerte og samtidig segregerte. De opplever seg som integrerte ved at de vil være lovlydige, men samtidig praktiserer de en form av segregering ved at de offentlig vedkjenner seg en høyere lov fra en høyere autoritet enn det norske demokratiet.

8 Oppsummering og konklusjon

I denne masteroppgaven har jeg forsøkt å finne svaret på spørsmålet: «Opplever Jehovas vitner seg som et integrert, segregert eller ekskludert trossamfunn i møte med det norske samfunnet?». Svaret på dette spørsmålet ville gi meg en viktig innsikt i Jehovas vitners religiøse og religionssosiologiske selvforståelse, samt innsikt i *hvordan* og *hvorfor* de posisjonerer seg slik de gjør i integreringsprosessene. Jeg har gjennom integreringsteori og ved hjelp av en kvalitativ metodikk, analysert Jehovas vitners egen litteratur. Gjennom et semistrukturert livsverdenintervju av tre medlemmer av trossamfunnet, har jeg fått et innblikk i hvordan medlemmer av Jehovas vitner opplever møtet med de ulike integreringsarenaene. Svaret disse funnene har gitt meg, er relativt komplekse. For på den ene siden, finner jeg en organisasjon med en selvforståelse som jeg ikke har sett hos andre kristne. Jehovas vitner ser faktisk seg selv som medlemmer av en åndelig nasjon, hvor Kristus Jesus er konge og hvor hans ord er lov. Jeg finner en ubrytelig lojalitet til deres Gud Jehova, ikke bare ut ifra kjærlighet, men også ut ifra en forståelse av at deres egen lojalitet mot ham, avgjør noe

vitnene kaller for det *universelle stridsspørsmålet*. For dem er lojalitet mot Gud og hans prinsipper et svar på Satans anklager. For vitnene er støtte til teokratiet ensbetydende med lojalitet mot Gud. Politisk deltagelse, militærtjeneste, feiringer av nasjonaldager og flørting med storindustriens umoral, blir for vitnene sidestilt med å være en venn av verden. En verden Satan Djevelen har herredømme over. Mitt inntrykk er at de i møte med dette samfunnet, ikke engang ønsker å bli integrert.

Jeg oppdager samtidig en annen side ved Jehovas vitner. I min studie finner jeg en organisasjon som *ønsker* å bli integrert, både i arbeidslivet, i utdanningssystemet og i en viss grad på den sosiale arena. Jeg ser at de ønsker å oppleve seg integrert på den psyko-kulturelle og til dels den politiske integreringsarenaen. En analyse av funnene viser at organisasjonen verken har en agenda for segregering eller ønske om ekskludering. Vitnene viser en dyp respekt for norske verdier, institusjoner og lover. Til tross for at de anser *kilden* til alle andre styreformer enn teokratiet som noe som ikke kommer fra Gud, ser de mange av *verdiene* i et demokrati som likevel gode og verdifulle. For meg ser det ut som at Jehovas vitner gjør sitt ytterste for å etterleve Jesu ord i Johannes kap.17 om at hans disipler skal leve *i* verden, samtidig som de ikke skal være en del *av* verden. Jeg vil avslutte der jeg begynte, nemlig med et sitat fra informant Rut, som kan sammenfatte svaret på oppgavens problemstilling:

Det er ikke tvil at dersom man lever etter Jesu lære så vil man skille seg ut. Gjennom disse spørsmålene har det kommet frem at vi, Jehovas vitner, på ulike måter skiller oss ut og på noen områder står utenfor resten av samfunnet. Vi ønsker å bli integrerte, men ikke for enhver pris.

9 Litteraturliste

- ABCnyheter. (2015, 15. desember). *Merkel: - Multikulturalismen er en vrangforestilling*. Hentet oktober, 2022 fra <https://www.abcnyheter.no/nyheter/2015/12/15/195188407/merkel-multikulturalisme-er-en-vrangforestilling>
- Barstad, A. & Molstad, C. S. (2020). *Integrering av innvandrere i Norge. Begreper, indikatorer og variasjon mellom grupper*. (Rapporter 2020/44). Statistisk sentralbyrå. Hentet juni, 2022 fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/integrering-av-innvandrere-i-norge>
- Bryman, A., Sloan, L., Foster, L., & Clark, T. (2021). *Bryman's Social Research Methods* (6. utg.). Oxford: Oxford University Press.
- Brochmann, G. (2006). *Hva er innvandring?* Oslo: Universitetsforlaget
- Brochmann, G. (2020, 13. juli). *integrering i Store norske leksikon*. Hentet 31. mars 2022 fra <https://snl.no/integrering>.
- Brinkmann, S. & Kvale, S. (2015). *Det Kvalitative Forskningsintervju* (3. utg.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Brinkmann, S. & Tanggaard, L. (2020). *Kvalitative Metoder. En Grundbog* (3. utg.). København: Hans Reitzels Forlag.
- Coxe, A. C. (1995). *The Ante-Nicene Fathers, bind. 1*. Massachusetts: Hendrickson Publishers, Inc.
- Døving, C. A. (2009). *Integrering: Teori og Empiri*. Norge: Pax forlag
- Endsjø, D.Ø. (2022, 14. oktober). Religionsfinansiering og barns rettigheter. *Vårt Land*. Hentet november 2022 <https://www.vl.no/meninger/verdidebatt/2022/10/14/religionsfinansiering-og-barns-rettigheter/>
- Eriksen, T. H. (2010). *Samfunn*. Oslo: Universitetsforlaget.

Forsvarsloven. (2016). *Lov om verneplikt og tjeneste i Forsvaret m.m.* (LOV-2016-08-12-77). Hentet oktober 2022 fra Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2016-08-12-77>

Furuseth, I. & Repstad, P. (2016). *Innføring i Religionssosiologi*. (4. utg.). Oslo: Universitetsforlaget

Gilje, C. T. (2022, 15. februar). Kan miste registreringen som trossamfunn: - En symboltung avgjørelse. *Vårt land*. hentet mars 2022 fra <https://www.vl.no/religion/2022/02/15/kan-miste-registreringen-som-trossamfunn-en-symboltung-avgjorelse/>

Grunnloven. (1814). *Kongeriket Norges Grunnlov*. (LOV-1814-05-17). Hentet oktober 2022 fra Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1814-05-17>

Heines, P. M. (2018). *Jehovas vitner og Samfunnet – Et ekskludert, segregert eller integrert trossamfunn?* [Fordypningsoppgave]. Høgskulen i Volda.

Jehovas vitner. (1993). *Jehovas vitner. Forkynnere av Guds rike!* New York: Watch tower Bible and tract society of Pennsylvania.

Jehovas vitner. (1999). *Gi akt på Daniels profeti!* New York: Watch tower Bible and tract society of Pennsylvania.

Jehovas vitner. (2001). *Innsikt i De hellige skrifter, bind 1*. New York: Watch tower Bible and tract society of Pennsylvania.

Jehovas vitner. (2005). *Innsikt i De hellige skrifter, bind 2*. New York: Watch tower Bible and tract society of Pennsylvania.

Jehovas vitner. (2008). *Resonner ut fra Skriftene*. New York: Watch tower Bible and tract society of Pennsylvania.

Jehovas vitner. (2014). *Guds rike hersker!* New York: Watch tower Bible and tract society of Pennsylvania.

Jehovas vitner. (2014). *Nærm deg Jehova*. New York: Watch tower Bible and tract society of Pennsylvania.

Jehovas vitner. (2015). *Jehovas vitner og utdannelse*. New York: Watch tower Bible and tract society of Pennsylvania.

Jehovas vitner, (2018). *Den rene tilbedelse gjenopprettet av Jehova – endelig gjenopprettet!* New York: Watch tower Bible and tract society of Pennsylvania.

Jehovas vitner. (2018). *Hvem gjør Jehovas vilje i dag?* New York: Watch tower Bible and tract society of Pennsylvania.

Jehovas vitner. (2019). *Organisert for å gjøre Jehovas vilje*. New York: Watch tower Bible and tract society of Pennsylvania.

Jehovas vitner. (2020, 3. desember). *Kampanjen om Guds rike: Positive reaksjoner fra myndighetspersoner*, hentet mars 2022 fra <https://www.jw.org/no/nyheter/jw/region/global/Kampanjen-om-Guds-rike-Positive-reaksjoner-fra-myndighetspersoner/>).

Jehovas vitner. (1945-2022). *Vakttårnet. Forkynner av Jehovas rike*. New York: Watch tower Bible and tract society of Pennsylvania.

Jehovas vitner. (2022, 27. april). *Modige brødre kommer med nødhjelpsforsyninger og redder andre i krigssone i Ukraina*. Hentet 2. mai 2022 fra <https://www.jw.org/no/nyheter/jw/region/ukraina/Modige-brødre-kommer-med-nødhjelpsforsyninger-og-redder-andre-i-krigssone-i-Ukraina/>

Jehovas vitner. (u.å.) *Hva tror Jehovas vitner?* Hentet januar 2022 fra <https://www.jw.org/no/jehovas-vitner/faq/jehovas-vitner-trosoppfatninger/>

Jehovas vitner. (u.å.) *Raske fakta – verden*. Hentet januar 2022 fra <https://www.jw.org/no/jehovas-vitner/>

Jehovas vitner, (u.å.). *Tror Jehovas vitner at deres religion er den eneste rette?* Hentet januar 2022 fra <https://www.jw.org/no/jehovas-vitner/faq/sann-religion/>

Jehovas vitner, (u.å.). *Mener Jehovas vitner at de er de eneste som blir frelst?* Hentet januar 2022 fra <https://www.jw.org/no/jehovas-vitner/faq/hvem-frelst/>

Jørgensen, P. S. (2016). *Broen til det andet menneske: Fra den første kontakt til den dybe samhørighed*. Danmark, Viborg: Kristelig dagblads forlag.

Knox, Z. (2018). «*Jehovah's Witnesses and the Secular World. From the 1870s to the Present*». London: Palgrave Macmillan.

Knudsen, O., F., (2021, 30. desember). *Nasjonalisme* i *Store norske leksikon*. Hentet 20. mars 2022 fra <https://snl.no/nasjonalisme>.

Leirvik, O. (2016). *Religionspluralisme. Mangfold, konflikt og dialog i Norge*. Oslo: Pax forlag

Norges Høyesterett. (2022, 3. mai) *Vedtak om eksklusjon fra Jehovas vitner tilsidesettes ikke*. Hentet september 2022 fra <https://www.domstol.no/no/hoyesterett/avgjorelser/2022/hoyesterett---sivil/HR-2022-883-A/>

Morken, I. (2006). *Normalitet og avvik: Spesialpedagogiske utfordringer – en innføring*. Oslo: Cappelen Akademisk.

Meld. St. 30 (2015-2016). *Fra mottak til arbeidsliv – en effektiv integreringspolitikk*. Dent kongelige justis- og beredskapsdepartement. Hentet oktober 2022 fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-30-20152016/id2499847/>

McGuire, M. B. (2008). *Lived Religion: Faith and practices in everyday life*. New York: Oxford University Press.

NRK. (2010, 16.oktober). *Merkel: Flerkultur har feilet*. Hentet september 2022 fra https://www.nrk.no/urix/merkel_-flerkultur-har-feilet-1.7338983

NRK. (2019). – *Staten bør si et kraftig «nei» til Jehovas vitner*. Hentet april 2022 fra <https://www.nrk.no/norge/ap-vil-ta-statsstotten-fra-jehovas-vitner-1.14740828>

NRK. (2022, 28. januar). *Dagsnytt 18*. Hentet 16. Mars fra <https://radio.nrk.no/serie/dagsnytt-atten/sesong/202201/NMAG03002022>

NRK. (u.å., 27. januar). *Jehovas vitner nektes statsstøtte for 2021*. Hentet februar 2022 fra <https://www.nrk.no/norge/jehovas-vitner-nektes-statsstotte-for-2021-1.15830483>

Nyhus, H. S. & Rasch-Eng, H. (2022, 27. januar). *Nekting av statstilskudd for 2021*. Hentet februar 2022 fra <https://www.statsforvalteren.no/siteassets/fm-oslo-og-viken/folk-og-samfunn/tros--og-livssynssamfunn/tros--og-livssynssamfunn/vedtak-jv.pdf>

Niebuhr, R. (2021). *Moral Man and Immoral Society. A Study in Ethics and Politics*. Louisville, Kentucky: Westminster John Knox Press.

Outka, G. (2008) «Christian Ethics?» I Schweiker (red.) *Blackwell Companion to Religious Ethics* (s. 197-203) Malden: Blackwell Publishing.

Plesner, I. T. (2016). *Religionspolitikk*. Oslo: Universitetsforlaget.

PROBA. (2019). *Hvordan måle integrering? Forslag til et helhetlig indikatorsett for måling av integrering i Norge*. (Proba-rapport nr. 2019/3). Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi). Hentet oktober 2022 fra <https://www.imdi.no/om-imdi/rapporter/2019/indikator-for-integrering.pdf>

Rieber-Mohn, L., (2017, 30. oktober) *Vellykket integrering handler om mer enn tilslutning til felles verdier. Det handler om å delta og bidra*. Hentet 13. mai 2022 fra <https://www.aftenposten.no/meninger/debatt/i/18XML/vellykket-integrering-handler-om-mer-enn-tilslutning-til-felles-verdier-det-handler-om-aa-delta-og-bidra-libe-rieber-mohn>).

Ringnes, H. K. & Sødal, H. K. (2009). *Jehovas vitner: En flerfaglig studie*. Oslo: Universitetsforlaget.

Segregering. (2018, 20. februar). I *Store norske leksikon*. Hentet 31. mars 2022 fra <https://snl.no/segregering>

Stausberg, M. & Engler, S. (2014). *The Routledge handbook of research methods in the study of religion*. London: Routledge.

Stevenson, W. C. (1967) *Year of Doom, 1975: The Story of Jehovah's Witnesses*. London: Hutchinson.

Stortinget. (2022, 10. januar). *Gå til aksjon*. Hentet september 2022 fra <https://www.stortinget.no/no/Stortinget-og-demokratiet/stortinget-undervisning/videregaendeskole/deltakelse-og-pavirkning/Aksjoner/>

Stortinget. (u.å.) *Hvordan kan du delta i politikken*. Hentet september 2022 fra <https://www.stortinget.no/no/Stortinget-og-demokratiet/stortinget-undervisning/videregaende-skole/deltakelse-og-pavirkning/>).

Sødal, H. K. (Red.). (2016). *Religions- og livssynsdidaktikk. En innføring*. (4. utg.). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Stålsett, S. J. (2020) *Tros- og livssynspolitik mellom frihet og forventning: Jehovas vitner, demokratisk deltakelse og statsstøtte*. Oslo: Universitetsforlaget.

Teokrati (2022). *Teokrati*. I Det Norske Akademis Ordbok. Hentet fra <https://naob.no/ordbok/teokrati>

Thorsen, D., E. (2021, 17.juni). *Norges politiske system* i Store norske leksikon på snl.no. Hentet 20. mars 2022 fra https://snl.no/Norges_politiske_system

Tuastad, S. V. (2022, 5. februar). Intoleranse på norsk. *Stavanger Aftenblad*. Hentet mars 2022 fra <https://www.aftenbladet.no/meninger/kommentar/i/G3JGe9/intoleranse-paa-norsk>

Tranøy, K. E., Svendsen, T. O., & Thorsen, D. E. (2019) *Frihet* i *Store norske leksikon* på snl.no. Hentet 31. mars fra <https://snl.no/frihet>

Trossamfunnsloven. (2020). Lov om tros- og livssynsamfunn. (LOV-2020-04-24-31). Hentet mars 2022 fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2020-04-24-31>

With, M. L. (2017). *Politiske ressurser og deltagelse*. Hentet 20. mars 2022 fra <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/politiske-ressurser-og-deltakelse>).

10 Vedlegg:

10.1 Informasjonsark/ samtykkeskjema

Vil du delta i forskningsprosjektet

"Personlig intervju om Jehovas vitners egen rolle"?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å belyse Jehovas vitners syn på egen rolle i det norske samfunnet. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Formålet med prosjektet vil være å innhente informasjon om Jehovas vitners egne opplevelse og erfaring av å «ikke være en del av verden», slik de selv uttrykker det. Informasjonen gitt i det personlige intervjuet vil bli brukt i min masteroppgave med temaet: «Jehovas vitner i møte med samfunnet. Er Jehovas vitner et integrert, segregert eller ekskludert trossamfunn?». Oppgaven vil være på rundt sju til åtte kapitler. Oppgaven vil belyse følgende spørsmål: «Hvordan oppfører Jehovas vitner seg som trossamfunn i møte med ulike demokratiske verdier i det norske samfunn» og «Hva er vitnenes eget syn på egen rolle i det norske samfunnet?».

Informasjonen gitt i disse intervjuene vil kun bli brukt i denne masteroppgaven og vil ikke bli brukt til noe annet formål enn å berike denne masteroppgaven.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Det teologiske fakultet, UiO er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du har fått spørsmål om å delta ettersom du er et medlem av Jehovas vitner. Det vil bli gitt – om mulig – totalt tre slike henvendelser til medlemmer av Jehovas vitner.

Hva innebærer det for deg å delta?

- Hvis du velger å delta i dette personlige intervjuet, vil det innebære at jeg (studenten) vil foreta et intervju med deg på en tid og et sted som passer for deg. Intervjuet vil være et semistrukturert intervju. Dette vil innebære at intervjuet kan til en viss grad være åpen og du kan svare på spørsmålene så spesifikt du selv ønsker det.
- Intervjuet vil vare i underkant av 1 time, ikke lenger.

- Intervjuet inneholder spørsmål som «Jehovas vitner er kjent for å ikke delta i militærtjeneste. Hva er ditt personlig syn på at Norge har et forsvar?» og «Ettersom Jehovas vitner ikke ønsker å være "en del av verden", hvordan forholder dere til grunnleggende verdier som FNs menneskerettigheter, demokrati og politisk deltagelse?».
- Dine svar vil bli registrert ved at de vil bli notert.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Den som vil ha tilgang til disse opplysningene ved Det teologiske fakultetet, ved UiO vil kun være min veileder Halvard Johannessen. Dette er naturligvis foruten meg selv, studenten.
- Navnet og kontaktopplysningene dine vil jeg holde anonyme. All annen personopplysning vil jeg holde innelåst.
- Hvis du velger å delta vil du ikke kunne gjenkjennes i Masteroppgaven.
- De eneste opplysninger som vil bli publisert er hvilket kjønn, evt. stilling i organisasjonen og religion/ religiøs informasjon du har.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er 18.mai, kl. 12:00. Dine personopplysninger ved prosjektslutt vil bli makulert og fjernet.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Det teologiske fakultet, ved UiO har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Det teologiske fakultet, UiO ved Halvard Johannessen, veileder.

- Vårt personvernombud: Roger Markgraf-Bye, kan nåes via e-posten: personvernombud@uio.no

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Halvard Johannessen
(Forsker/veileder)

Peter Heines (student)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «*personlig intervju om Jehovas vitners egen rolle*», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i personlig intervju
- å la det bli kjent hvilken evt. stilling jeg har i organisasjonen
- å la mitt kjønn bli opplyst i oppgaven
- å la min religiøse forståelse bli opplyst i oppgaven

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

10.2 Intervjuguide for informantene

Intervjuguide

1. Jehovas vitner er kjent for ikke å delta i militærtjeneste. Hva er ditt personlig syn på at Norge har et forsvar? Dersom Javeh hadde tatt initiativet til krigføring (slik vi kan lese om i GT), ville du da ha deltatt i denne?
2. Jehovas vitners litteratur forfekter tanken om at trossamfunnet utgjør en egen nasjon hvor Jesus er Konge. Hvordan kommer denne læren til praktisk uttrykk for deg i hverdagen?
3. Ettersom Jehovas vitner ikke ønsker å være «en del av verden», hvordan forholder dere dere til grunnleggende verdier som FN's menneskerettigheter, demokrati og politisk deltagelse?
4. Hva tenker du som et av Jehovas vitner om å nyte godt av samfunnets goder samtidig som dere ikke ønsker å delta i samfunnets plikter? Eksempelvis nyter dere godt av forsamlingsfrihet, religionsfrihet og økonomisk støtte samtidig som dere ikke ønsker å delta i å forsvare de nasjonale verdiene Norge står bak.
5. Balansegangen av å være «i verden», men ikke «av verden» slik Jesus uttrykker det i Johannes evangelium kapittel 17 er åpenbar utfordrende å følge for de som ønsker å etterleve dette. Føler du at du ved å være et av Jehovas vitner blir ekskludert eller integrert av det norske samfunnet?
6. Vil din måte å praktisere din tro på føre til segregering?

10.3 Godkjenning av NSD

Vurdering

Referansenummer

808409

Prosjekttittel

Intervju med medlemmer av Jehovas vitner. Masteroppgave om Jehovas vitners syn på sin egen rolle i det norske samfunnet.

Behandlingsansvarlig institusjon

Universitetet i Oslo / Det teologiske fakultet

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Halvard Johannessen, halvard.johannessen@teologi.uio.no, tlf: 97097554

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Peter Michael Heines, peter_m.h@hotmail.com, tlf: 93282709

Prosjektperiode

15.05.2022 - 19.05.2022

Vurdering (1)

05.05.2022 - Vurdert**OM VURDERINGEN**

Personverntjenester har en avtale med institusjonen du forsker eller studerer ved. Denne avtalen innebærer at vi skal gi deg råd slik at behandlingen av personopplysninger i prosjektet ditt er lovlig etter personvernregelverket.

Personverntjenester har nå vurdert den planlagte behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at behandlingen er lovlig, hvis den gjennomføres slik den er beskrevet i meldeskjemaet med dialog og vedlegg.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige personopplysninger og særlige kategorier av personopplysninger om religion frem til 19.05.2022.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 nr. 11 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse, som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake.

For alminnelige personopplysninger vil lovlig grunnlag for behandlingen være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 a.

For særlige kategorier av personopplysninger vil lovlig grunnlag for behandlingen være den registrertes uttrykkelige samtykke, jf. personvernforordningen art. 9 nr. 2 bokstav a, jf. personopplysningsloven § 10, jf. § 9 (2).

PERSONVERNPRINSIPPER

Personverntjenester vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen:

- om lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet.

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Vi vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18) og dataportabilitet (art. 20).

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

Personverntjenester legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må prosjektansvarlig følge interne retningslinjer/rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til oss ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilken type endringer det er nødvendig å melde:

<https://www.nsd.no/personverntjenester/fyll-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/melde-endringer-i-meldeskjema>

Du må vente på svar fra oss før endringen gjennomføres.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET Vi vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Kontaktperson: Gry Henriksen

Lykke til med prosjektet!